

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GÖÇ POLİTİKALARI VE
MALİ FONLAR**

Rabia AKMAN DALKILIÇ

**Danışman
Prof. Dr. Hakan AY**

İZMİR – 2022

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Dünya’da ve Türkiye’de göç Politikaları ve Mali Fonlar” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

17/07/2022

Rabia AKMAN DALKILIÇ

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Dünya’da ve Türkiye’de Göç Politikaları Ve Mali Fonlar

Rabia AKMAN DALKILIÇ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı

Maliye Programı

Göç kavramı yalnızca göçmenleri etkilememektedir. Bununla birlikte göç alan ve göç veren ülkeleri de etkilemektedir. Göçün birden fazla unsuru etkilemesinden dolayı devletler, bu göç olgusuna çözüm arayışları içerisinde. Bu çözüm arayışları çerçevesinde devletler göç sürecini uygun ve iyi bir şekilde yönetmek istemektedirler. Bununla birlikte devletler bir takım yasal düzenlemeler ve kamu politikaları oluşturmaya gayret göstererek ulusal işbirlikleri hazırlamaktadır. Avrupa Birliği(AB) bu kapsamda düzensiz göç unsurunu engellemek amacıyla üçüncü dünya ülkeleri ile işbirlikleri yapmaktadır. Bu politika AB’ye yapılan göç hareketlerinde azalışlar sağlamıştır. AB yapılan geri kabul anlaşmaları ile de üçüncü dünya ülkelerinden gelen düzensiz göç hareketlerini de kontrol altında tutarak bu ülkelere finansal destek sağlamaktadır. Avrupa Birliği finansal desteklerini uzun, kısa ve orta vade olarak şekillendirmektedir. Bu şekillendirme ile beraber mültecilerin gereksinimlerine göre politikalar oluşturulmaktadır. Avrupa Birliği üçüncü dünya ülkelerine ilişkin yapmış olduğu mali yardımlar ile AB’nin kalkınmasını ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasını amaç edinmişlerdir. Avrupa Birliği, Türkiye’de yaşayan mülteciler içinde Türkiye’ye finansal destek sağlamaktadır. Bu destek sayesinde Türkiye’de bulunan mültecilerin temel gereksinimleri karşılanmaktadır. Avrupa Birliği finansal desteklerin yanında da ortaya çıkarmış olduğu projeler ve programlarla mültecileri desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Göç, Mülteci, Avrupa Birliği

ABSTRACT

Master's Thesis

Migration policies and financial funds in the world and in Turkey

Rabia AKMAN DALKILIÇ

Dokuz Eylül University

Graduate School of Science

Department of Finance

Finance Program

The concept of migration does not only affect immigrants. In addition, it also affects the countries that receive and send immigrants. Since immigration affects more than one factor, states are in search of a solution to this immigration phenomenon. Within the framework of this search for a solution, states want to manage the migration process appropriately and well. In addition, states are preparing national collaborations by making efforts to create a number of legal regulations and public policies. In this context, the European Union cooperates with third world countries in order to prevent irregular migration. This policy has led to decreases in migration movements to the EU. With the readmission agreements made, the EU provides financial support to these countries by keeping the irregular migration movements from third world countries under control. The European Union shapes its financial supports as long, short and medium term. With this shaping, policies are formed according to the needs of refugees. The European Union has aimed at the development of the EU and the elimination of poverty with the financial aid it has given to third world countries. The European Union provides financial support to Turkey among refugees living in Turkey. Thanks to this support, the basic needs of refugees in Turkey are met. In addition to financial support, the European Union supports refugees with the projects and programs it has created.

Keywords: International Migration, Migration, Refugee, European Union

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GÖÇ POLİTİKALARI VE MALİ FONLAR

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x
TABLOLAR LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM GÖÇ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. GÖÇ KAVRAMI	5
1.2. GÖÇ KAVRAMININ TARİHÇESİ	6
1.3. GÖÇ KAVRAMININ GELİŞİMİ	9
1.4. GÖÇ TÜRLERİ	14
1.5. GÖÇ'ÜN SEBEPLERİ	146
1.5.1. Ekonomik Sebepler	17
1.5.2. Güvenlikten Kaynaklanan Sebepler	19
1.5.3. Sosyo-Kültürel Sebepler	21

İKİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE'DE GÖÇ VE GÖÇ POLİTİKALARI

2.1. TÜRKİYE'NİN GÖÇ TARİHİ	23
2.2. TÜRKİYE GÖÇ VE İLTİCA STRATEJİSİNDE DEĞİŞİM SÜRECİ	28
2.3. TÜRKİYE'DE GÖÇ SORUNU VE GÖÇE ETKİ EDEN NEDENLER	29

2.3.1. Sosyo Ekonomik Nedenler	31
2.3.2. Sosyo-Kültürel Nedenler	32
2.3.3. Eğitime ilişkin Nedenler	33
2.3.4. Siyasal Nedenler	34
2.3.5. Güvenlik Nedenleri	35
2.4. GÖÇÜN BİREYSEL VE TOPLUMSAL SONUÇLARI	35
2.4.1. Bireysel Sonuçları	36
2.4.2. Toplumsal Sonuçları	37
2.4.3. Göç Sonrası Oluşan Toplumsal İlişkiler	39
2.5. GÖÇ POLİTİKALARI VE YÖNETİMİ	40
2.5.1. İsveç	40
2.5.2. Avusturya	41
2.5.3. Belçika	41
2.6. TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKASI	41
2.6.1. 1923-1960 Döneminde Uygulanan Göç Politikaları	42
2.6.2. 1960-1990 Döneminde Uygulanan Göç Politikaları	44
2.6.3. 1990 Sonrası Dönemde Uygulanan Göç Politikaları	45
2.6.4. Birinci ve İkinci Körfez Savaşı Sonrası Yapılan Göçler	47
2.6.5. Arap Baharı Sonrası Yapılan Göçler	47
2.7. TÜRKİYE’DE GÖÇ POLİTİKALARINA HİZMET EDEN YEREL KURUMLAR	50
2.7.1. Göç İdaresi Başkanlığı	50
2.7.2. Göç Politikaları Merkezi	50
2.7.3. TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı)	50
2.7.4. İGAM (İltica ve Göç Araştırma Merkezi)	51
2.7.5. SGDD (Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği)	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE GÖÇ İLE İLİŞKİLİ ULUSLARARASI KURULUŞLAR VE GÖÇ POLİTİKASI UNSURLARI

3.1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MÜLTECİLER YÜKSEK KOMİSERLİĞİ	52
--	----

3.1.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ile Türkiye	55
3.2. AVRUPA BİRLİĞİ (AB) İLE GÖÇ	60
3.2.1. AB ve Türkiye'nin Göç İlişkisi Bakımından Değerlendirilmesi	64
3.2.1.1. Geri Kabul Anlaşması	65
3.2.1.2. İlerleme Raporları	68
3.3. ULUSLARARASI GÖÇ ÖRGÜTÜ	71
3.4. ULUSLARARASI GÖÇ POLİTİKASI UNSURLARI	72
3.4.1. Ülkeye Giriş ve Ülkedeki Yabancılar	73
3.4.2. Yurtdışı Göçler ile Yurtdışındaki Vatandaşlar	75

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇÜN MALİ ETKİLERİ VE GÖÇ BAĞLAMINDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İLE AVRUPA BİRLİĞİ

4.1. GÖÇÜN MALİ ETKİLERİ	78
4.1.1. Göç Politikalarında Uygulanan Fon Programları	79
4.1.2. AB Üyelerine Uygulanan Fon Programları	80
4.1.2.1. İltica, Göç ve Entegrasyon Fonu	81
4.1.2.2. İç Güvenlik Fonu	82
4.1.2.3. Acil İnsani Destek Aracı	83
4.1.3. Üçüncü Dünya Ülkelerine Uygulanan Fonlar	84
4.1.3.1. Katılım Öncesi Yardım Aracı Kapsamında Batı Balkanlar ve Türkiye İle Göç Yönetimi	87
4.1.3.2. Türkiye'deki Mültecilere Sağlanan Mali Fonlar	88
4.1.3.3. Avrupa Birliği Güven Fonu	91
4.2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER	92
4.2.1. Birleşmiş Milletler ve Birleşmiş Milletler Sistemi	94
4.2.2. Birleşmiş Milletler Sistemi İçinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)	95
4.2.2.1. BMMYK (UNHCR) ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu	96
4.2.3. BM'nin Türkiye'deki Mültecilere ve Sığınmacılara Yardımları	97

4.2.3.1. BM'nin Suriyeli Mültecilere Yardımları	977
4.2.3.2. BM'nin Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Yardımları	99
4.3. AVRUPA BİRLİĞİ	100
4.3.1. Avrupa Birliğinde Göç İle İlgili Kurum: FRONTEX	100
4.3.2. Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları	102
4.3.3. Avrupa Birliğinin Göç Politikaları Uygulama Modelleri	103
4.3.4. AB'nin Türkiye'deki Mültecilere ve Sığınmacılara Yardımları	103
4.3.4.1. AB'nin Suriyeli Mültecilere Yardımları	104
4.3.4.2. AB'nin Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Yardımları	106
SONUÇ	111
KAYNAKÇA	114

KISALTMALAR

3RP	Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABGF	Avrupa Birliği Güven Formu
AGA	Avrupa Göç Ağı
ASGA	Acil Sosyal Güvenlik Ağı
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CEAS	Avrupa Ortak Dış Politikası
EC	European Commission
ECHO	Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları
EKİO	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKA	Geri Kabul Anlaşması
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
İGEF	İltica Göç ve Entegrasyon Fonu
İGF	İç Güvenlik Fonu
KÖYA	Katılım Öncesi Yardım Aracı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SUY	Sosyal Uyum Yardımı
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardım Projesi
ŞNTEP	Şartlı Nakit Transferi Eğitim Programı
TMMYP	Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
Vd.	Ve diğerleri
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Göç Türleri	s. 15
Tablo 2: Osmanlı Topraklarına Gerçekleşen Göç Hareketleri	s. 24
Tablo 3: Cumhuriyet Dönemi Türkiye'ye Göç Hareketleri	s. 27
Tablo 4: 1923-1960 Yılları Arasında Göçmen, Mübadele Edilenler ve Sığınanların Geldikleri Ülkeler ve Nüfusları	s. 43
Tablo 5: Türkiye Özelinde Yıllık Olarak İhtiyaçlar ve Alınan Miktarlar	s. 99

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı	s. 10
Şekil 2: Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyruk)	s. 11
Şekil 3: İkamet İzni İle Ülkemizde Bulunan Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı	s. 11
Şekil 4: Göç Olgusu	s. 14
Şekil 5: Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş	s. 466
Şekil 6: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	s. 49
Şekil 7: Fonların Dağılım Grafiği	s. 89

GİRİŞ

İnsanlığın varoluşundan itibaren göç olgusu ortaya çıkmaktadır. Bireylerin çeşitli sebeplerden dolayı yaptıkları konum değişikliğine göç adı verilmektedir. İnsanlar tarihin her döneminde farklı sebeplerden dolayı başka coğrafyalara göç etme gereksinimi içerisinde girmişlerdir. Geçmiş zamanlarda toplumlar büyük kitleler halinde çeşitli faktörlerden dolayı göç etmişlerdir. Bu faktörler arasında savaş, kıtlık ve iç karışıklık gibi nedenler gösterilebilmektedir. Yakın dönemde bu faktörlere ilaveten küresel gelişmeler, dünya çapındaki refah dağılımında görülen eşitsizlikler ve birçok ülkenin siyasi ve ekonomik olarak istikrarsız yapısının bulunması, bireylerin daha iyi bir hayat yaşam sürdürme isteği göç etmelerine yol açmıştır. Göçler ülke sınırları içerisinde olabildiği gibi ülkede ülkeye göçler de mevcuttur. Bununla birlikte göç, sürekli olarak devam etmekle birlikte günden güne hızlanmaktadır. Bu nüfus hareketlilikleri bazı zamanlarda sadece ülkeleri etkisi altına alırken bazı durumlarda ise küresel bir probleme sebebiyet vermektedir.

Göç kavramı yalnızca bireyleri etkileyen bir durumun olmadığı bilinmektedir. Göç olgusu; göç eden bireyleri, göç sebebiyle gidilen bölgeyi ve ülkeleri genel anlamda çok büyük nedenlerden dolayı etkilemektedir. Söz konusu nedenler doğrultusunda devletler, bu göç olgusuna çözüm arayışları içerisinde. Bu çözüm arayışları çerçevesinde devletler göç sürecini uygun ve iyi bir şekilde yönetmek istemektedirler. Bununla birlikte devletler bir takım yasal düzenlemeler ve kamu politikaları oluşturmaya gayret göstermektedirler. Bu tür düzenlemeler devletler adına oldukça büyük önem arz etmektedir. Düzenlemelerin uygulanmadığı devletler, toplumu etkisi altına alabilecek ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu sebeplerden dolayı göç unsuru yaşadığımız çağın önemli sorunları arasında yer almaktadır.

Tarihin tanıklık ettiği göç olaylarına ilişkin zaman içerisinde bazı toplumsal düzenlemelerin getirilmesi uygun görülmektedir. Göç olgusunu 3 ayrı sınıfa ayırmak mümkündür. Bu sınıflar “düzensiz göç”, “düzenli göç” ve “karışık göç” olarak adlandırılmaktadır. Düzenli göç unsuru yasal düzenlemeler ile meydana gelmektedir. Düzenli göçte her şey usullere uygun olarak ilerlemektedir. 1951 tarihinde “Mültecilerin Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Konvansiyonu”nun aldığı karar ile

birlikte ulusu, ırkı ve dini inançları sebebiyle işkence altında bulunan ve o bölgede kaldığı zaman zarflarında ölümle tehdit edilen bireylerin yapmış oldukları göç, düzenli göç içerisinde yer almaktadır. Düzenli göç olgusunun oluşabilmesi için ayrı olarak sınımlanacak devletin de bu duruma onay vermesi gerekmektedir. Bununla birlikte devletlerin işgücü gereksinimini karşılamak amacıyla belirli zaman aralıklarında mülteci ve göçmen bireylere ülkenin kapılarının açılması, düzenli göç çerçevesinde değerlendirilmektedir. Esasında düzenli göç için kayıtlı göç de denilebilir.

Düzenli göç olgusuna tarihten örnek verecek olursak II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa ülkelerinin hayata geçirdiği "misafir işçi" politikasıdır. Düzensiz göç yasadışı yollarla başka ülkeler içerisine hareket etme olarak tanımlanabilmektedir. Bununla birlikte yasal düzenlemeler ile göç eden bireylerin göç ettikleri ülkede kalacakları süreyi aşarak kaçak olarak barınmaları da düzensiz göç kapsamına girmektedir. Düzensiz göç olgusunun ortaya çıkmasının ardından sınır kavramı oldukça büyük önem kazanmıştır. Devletler ülke sınırlarını kontrol ederek giriş çıkışları denetlemeleri gerekmektedir. Bu denetleme ile düzensiz göçlere fırsat verilmemektedir. Düzensiz göç günümüzde artış göstermektedir.

Ülkemiz bulunduğu konumdan dolayı devamlı olarak göç alan bir ülke haline gelmiştir. Türkiye'de meydana gelen göç olgusu toplum ve devlet tarafından sürekli olarak tartışılan bir konu haline gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren çeşitli dönemlerde çeşitli sebeplerden dolayı göçler meydana gelmiştir. Bu meydana gelen nüfus hareketlilikleri çoğunlukla ekonomik sebeplere dayanmaktadır. Bununla birlikte uluslararası yapılan göçler toplumları belirli açılardan etkisi altına almaktadır. Ülkemizin Avrupa Birliğine üyelik süreci ile birlikte birçok göçmen ve sığınmacı ülkeye yerleşmiştir. Türkiye son yıllarda devamlı olarak göç alıp göç vermektedir. Bununla birlikte ülkemiz Avrupa'ya açılan bir kapı olması sebebiyle göç geçiş güzergâhı olarak da bilinmektedir. Yani ülkemiz aynı zamanda transit ülke konumundadır.

Avrupa Birliği göç hareketlerinin hedefi olmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği komşu ülkeler ile iş birliği yapılması ve ortak politikaların izlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Avrupa Birliği ile Türkiye göç sorunlarının çözümü ve düzensiz göç unsurlarının ortadan kaldırılması için ortak çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda geri dönüş anlaşmaları imzalanmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde yasal olmayan yollarla

Türkiye'ye ulaşan ve Türkiye üzerinden de Avrupa'ya geçiş yapan göçmenlerin yakalandıkları takdirde Türkiye'ye geri iade yapılması konusunda anlaşmıştır.

Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye mülteciler ve sığınmacılar için finansal destek sağlaması Avrupa Birliği açısından oldukça önemlidir. Bununla beraber Türkiye'nin de mali destek alması mülteciler açısından önem arz etmektedir. Türkiye içerisinde barınan sığınmacılara ilişkin eğitim, barınma, korunma ve sağlık gibi temel ihtiyaçlar bu desteklerden sağlanmaktadır. Bu finansal destekler mülteciler açısından önemli olduğu kadar Türkiye açısından da oldukça önemli olarak görülmektedir. Bu konuda planlanan ödemelerin gecikmemesi ve anlaşmanın bozulmaması gerekmektedir. Avrupa Birliği mülteciler konusunda en fazla finansal destekte bulunan topluluk olarak kabul görmektedir. Avrupa Birliği finansal desteklerin yanı sıra Türkiye için önemli politikalar ve iş birlikleri geliştirmiştir.

Göçler her zaman diliminde meydana gelebilmektedir. Bu göç olguları toplumsal açıdan bazı durumlarda iyi karşılanmamaktadır. Bu problemlere çözüm bulmak amacıyla uluslararası kuruluşlar kurulmaktadır. Bu araştırma da uluslararası kuruluşların ve devletlerin mülteci sorununa karşı sergiledikleri tutum ve davranışlar mali fonlar üzerinden incelenecektir.

Göç olgusu insanlığın varoluşundan itibaren farklı sebeplerden dolayı gerçekleşen nüfus hareketlilikleridir. Son yıllarda yoğun bir şekilde gerçekleşen düzensiz göçler, devletler ya da uluslararası kuruluşlar tarafından uygun politikalar hazırlamasına zemin oluşturmaktadır. Bu politikalar mülteci ve sığınmacılara destek oluşturmaya yönelik düzenlemeler olmaktadır. Gelişmiş ülkelerin gelişmemiş ülkelere ilişkin uyguladıkları maddi yardım uygulamaları düzensiz göçü daha az bir seviyeye indirgemeye yardımcı olmaktadır. Bu araştırma kapsamında devletlerin ve uluslararası kuruluşların mülteciler ve göçmenler üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkilerini görmek amaçlanmıştır.

Uluslararası kuruluşlar ve devletler göç problemini çözüm yolu aramaktadırlar. Bu araştırma da uluslararası kuruluşlar ve devletlerin mülteci ya da göçmen sorununa karşı yaptıkları düzenlemeler ve mali fonlar incelenmektedir. Bu araştırma, gelecekte yapılacak araştırmalara katkı sağlaması bakımından önem arz etmektedir. Bu kapsamda çalışmanın ilk bölümünde göç kavramı ve bu kavramın tarihçesi, göçün sebepleri ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Türkiye'de göç ve göç politikaları

incelenmiş, Türkiye'deki göç sorunu ve göçe etki eden nedenler, göçün bireysel ve toplumsal sonuçları, dönemlere göre göç politikaları değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise Türkiye'de göç ile ilişkili uluslararası göç politika unsurları ele alınmıştır. Son olarak dördüncü bölümde göçün mali etkileri ve göç bağlamında Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği değerlendirmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. GÖÇ KAVRAMI

İnsanlık tarihi üzerinde etkisi bulunan geçmişten günümüze kadar hayatın önemli olgularından birisi de göç olmaktadır. Göç kavramı hakkında birçok çeşitli tanımlama ve ifade şekli bulunmaktadır. Erder göç kavramını “Etkisi olacak bir şekilde belirli bir zaman dilimi arasındaki anlamlı uzaklaşma” olarak ifade etmektedir. (Erder, 1986). Karpat ise göç kavramını “Bulunulan konumdan istenilen konuma doğru yapılan hareketler bütünü” olarak açıklamaktadır (Karpat, 2003: 16). Özer göç kavramı hakkında “Kültürel, siyasi ve ekonomi anlamında yapılan coğrafi konum değişikliği ile nüfusa etki etme” ifadesini kullanmaktadır (Özer, 2004: 85). Genel olarak göç, bireylerin yaşamlarını içerisinde buldukları durumdan refah bir seviyeye çıkarmak, ekonomik özgürlük sağlayabilmek, doğal afet ve savaşlardan kaçabilmeleri için yaptıkları mekan değişiklikleridir. Göçün neden olduğu faktörler; yöntemler ve amaçları bakımından çeşitli tanımlamalar yapılabilmektedir. Bununla birlikte göçü bazı bilimsel etmenlerle de ele almak mümkündür. Bu bilimsel etmenler psikoloji, sosyoloji, siyasi bilimi, tarih, coğrafya, uluslararası ilişkiler vb. şeklinde sıralanabilmektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 1).

İnsanlığın varoluşundan itibaren kıtlık, savaş ya da sürgün gibi nedenler insanları konum değişikliği yapmakla karşı karşıya bırakmaktadır. Kıtlık, savaş, sürgün gibi faktörler bireylerin başka coğrafyalara göç etmesinde etkin rol oynamaktadır. Bu tür durumlarda oluşan hareketliliklere zorunlu göç adı verilmektedir. Göç her ne kadar bu olaylar yüzünden zorunluluk haline gelse de bireylerin temel amacı daha rahat bir yaşam sürme istekleri olmaktadır. Bununla birlikte bireylerin daha iyi bir yaşam standardı elde etmek için çeşitli coğrafyalara göç ettiğini görmek mümkündür. Bu tür göçler ülke içinde olabildiği gibi uluslararası seviyelerde de görülebilmektedir.

Günümüzde göç kavramı çoğu ülke için büyük bir problem teşkil etmektedir. Bu problemlerin birçok sebebi bulunmaktadır. Bu problemler;

- Ekonomik eşitsizlik

- Siyasi çıkarlar
- Vatandaşların devlet tarafından can ve mal sağlığının korunamaması
- Toplumda meydana gelen şiddet unsurları
- Doğal afetler olarak sıralanabilmektedir.

Bu tür problemler karşısında bireyler daha iyi bir yaşam standardı, iyi bir gelecek beklentisi içerisinde başka coğrafyalara göç edebilmektedirler (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 1).

Bireylerin kendi istek ve arzularına göre, daha iyi bir hayat geçirme umuduyla farklı bir coğrafyaya gitme eylemine ise gönüllü göç adı verilmektedir. Göç hareketliliğini sağlamakta olan bireylere ise göçmen denmektedir. Günümüzde göçmen kavramı çeşitli hukuksal tanımlamalar ile birlikte yerini sığınmacı ve mülteci kavramlarına bırakmaktadır. Kişiler yaşamış oldukları bölgelerde oluşan sürgün ve savaş gibi etmenler nedeniyle farklı ülkelere sığınma hedefiyle göç etmektedirler. Bununla birlikte kişiler ilçe, şehir ya da bölge olarak ülke içerisinde çalışma imkânı bulunan yerlere göç etmek istemektedirler. Kişiler bu tür göçleri yasal yollardan yapabildiği gibi bazı durumlarda da yasadışı olarak göç eylemini gerçekleştirmektedirler.

İnsanlar çağlar boyunca otoritelerin yaptıkları acımasız sürgünler ve yaşanan savaşlar sebebiyle göç etmişlerdir. Bununla birlikte bireylerin yaşadıkları coğrafya üzerinde adaletsiz yönetim şekilleri ve alım gücü gibi etmenler bireyleri göç yapmaya zorlamaktadır. Bu meydana gelen göçler haricinde bireylerin etkisi bulunmadan çevresel etmenler ile de göç unsurları gerçekleşmektedir (Kaygalak, 2009: 15).

Göç unsurları belirli ülkeler ya da coğrafyalara özgü bir nitelik olmamaktadır. Göç farklı sebeplere bağlı olarak her coğrafya içerisinde gerçekleşebilmektedir. Bununla birlikte her ülke açısından göçün geçerli birtakım nedenleri bulunmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 42).

1.2. GÖÇ KAVRAMININ TARİHÇESİ

Göç kavramının ortaya çıkış aşaması tam olarak bilinmemektedir. İnsanlığın varoluşundan itibaren göç kavramı vardır. İnsanlar farklı yaşam dönemlerinde farklı nedenlerden dolayı göç eylemini meydana getirmektedir. Eski zamanlar içerisinde

göçebe olarak yaşayan toplumlar çevre faktörlerine göre mekân değişikliği yapmışlardır. Bu mekân değişiklikleri nüfus hareketliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu mekân değişikliği göç olarak adlandırılmaktadır. Göçebe yaşayan toplumlar yaşadıkları coğrafyanın bitki örtüsü, elverişli yaşam şartları, verimlilik sebepleri ve iklim özelliklerinden dolayı boş bölgelere ya da alanlara yerleşim yerleri kurmuşlardır. Yerleşim yerleri boş olmayan bölgelere göç etmek isteyen toplumlar bölge için savaşıma gereği duymuşlardır. Dünya üzerinde verimli toprak arayışı her yere yayılması göç hareketliliğini meydana getirmiştir. Sömürge anlayışı içerisinde bulunan devletler yeni keşfedilen verimli topraklara göç hareketleri gerçekleştirerek o bölgede yaşayan toplumları farklı coğrafyaya göçe zorlamışlardır. Bununla birlikte bazı milletleri de köle olarak kullanmışlardır. (Peköz, 2002: 45).

Kavimler göçünün oluşumunun ardından toplumsal olarak ilk göç hareketliliği Amerika kıtasının keşfinden sonra meydana gelmektedir. Yeni bir kıta olan Amerika kıtasının keşfinin ardından dünya üzerinde gönüllü olarak, Afrika'dan da köle olarak göçler gerçekleşmiştir. Bu göçler günümüzdeki Amerika'nın oluşum evresini gerçekleştirmiştir. Avrupa üzerinden Amerika kıtasına yapılan göçlerin büyük çoğunluğu ekonomik sıkıntılar sebebiyle gerçekleştiği ifade edilmektedir. Öte yandan Afrika'dan Amerika kıtasına doğru yapılan nüfus hareketliliği ise köle ticareti adında yapılan bir göç türü olarak yeni bir göç türünü meydana getirdiği ifade edilmektedir (Mutluer, 2003: 5).

Göç unsurunun farklı nedenlerinin olduğu bilinmektedir. II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Avrupa ülkeleri büyük bir enkaz ile karşı karşıya kalmıştır. Avrupa ülkelerinin sanayileri çok büyük yıkım içerisine girmiştir. Bu yüzden Avrupa'da II. Dünya Savaşı'nın ardından endüstri alanında yenilenme hareketliliğinin görülmesiyle işgücü ihtiyacı meydana gelmiştir. Bu işgücü ihtiyacını karşılamak isteyen Avrupa ülkeleri, belirlenen ülkelerden göç alma işlemini gerçekleştirmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında Belçika, İtalya'dan işgücü sağlamak amacıyla göç almıştır. İşçi göçmeler çoğunlukla maden ocaklarında çalışmıştır. İlaveten Fransa savaş sırasında verdiği can kayıplarının yerini doldurmak ve ülke kalkınmasına yardımcı olmaları hedefiyle işçi göçüne onay vermiştir. İşçi göçünün onaylanmasının nedenleri arasında düşük doğum oranları da hesaba katılmıştır. Fransa işçi göçü alımı sırasında işçileri aileleriyle birlikte kabul etmiştir. Fransa'nın en fazla işçi göçü aldığı ülkeler

arasında Portekiz ve İspanya yer almaktadır. 1950 ile 1960 yılları arasında göç unsuru Avrupa devletleri tarafından istenen bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Fransa'da 1970 yıllarında yaklaşık olarak 2.000.000 işçi göçmen bulunmuştur (Castles ve Miller, 2008: 10).

Avrupa Devletleri işçi göçlerinin yaşandığı süreçlerde kalkınmanın ardından göçmenlerin kendi ülkelerine geri dönüş yapacaklarını düşünmüştür. Ayrıca zor şartlarda kendilerinin çalışmayıp çalışan işçiler buldukları için ülkeler açısından önemli bir problem olarak görülmemiştir (Stalker, 2001: 1).

Devletlerin sömürge anlayışları ile beraber göçe zorlanan insanlarla nüfus hareketliliği devam etmiştir. Bunun yanı sıra işçi göçleri uzun bir süre devam etmiştir. 1973 krizinden sonra göç olgusunda azalmalar yaşansa da uluslararası yaşanan göç faaliyetleri, yeni kıtaların keşfedilmesi gibi nedenlerden dolayı uzun yıllar boyunca canlılığını korumuştur. (Durugönül, 2002: 5).

Uluslararası yaşanan göç faaliyetleri yeni kıtaların keşfedilmesi gibi nedenlerden dolayı uzun yıllar boyunca canlılığını korumuştur. Bu durumda ise göç hareketliliği, endüstri alanında yaşanan gelişmeler ile daha fazla artış göstermiştir. Gelişmiş ülkeler, ekonomik anlamda sıkıntılar çeken ve gelişmemiş ülkelere göç almıştır. Gelişmiş ülkelerin işçi gücü ihtiyacı işgücü göçünü meydana getirmiştir.

1990 yılından itibaren göç olgusunda hızlanmalar oluşmuştur. Bu göç hızlanmalarını etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler;

- Demir Perde'nin yıkılması
- Soğuk Savaşı'nın sona ermesi
- Teknolojinin gelişimi ile beraber iletişim araçlarının sayılarının artması
- Hızlı bilgi yayılımı
- Balkanlarda meydana gelen karışıklıklar
- Ulaşım araçlarının sayısı artarak ulaşım imkanlarının çoğalması
- Doğu Bloku'nun sınırlarının açılması
- Çin ile birlikte diğer ülkelerinde göç üzerinde oluşturduğu kısıtlamaların azalması
- Orta Doğu'da meydana gelen iç savaş
- Afrika'da oluşan karışıklıklar
- İnsan kaçakçılığının gelişmesi

- Gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerdeki zorlu hayat standartları
- Sanayi Devrimi
- Toplumsal olarak bireylerin göçe zorlanması
- Sovyetler Birliği'nin dağılması
- Ülke sınırlarının yeniden çizilmesi
- Soykırımlarda artışlar meydana gelmesi olarak sıralanabilmektedir

(Brubaker, 1996: 85).

Bu dönem çerçevesinde iç karışıklıklar, fırsat eşitsizliği, siyasi kısıtlamalar ve ekolojik bozulmalar göç artışını tetiklemiştir. 1990 yıllarında Sovyetler Birliği'nin dağılım içerisine girmesi ile beraber Avrupa ülkelerinde politik açıdan değişiklikler meydana gelmiştir. Bununla birlikte Batı ve Doğu Almanya birleşmiş ve yeni ülkelerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Sovyet hegemonyasının Doğu Avrupa'da ortadan kalkmasıyla beraber tarihsel açıdan Avrupa'nın bir bölgesi olan bu parça kıtaya eklenmiştir. Batıya doğru göç akınının başlaması Demir Perde'nin yıkılmasıyla oluşmuştur. Öte yandan Avrupa ülkeleri II. Dünya Savaşı sonrasında sömürge altına aldıkları ülkelerden göç almıştır. Avrupa'ya gelen işçi göçü miktarı 30.000.000 üzerine çıkmıştır. Avrupa'ya gelen işçilerin büyük çoğunluğu Avrupa ülkelerine yerleşim göstermiştir. Buna karşılık bir kısmı da kendi ülkelerine geri dönmüştür (Brubaker, 1996: 10).

1.3. GÖÇ KAVRAMININ GELİŞİMİ

Bireyler, ekonomik amaçlarına ulaşabilmek ve siyasi kısıtlamalardan uzaklaşabilmek amacıyla farklı coğrafyalara göç etme ihtiyacı duymaktadırlar. Kurumların oluşturduğu politikalar bireyleri kısıtlama çerçevesinde yapılmaktadır. Bireyler kendi kaderlerini yaşayabilmek ve özgür olabilme amacıyla göç etmektedirler. Kişisel gereksinimler ve kurumsal amaçlar arasında yaşanan bu çatışma ortamında göç unsuru meydana gelmektedir (Shrestha, 1987: 1).

Göç olgusu bireylerin gittikleri coğrafyaya göre problem oluşturmaktadır. Bununla birlikte göç veren ülkeler açısından da problemlerin çözüm aşamaları olarak görülmektedir. Bu iki taraf içinde çeşitli tehlikeleri barındıran göç unsuru çoğunlukla

beklentileri karşılamaktadır. Bu durumda ise göç olguları daha büyük sorunların başlangıcı olarak da görülmektedir (Deniz, 2009: 6).

Göçmenlerin genel olarak beklentileri arasında daha iyi yaşam standardı ile birlikte daha iyi bir gelecek oluşturma amacı bulunmaktadır. Göç olgusu bireyleri, bireylerin terk ettikleri bölgeleri ve aynı zamanda da vardıkları bölgeleri etkilemektedir. Bireyler, göç ettikleri coğrafyanın medeniyet ve kültür değişikliğine sebebiyet verebildiği gibi sosyo-ekonomik yapısına katkı da sağlayabilmektedir (Urk, 2010: 54).

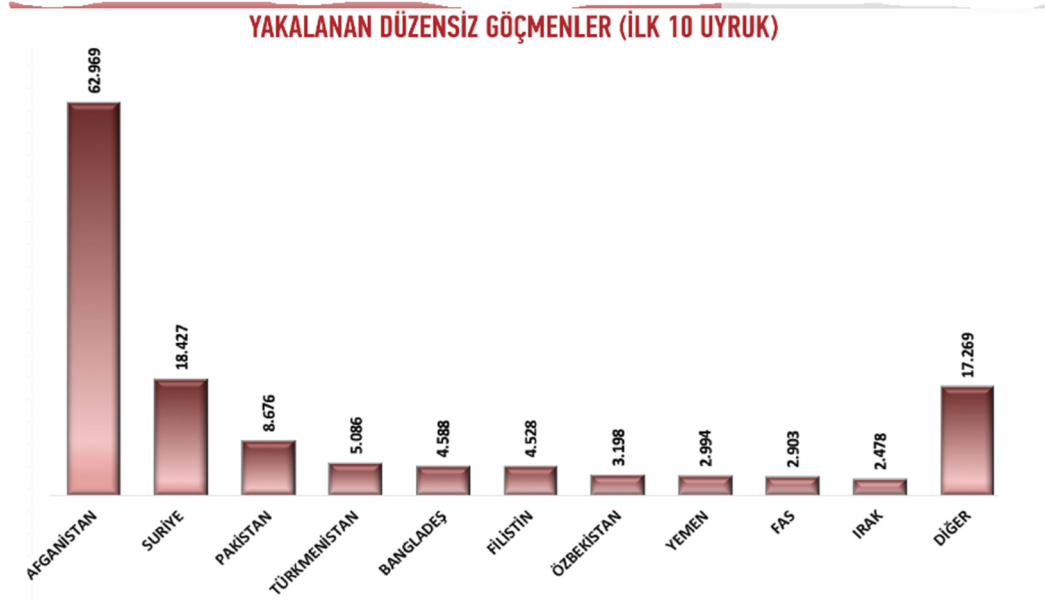
Devletlerin meydana gelmesi ile birlikte devletler arasında çizgiler çizilerek sınır yerleri işaretlenmiştir. Sınır kavramı coğrafi ve politik anlamda toprakları birbirlerinden ayıran çizgiler manasına gelmektedir. Uluslararası ilişkiler kapsamında sınır kavramı oldukça önemli bir unsur olarak görülmektedir. Bu sınır çizgileri arasında bireylerin geçiş yapmaları uluslararası göç olarak nitelendirilmektedir. Sınırların geçilmesi ile beraber düzenli göç, düzensiz göç ve karışık göç ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

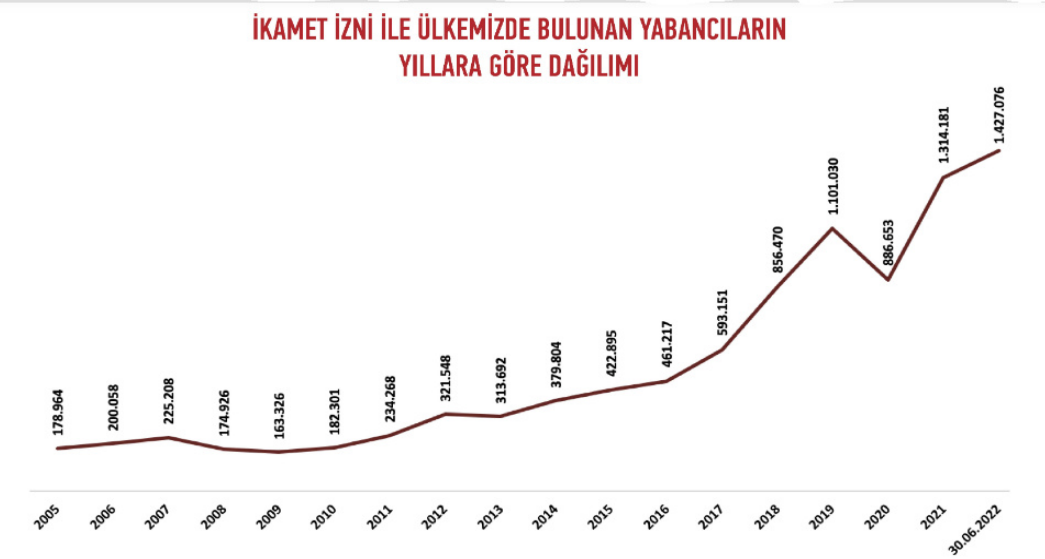
Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (2022).

Şekil 2: Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyruk)

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (2022).

Şekil 3: İkamet İzni İle Ülkemizde Bulunan Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (2022).

Uluslararası göç; siyasi ve ekonomik faktörlerin etkisi bulunan karışık nüfus hareketliliği olarak tanımlanmaktadır (Erder, 2000: 100). Uluslararası göç farklı uluslar arasında harekete sebebiyet verenler ile vermeyenler arasındaki bağlar olarak ifade edilmektedir. Uluslararası göç kavramı göç veren ve göç alan ülkeler bakımından siyasi, kültürel, demografik ve ekonomik neticeleri olan bir süreç olarak ifade edilmektedir. (Faist, 2000: 115). Uluslararası göçün ana unsuru ulus kavramı olarak geçmektedir. Ülkeler arasında görülmekte olan ulus farklılıkları ve bu bağlamda meydana gelen neticeler uluslararası göç kavramını oluşturmaktadır. Bu farklılıklar içerisinde bazı durumlar meydana gelmektedir. Bu durum yerli halkın göçmenleri istemeyişinden kaynaklanmaktadır. Yerli halk göçmenler hakkında çoğunlukla olumlu tutum sergilemekten kaçınmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 116).

Göç aracılığıyla kurulmuş devletler bulunmaktadır. Göç kavramı neticesinde ülkeler daha güçlü hale gelmişlerdir. 19. ve 20. yüzyıl aralığında Avrupa ülkelerinden yaklaşık 60.000.000 insan farklı kıtalara göç etmişlerdir. Bu göç edilen kıtalar genel olarak Avustralya, Güney Amerika, Kuzey Amerika ve Güney Afrika olarak belirlenmiştir. Göç neticesinde oluşan ülkeler ise Kanada, Avustralya, Arjantin, Yeni Zelanda ve Amerika Birleşik Devletleri'dir (Castles ve Miller, 2008: 118). Göçlerin yardımı ile oluşan ülkelere birisi olan Amerika Birleşik Devletleri farklı ülkelere göç almıştır. Bu alınan göçlerin %66'sını İngiltere oluştururken %20'sini ise Almanya oluşturmaktadır. Bu göçler vasıtası ile Avrupa ve sömürgeye uğrayan devletlerin ekonomik ve kültür yapılarında değişiklikler oluşmuştur.

Göçü etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler itici ve çekici faktörler olarak iki gruba ayrılmaktadır (Bakırtaş, 2012: 11). İtici faktörler bireylerin yaşadığı coğrafyayı politik işkence, doğal afetler, fakirlik ve iç savaşlar nedeniyle terk etmesinden kaynaklanmaktadır. İtici faktörler bireylerin yaşadıkları coğrafyayı, istemeden, göçe zorunlu kalmalarından dolayı meydana gelmektedir. Çekici faktörler ise aşağıda sıralanmaktadır (Bakırtaş, 2012: 10);

- Güvenlik koşulları
- Rahat yaşam koşulları
- Politik özgürlük
- Dini özgürlük
- Düşünce ve fikir özgürlüğü

- Barış ortamının sağlanması
- Alım gücünün yüksek olması gibi koşullar çekici faktörler içerisinde yer almaktadır.

Çekici faktörlerin bulunduğu ülkeler çoğunlukla göç almaktadır. Buna karşın itici faktörlerin bulunduğu ülkeler genellikle göç vermektedir. Göç kavramı ekonomik gelişmeyle ilgisi oldukça fazladır. Gelişmiş ülkelerdeki iyi hayat standartları, eğitim imkânları, yüksek gelir seviyesi gibi unsurlar insanları çekerek göç yapma isteği uyandırmaktadır. Ayrıca gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelerde bulunan fakirlik, düşük maaş miktarları, hayat koşullarının zor olması ve iç savaş gibi etmenlerle karşı karşıya kalan insanlar çekici faktörlerin oluşturduğu istekle gelişmiş ülkelere göç etmektedirler. Dünya üzerinde ekonominin düşüş içerisinde girdiği zaman dilimlerinde göç oranlarının azaldığı görülmektedir. Buna örnek olarak 1975 ile 1985 seneleri arasında ekonomik krizin yaşandığı dönemlerde göç oranlarında büyük düşüşler meydana gelmiştir. Ekonomik kriz sonlandıktan sonra göç oranları tekrar yükselme eğilimleri göstermiştir (Bakırtaş, 2012: 15). Uluslararası göç aşamalarında göçmenler çoğunlukla göç edecekleri konumun yakınlığına bakmaktadır. Bununla birlikte göçmenlerin tercihleri arasında sömürge politikaları neticesinde meydana gelen tarihsel bağlar yer almaktadır. Fransa genel olarak Kuzey Afrika'dan göç almaktadır. Bunun sebebi Kuzey Afrika'nın Fransa sömürgesi altında olması, geçmiş zamanlarda yaşanan tarihsel bağlardan kaynaklanmaktadır. Aynı sebeplerden dolayı Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Meksika'dan daha fazla göç almaktadır. Avrupa'da bulunan Cezayirliilerin yaklaşık %97 gibi büyük bir oranı Fransa'da ikamet etmektedir (Fassmann ve Munz, 1992: 20).

Göç genel olarak ülkeler arasında yaşanan ekonomik dengesizliklerden dolayı meydana gelmektedir. Ekonomik açıdan gelişmiş, gelir düzeyleri yüksek ve işgücü gereksinimi fazla olan ülkeler; çoğunlukla ekonomi bakımından gelişmemiş ülkelere göç almaktadır. Ekonomik fırsatlardan ziyade bazı durumlarda politik, tarihsel ve kültürel etmenler göç unsurları konusunda galip gelebilmektedir. Buna örnek olarak Almanya içerisinde maaşların daha yüksek olmasına rağmen birçok işçi Fransa'ya göç etmiştir (Fassmann ve Munz, 1992: 16).

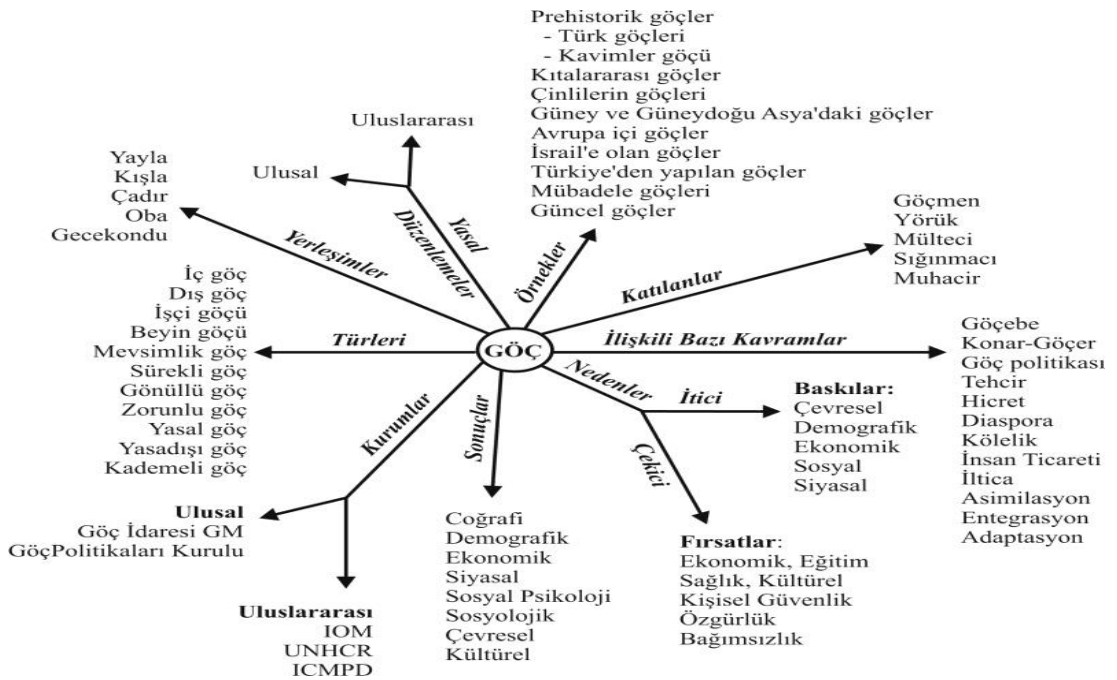
Göç unsuru; ekonomik, toplumsal ve tarihsel değişikliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu değişiklikler dönüşümlere sebebiyet verebilmektedir (İçduygu,

1999). Göç, toplumsal değişimin neticesinde oluşmaktadır. Bununla birlikte bu değişimler göç veren ve göç alan toplumları etkilemektedir (Castles ve Miller, 2008: 16).

1.4. GÖÇ TÜRLERİ

İnsanların ya da toplumların hayatlarını sürdürdükleri yerlerden başka yerlere gitmeleri anlamına gelen göçün tasnifi ve taksimi farklı şekillerde değerlendirilebilir. Göç kavramındaki her farklı tür ekonomik, sosyal ve siyasal hayata dair olan etkisiyle doğrudan ilişkilidir. Bu ilişkiler ekseninde açıklanmıştır. Göç türünün belirlenebilmesi, göç kavramının farklı bakış açılarına göre değerlendirilmesi, göç gerçekleşirken ve göçten sonra da karşılaşılabilecek durumların tespit edilmesinde ciddi avantajlar ortaya koymaktadır. Genelde bu gruplandırmalar, göç eyleminin yapılması için zorlanan bir durumun olup olmaması, niceliği, niteliği, mekânsal fonksiyonlarına veya göçün süresi gibi farklı ölçeklere göre yapılmaktadır. Ayrıca cinsiyet, yaş, ırk gibi daha dar ve özel sınıflandırmalarla ilgili yapılmış olan spesifik çalışmalar da yapılmaktadır (Tekeli, 2014).

Şekil 4. Göç Olgusu

Kaynak: Coğrafya Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Göç Olgusu (Sezer ve Şanlı, 2017)

Yukarıdaki şekilde de görüleceği üzere göç farklı türlerde, farklı nedenlerle, farklı şekillerde yaşanabilmektedir (Sezer ve Şanlı, 2017).

Literatürde göç kavramı incelendiğinde göç türleri gruplandırılırken farklı isimlerde birbirlerinin yerine de kullanılabilen daraltıcı ya da kapsayıcı açıklamalarla beraber farklı tasniflerle de kullanılmaktadır.

Akkayan (1979) göçleri altı farklı gruba ayırmıştır. Akkana göre göç türleri şöyledir;

- İstikrarlı göç, insanların birbirlerine göre daha iyi hayat sürebilmeleri, daha rahat iş bulabilmeleri ve ekonomik açıdan daha iyi kazançlar elde edebilmeleri amacıyla rahat bir şekilde göç etmesidir.
- Kesin göç, insanların yaşamlarını devam ettirdikleri yerlerden ayrılmaya karar vermelerinin ardından, buraya bir daha geri dönmek üzere göç etmesidir.
- Güdümlü göç, hükümetlerin ekonomik, siyasi, beşeri ve güvenlikle ilgili olan konulardaki faaliyetlerinin sonucunda nüfusta yaşanan olaylardır.
- Mevsimlik göç, insanların yılın belirli bazı dönemlerinde farklı yerlerine gidip tekrardan geri dönmeleridir.
- Kademeli göç, insanların aslında göç etmek istedikleri yere göç etmeden önce başka bir yere göç etmesidir.
- Kademesiz göç, insanların aslında göç etmek istedikleri yere doğrudan göç etmeleridir (Akkayan, 1979).

Aşağıdaki tabloda göçün farklı düzeylerde yapıldığı bir gruplandırma yer almaktadır.

Tablo 1. Göç Türleri

Göç Türleri		
Süresine göre	Geçici	Sürekli
Alan ve mesafeye göre	Ulus aşırı	İç
Yasal statüye göre	Düzenli	Düzensiz

Nicelik ve alana göre	Bireysel	Toplu
Olma sebebi ya da tetikleyen unsurlara göre	Zorunlu	Gönüllü

Kaynak: Türker, 2021

1.5. GÖÇ'ÜN SEBEPLERİ

Günümüz içerisinde göçler çeşitli sebeplerden dolayı meydana gelmektedir. İnsanların başka ülkeler içerisindeki yaşama istekleri farklı nedenlerden kaynaklanmaktadır. İnsanların günümüzde göç etmeleri;

- Uzun vadeli işgücü göçü
- Kısa süreli işgücü göçü
- Profesyonel işgücü göçü
- Yasadışı göç
- Alternatif hayat şekilleri amacıyla göç
- Sığınmacı göçü gibi nedenlerden dolayı meydana gelmektedir.

Bu hareketlilik temel göç hareketlerini meydana getirmektedir. Göç eden bireyleri göç etmeye zorlayan bazı unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar içerisinde (Çınar, 2008);

- Ekonomik özgürlük
- Politik kısıtlamalardan kaçma
- Mesleğini yerine getirememe
- Şiddete maruz kalma
- Kişisel amaçlar
- Duygusal karmaşıklık
- Uygun yaşam koşullarına ulaşma isteği
- Toplumu benimseyememe
- Ülkeye duyulan nefret vb. etmenler yer almaktadır.

Günümüz çağında gerçekleşen göçlerin büyük bir çoğunluğunu ekonomik sebepler oluşturmaktadır. Göç etmek isteyen ya da göç eden insanların ana nedenleri ekonomiden kaynaklanmaktadır. Gelir düzey oranları ülkeler arasında çeşitlilik

göstermektedir. Bununla birlikte bu çeşitlilik neticesinde hayat şekilleri belirlenmektedir. Bu sebeplerden dolayı gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelere yaşayan insanlar gelişmiş ülkelere göç etmek istemektedir. Bu yaşanan göç neticesinde bireyler istedikleri yaşama ulaşmaktadırlar. Bireyler yüksek hayat koşullarına ulaşabilmek için farklı yollar denemektedirler. Bireyler göç etmek için yasal düzenleme bulamadığı takdirde yasadışı yollara başvurumaktadırlar.

Dünya üzerinde gerçekleşen göç hareketlerinin günümüzde bazı kazanımları bulunmaktadır. Küresel göç çoğunlukla savaşın içerisinde kaçma isteği ile birlikte ekonomik problemlerden kaynaklanmaktadır. Küresel göçün meydana getirdiği problemler uluslararası anlamda da probleme yol açması beklenmektedir. Bununla birlikte her geçen gün küresel göçte artış gözlemlenmektedir. Günümüz içerisinde küresel göçü meydana getiren en önemli özellikler siyasal ve ekonomik özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır (Urk, 2010: 56).

1.5.1. Ekonomik Sebepler

İnsanların hayatlarını sürdürebilmeleri için ekonomik olarak bir özgürlüğe sahip olmaları gerekmektedir. Bu ekonomik özgürlük düzenli bir gelirin olmasında başrol oynamaktadır. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde kırsal alanlarda kentsel alanlara oranla iş imkânlarının daha dar olduğu bilinmektedir. Kişi başına düşmekte olan milli gelirin artmasıyla birlikte şehirlerde bulunan hizmetlere talep artışı görülmektedir. Bu sayede kentsel yerleşim alanları insanların gözünde daha cazip bir yer haline gelmektedir (Kaya, 2007: 20).

Tarımda makineleşme ve sanayileşme tarım işçilerine olan ihtiyacı azaltmaktadır. Bununla birlikte kırsal alanlarda yaşayan bireyler iş olanaklarından dolayı kentsel alanlara göç etmektedirler. Bununla birlikte bireyler daha iyi hayat şartları elde etmek amacıyla büyük şehirlere veya gelişmiş ülkelere göç etmeyi tercih etmektedirler (Sağlam, 2006: 25). Tarımda makineleşmenin gelişimi insan gücüne olan ihtiyacı azaltmaktadır. Bu sebepten dolayı çiftçiler işsiz kalarak büyük şehirlere göç etmeye mecbur kalmaktadır (Zaim, 2006: 60). Bu göç etme eğilimlerine yalnızca tarımsal alanda çalışan işçiler üzerinden bakılması doğru bulunmamaktadır. Her alanda yaşanan gelişmeler, insan gücünün yerini makinelerin alması göç etme

mecburiyetini ortaya çıkarmaktadır. İşsiz kalan birey iş imkânlarının olduğu yerleşim yerlerine göç etmeyi tercih etmektedir. Bu bakımdan işsizlik faktörü göç olgusunun ekonomik nedenleri arasında gösterilmektedir (Taşçı, 2009: 85).

Hayat standartlarını yükseltme isteği ve gelir durumunu daha fazla ileriye taşıma istekleri bireyleri gelişmiş ülkelere göç etmeye sürüklemektedir. Göç kararının verilmesinin hangi şartlar altında gerçekleştiği sağlam yönlendirici politikalar ortaya çıkarmak için önemli bir unsurdur (Çobanoğlu, 1996: 15). Bireylerin ana hedefleri doğrultusunda fiziki gereksinimlerini karşılamak yer almaktadır. Bununla birlikte bireyler belirli bir gelir elde etme çabası içerisine girmektedir. Bireyler gelir elde etme amacına yönelik belirli bir işte çalışma mecburiyetindedir. Bireylerin yaşamış oldukları coğrafya itibari ile iş bulmakta zorluk çekilmesi durumunda fizyolojik gereksinimlerini karşılayan başka bölgelere doğru eğilim göstermektedirler. Bireyler böyle durumlarla karşı karşıya kaldıklarında geçimlerini sağlayabilecek ve iş imkânları bulunan farklı bölgelere göç etmektedirler (Çobanoğlu, 1996: 17).

Ekonomik anlamda göç sebepleri arasında gelir dağılımı tablosundaki eşitsizlikler yer almaktadır. Gelir dağılımında meydana gelen bozukluklar fakirlik ve açlık gibi sonuçları doğurmaktadır. Bununla birlikte bireyler doğal olarak göç etme mecburiyeti içerisine girmektedirler (Zaim, 2006: 25). Ekonomik planlamaların iyi olduğu bölgelere bireyler göç etmek istemektedir. Bununla birlikte bazı hususlar da göç etme isteği uyandırmaktadır. Bu hususlar (Andres, 2011: 52);

- Düşük gelir
- İşsizlik
- Kariyer planlamasının yetersizliği
- Mesleki anlamda yükselme olanaklarının kısıtlı olması
- İş sahalarının yetersizliği
- Sosyal hayatın kısıtlanması vb. olarak sıralanmaktadır.

Bölgeler arasında ekonomik ve sanayileşme bakımından farklılıklar meydana gelmektedir. İşgücüne olan talebin artması ile birlikte kırsal bölgelerde yaşayan toplum için göç faktörü ortaya çıkmaktadır. Göçün önemli sebepleri arasında yer alan sanayileşme ile bireyler sosyal ve mesleki hareketliliği artırma hedefiyle birlikte göç etme eğilimi içerisine girmektedirler (Tekeli, 2008: 52).

Ekonomi anlamında yaşanan olumsuz sonuçlar göç verme oranını arttırmaktadır. Bireyler genel olarak gelişmiş ülkelere göç etme gereksinimi duymaktadır. Bireyler göç edecekleri bölgeye karar verme aşamasında daha iyi iş olanakları, hayat şartlarının uygunlukları ve maddi kazanımlar etkili olmaktadır. Buna karşın göç etme karar aşamasında yalnızca ekonomi söz sahibi olmamaktadır. Bireylerin tercih aşamalarında etkili olan faktörler maddi kazanımların haricinde bazı faktörler de etkili olmaktadır. Göç edilen bölgenin eğitimini kaliteli olması, nitelikli bireyler haline gelme istekleri ve refah seviyesinin fazla olması göç etme isteği aşamasında tercih sebepleri arasında gösterilmektedir. Bununla birlikte yaşadıkları coğrafyayı beğenmeyen, hayat tarzlarından memnun olmayan insanlar gelişmiş ülkelere ya da büyük şehirlere göç etmektedirler (Yenigül, 2005: 69).

20. yüzyıl içerisinde göç unsurunun meydana gelmesinde kapitalizm oldukça fazla katkı sağlamaktadır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra savaş halinde bulunan ülkeler ekonomik açıdan sancılı bir evreye girmişlerdir. Bu evre topluma yansımıştır. Bununla birlikte kapitalist ülkelerin işgücü ihtiyacı oluşturması neticesinde göç olguları oluşmaya başlamıştır (Toksöz, 2006: 56).

Uluslararası göçlerin hareketlenmesi sermaye ve ticaret alanlarında hareketliliğe neden olmaktadır. Ekonomi uzmanları I. Dünya Savaşı'ndan önceki dönemleri uluslararası ticaretin canlı halde bulunduğu dönem olarak anlatmaktadırlar. Bununla birlikte iletişim araçlarının gelişimi ve ulaşım şartlarının artması ile beraber göç hızında da artış gözlemlenmiştir (Andres, 2011). Ekonomin iyi durumda olmaması sebebiyle oluşan gelir dağılımındaki adaletsizlik fakirliğe ve açlığa neden olmaktadır. Böylece bireyler göç etmeye başlamışlardır (Mutluer, 2013: 45).

Nüfusun artması ile birlikte insanların yerleşim alanlarının kısıtlanması, kişi başına düşen milli gelirin azalması durumunda da bireyler göç etme mecburiyeti içerisine girmektedirler (Akgür, 1997: 85).

1.5.2. Güvenlikten Kaynaklanan Sebepler

Terör olayları, siyasi çatışmalar ve savaşlardan dolayı bireyler başka bölgelere göç etme isteği duymaktadır. Bu duruma güvenlikten kaynaklanan sebeplerden dolayı yapılan göçler adı verilmektedir. Göç konusunda güvenlikten kaynaklanan

sebeplerden bazı faktörler aşağıda verilmektedir. Bu faktörler (Castells ve Miler, 2010: 45);

- Fetihler
- Ulus devletlerinin ortaya çıkması
- Devletlerin yeniden yapılanma adımlarını uygulamaya geçirme işlemleri
- Sömürgeci devletler
- Savaşlar
- Emperyalist devletler
- İç karışıklar vb. durumlar güvenlikten kaynaklanan göç nedenleri arasında bulunmaktadır.

Geçmiş yıllardan günümüze kadar olan savaşlar göçlere sebebiyet vermektedir. Savaşların sonrasında dünya ekonomisi yetersiz kalarak şehir ve kırsal bölgelerde olumsuz şartlar meydana getirmiştir. Ayrıca bireyler farklı coğrafyaya göç etmeye başlamışlardır. Bu kapsamda yapılan geçmiş zamanlara ait birçok göç örneği vermek mümkündür. Bunlar (Mutluer, 2003: 45);

- 93 Harbi'nden sonra Kafkasya'ya yapılan göçler
- II. Dünya Savaşı'nın ardından sınırların değişmesi ile beraber yapılan göçler
- Balkanlar'ın kaybindan sonra Anadolu'ya yapılan göç akını
- Avrupa'da Yugoslavya'nın parçalanması ile beraber iç savaş neticesinde gerçekleşen göç akını verilebilecek en güzel örnekler arasında yer almaktadır.

Savaşların olduğu toplumlarda bireyler yoğun bir şekilde etkilenmektedir. Bu etkilenme kapsamında sivil insanlara çeşitli işkenceler uygulanmaktadır. Savaşlar sırasında siviller katliam, istismar ve işkencelere maruz kalmaktadırlar. Bu durum sivil vatandaşları göç etmeye zorlamaktadır (Ağanoğlu, 2001: 15).

Güvenlikten kaynaklanan göçler arasında terör olayları da yer almaktadır. Bireyler fizyolojik ve kişisel gereksinimlerini güvenli bir bölgede karşılamak istemektedirler. Terör olayları güvenliğin açığından kaynaklanan güvenlik problemleri arasında gösterilmektedir. Toplumlar ve bireyler yaşadıkları bölgelerde terör faaliyetlerinin artması sonucunda kendilerini güvende hissetmemektedirler. Bu güvenlik açığı sebebiyle bireylerde ya da toplumlarda göç etme isteği bulunmaktadır (Akgür, 1997). Bu tür göçler bireysel halde oluşabildiği gibi toplumsal olarak da gerçekleşebilmektedir. Bunun yanı sıra devletlerin de olaylara el atıp bireyleri olay

yerinden uzaklaştırma görevleri bulunmaktadır. Bu tür eylemlerle bireyler ve toplumlar göçe mecbur kalabilmektedir. Ülkemiz içerisinde 1980'li yıllarda doğu bölgelerinde yaşanan terör olayları neticesinde toplum kendisini güvende hissetmeyerek daha güvenli bölgelere doğru göç etme ihtiyacı duymuşlardır (Gündüz ve Yetim, 1997). Ülkenin siyasal politikaları ile kişilerin tutumları arasında meydana gelen çatışmalar bireyler açısından güvenlik kaygısı niteliği taşımaktadır (Taşçı, 2009).

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin(SSCB) çöküşü sonrasında ve İran'da oluşan rejim değişikliği sonrasında Avrupa'ya göç başlamıştır. Devletlerin işgücünü arttırma politikaları ve düzenleyici işlemleri göç etme sorununa çözüm olarak ortaya çıkmaktadır (Tekeli ve Erder, 1978: 15).

1.5.3. Sosyokültürel Sebepler

Nüfus artış hızı sosyokültürel sebeplerin başında yer almaktadır. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde göç unsuruna sebebiyet veren sosyokültürel sebepler arasında en belirgin husus nüfus artışı olarak görülmektedir (Akgür, 1997: 200). Göç unsurunun sosyokültürel sebepleri farklılıklar göstermektedir. Bu faktörler (Kocaman ve Beyazıt, 1993);

- Nüfus artış hızı
- Kişi başına düşen gelirin azalması
- Bireysel olarak daha iyi yaşam istekleri
- Eğitim olanakları
- Toplumsal açıdan daha rahat yaşama arzusu
- Dini sebepler
- Daha iyi bir gelecek hazırlama
- Aile hayatında çocuklarına daha iyi gelecek sunma olarak sıralanmaktadır.

Göçe neden olan sosyokültürel unsurlardan biri ise eğitim olanakları olarak gösterilmektedir. Bireylerin yaşadıkları toplum dışında diğer toplumlarda eğitim olanakları daha geniş ise bireyler göç etme istekleri içerisinde bulunmaktadır. Eğitim olanakları için bireyler kırsal yerleşim alanlarından kentsel bölgelere göç etmektedirler. Bu göç sadece ülke içerisinde kalmayıp eğitim olanaklarınının daha fazla

bulunduğu gelişmiş ülkelere de göç etmeyi sağlamaktadır. Bu göç türleri beyin göçü olarak adlandırılmaktadır. Bireyler beyin göçü sırasında belirli eğitim süresi içerisinde bağlı kalmayıp iş hayatına da eğitim aldıkları ülkelerde gerçekleştirebilmektedirler. Eğitim olanakları göç için büyük etki niteliği taşıırken okullaşma oranı da oldukça büyük etkiye sahip bulunmaktadır. Okullaşma oranlarının kırsal yerleşim alanlarında yetersiz kalması ve eğitim alan bireylerin uzun mesafeler kat etmek zorunda kalmaları göç eyleminin gerçekleştirilme sebepleri arasında yer almaktadır.

Aile içinde yaşanan problemler, kız kaçırma olayları, kan davaları ve başlık parası isteme olayları sosyokültürel göç unsurunu meydana getiren etkiler arasında yer almaktadır. Bu tür uygulamalarla günümüzde pek sık karşılaşılmassa da doğu bölgelerinde hâlâ devam etmektedir (Akgür, 1997). Aile içi birleşmeler de göçe sebebiyet vermektedir. Bu birleşmeler evlenme vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Evlenen bireyler çeşitli nedenlerden dolayı göç etmektedirler. Bununla birlikte ailelerini de yanlarına alma istekleri oluşmaktadır (Gezgin, 1994). Avrupa ülkelerinde iş sahibi olan bireylerin evlenmesi ya da ailesini yanında istemesi göçe sebebiyet vermektedir (Mutluer, 2003).

Sosyokültürel nedenlerle oluşan göçlere dini sebepler ile yapılan göçler de örnek verilebilmektedir. Farklı dinlere inanan toplumların bireyi din değişikliğine zorlamaları, göçe sebebiyet vermektedir (Ağanoğlu, 2001).

Doğal ve ekolojik etmenler göçe sebebiyet vermektedir. Bu faktörler sel, deprem, kuraklık, çölleşme, volkanik patlama, toprağın verimsizliği, tsunami, heyelan olarak ifade edilmektedir (Ağanoğlu, 2001).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE GÖÇ VE GÖÇ POLİTİKALARI

2.1. TÜRKİYE'NİN GÖÇ TARİHİ

Anadolu bölgeleri tarih boyunca Batı'ya sürekli göç görmüştür. Asya, Avrupa ve Afrika ile olan bağlantıları, bu bölgelerin göç olaylarına karşı savunmasız olmasının başlıca nedenleri arasındadır. Osmanlı Dönemi boyunca çeşitli nedenlerle devlet topraklarına göçler de olmuştur. Ancak devletin etkisinin zayıflaması ve elindeki varlıkları kaybetmesi nedeniyle dini ve etnik temelli göçler ön plana çıkmıştır.

Kırım Savaşı'nın ardından, Osmanlı İmparatorluğu göçte bir artış gördü. Bu göçlerin her birinin farklı olumsuz etkileri olmuştur (Bayraktar, 2007: 101). Kırım Savaşı'ndan sonraki göçlerin yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları önemli göçler görmüştür. Yahudilerin 1492 yılında İspanya'dan gemilerle Osmanlı Devleti'ne gelmesi, Şarl'ın 1709 yılında 2 bin kişi ile Osmanlı'ya sığınması, Prens Lajos Kossuth'un Macar Özgürlük Savaşını kaybetmesi sonrasında 3 bin Macar'la birlikte Osmanlı'ya gelmesi, Bolşevik İhtilali sonrasında Vrangel'in 135 bin kişi ile beraber Osmanlı'dan koruma talep etmesi; Almanya, Yunanistan ve Balkanlar'dan 1 milyon 185 bin kişinin Türkiye'ye göç etmesi, 1988-2000 yıllarında Bulgaristan, Kosova, Bosna ve Irak'tan 1 Milyona yakın kişinin Türkiye'ye göç etmesi bu örnekler arasında gösterilebilir.

Anadolu'nun Türk ve Müslüman nüfusu 1923-1950 yılları arasında çarpıcı bir şekilde artmıştır. Osmanlı döneminden beri bu topraklarda yaşayan gayrimüslimler bu büyümenin sonucu olarak göç etmişlerdir. Bu göçmen kalıplarının nedenleri, gerçekte, Cumhuriyet öncesi döneme kadar uzanmaktadır. Balkan Savaşları'nın ardından Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle çeşitli olaylar yaşanmaya başlamıştır. 1915 Ermeni olaylarının ardından Ermeniler Türk topraklarından ayrılmış, Cumhuriyet'ten sonra Batı Trakya Türkleri Anadolu'ya, Rumlar ise Anadolu'dan göç etmiştir. Bu olayların ardından Anadolu'daki Türk nüfusu daha da artmaya başlamıştır (Vural, 2018).

6-7 Eylül 1955 olaylarının ardından, Müslüman olmayanların büyük bir kısmı, özellikle Rumlar, Kıbrıs krizinde sığınak aramış ve ulustan kaçmıştır. Kıbrıs sorunu

nedeniyle 1964'te Rumlar İstanbul'u boşaltmıştır. Bu tarihler arasında Yahudiler İsrail'e göç etmiştir. Bu olaylar 1950 ile 1980 arasındaki göçün nedeni olarak kabul edilmektedir (İçduygu, 2014: 105).

1980'lerde Türkiye'de yaşanan siyasi olaylar nedeniyle göçmen akımları evrim geçirmiş ve çeşitlenmiştir. Kafkaslardan ve Balkanlardan gelen yoğun Türk ve Müslüman göçlerinin yanı sıra başka milletlerin de göçleri meydana geldi. İran'daki İslam Devrimi, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali, İran-İrak Savaşı, Halepçe Katliamı, Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Birinci Körfez Savaşı, İkinci Körfez Savaşı gibi siyasi çalkantılar önemli gelişmelerdir. Diğer yanda ise Arap ülkelerinin 2011 yılındaki iç çekişmeleridir. Kelebek etkisi ile Arap Baharı olarak adlandırılan bu iç huzursuzluk genişleyerek Arap ülkelerinin geneline yayılmıştır. Bu prosedürün Türkiye'nin sınır komşusu Suriye üzerinde önemli bir etkisi oldu. Suriye'deki iç çatışma sonucunda Suriyelilerin Türkiye'ye göç etmesi, yeni bir göç hareketinin oluşmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, Türkiye'ye göçmen akışı artmıştır. Yine bölgede IŞİD, Pyd ve El Kaide gibi aşırılık yanlısı güçler göçü tetikleyen nedenler arasında yer almaktadır.

Türkiye sadece göç alan ülkesi değildir; aynı zamanda göç veren ülkesidir. Yabancı gezginler genellikle Türkiye'yi, Avrupa'ya geçiş yapan bir ülke olarak görmektedir. Türk vatandaşları ise yüksek öğrenim veya daha iyi bir iş arayışı içinde hareket etmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Dönemi boyunca göç hareketlerinin tarihsel niteliği, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu tarafından 2018 yılında yayınlanan Göç ve Entegrasyon Raporu aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo 2: Osmanlı Topraklarına Gerçekleşen Göç Hareketleri

Yıl	Göç Hareketi
1492	On binlerce Yahudi'nin İspanya'dan gemilerle kurtarılarak Osmanlı topraklarına getirilmesi/kabulü
1672	Thököly Ayaklanması'nın ardından matbaacılığın öncüsü İbrahim Müteferrika ile itfaiyeciliğin öncüsü Kont Ödön Seçenyi (Seçenyi Paşa)'nin ve 1699 yılında Macar Kralı Thökölymre ve eşinin ilticası

1709	İsveç Kralı Şarl'ın beraberindeki yaklaşık 2 bin kişilik grupla birlikte Osmanlı Devleti'ne sığınması
1718	Macar Kralı II. Rakoczy Ferenc'in Osmanlı Devletine sığınması
1830	Polonya İhtilali'nin liderlerinden bugünkü Polonezköy'ün kurucusu Prens Adam Czartorski'nin 1841 senesinde Osmanlı'ya iltica etmesi
1849	Macar Özgürlük savaşını kaybeden Prens Lajos Kossuth ve yaklaşık 3 bin Macarın Osmanlı İmparatorluğuna gelmeleri
1856-1864	Rus Ordusundan kaçan yaklaşık 1.500.000 Kafkas nüfusun Osmanlı Devleti topraklarına kabul ve yerleştirilmesi
1917	Bolşevik İhtilali ardından 135 bin kişinin Osmanlıdan koruma talep etmesi

Kaynak: TBMM, Göç ve Uyum Raporu, 2018, s.242-243.

Tablodan da anlaşılacağı gibi, Osmanlı İmparatorluğu, siyasi ve sosyal çekişmelerden kaçan herkese açık kapı politikasıyla, sınırlarının genişlemesiyle gayrimüslim azınlıkların sığınağı olmuştur. 1492'de yüz binlerce Yahudi'nin İspanya'dan kaçmasıyla başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nun kapısı kitlesel mültecilere açılmış ve sonraki yıllarda saltanat savaşından sonra siyasi mücadelelerden kaçan gayrimüslimler için güvenli bir liman olarak kalmıştır (Berber, 2012: 1783).

Balkanlar ve Kafkaslardan milyonlarca Türk-Müslüman kitlenin vatan olarak Anadolu'ya göç etmesine rağmen, durgunluk ve gerileme dönemlerinde kaybedilen savaşlar sonucunda devlet sınırlarının gerilemesi ile birlikte, misafirperverlik-kabul kültürü ve devlette mazlumlara kucaklama anlayışı/geleneği günümüz toplumunda korunmuştur. Göçler sonucu oluşan, gelişen ve yıkılan Osmanlı İmparatorluğu'na sığınma talebinde bulunan kişileri karşılama geleneği, sonraki yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar yayılmaya devam etmiştir. Göç ve sığınma politikaları, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle birlikte oluşan çok uluslu, dini ve kültürel çeşitliliğin ürettiği toplumsal heterojenliğe sahip olan Türkiye Cumhuriyeti'nin toplumsal yapısındaki değişimi yansıtmaktaydı. Gerçekte, göç ve sığınma, hükümetin Cumhuriyetin ilk aşamasında başlayan demografik homojenlik yoluyla ulus-devleti güçlendirme stratejisinde temel silahlardır (Emgili, 2017: 34). Lozan Antlaşması'nda Rum-Türk nüfus mübadelesi ile başlayan süreç, 1930'larda Bulgaristan ve Romanya'dan gelen Türk göçmenlerle devam etmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan 1990'lara kadar Türkiye, yalnızca Türk kökenli ve kültürüne sahip bireyleri kabul

etmeye odaklanan bir göç ve sığınma stratejisi izlemiştir; ancak jeopolitik konumu ve birçok hükümet ve milletle olan tarihi-kültürel bağlantıları, bu politikayı sürdürmesine imkan vermemektedir. Nitekim 1990'lı yıllarda uluslararası göçe yol açan ve tetikleyen jeopolitik durum ve döngüsel gelişmeler, geçmişte olduğu gibi çeşitli etnik ve dini kökenlerden toplulukları kabul etme geleneğini sürdürerek ulus-devlet politikasına hizmet eden göç ve sığınma stratejisine uymamaktadır.

Türkiye'nin göç tarihindeki göç-iltica politikası, Cumhuriyet öncesi dönemin temeli olarak ele alındığında, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu 13. yüzyıla kadar uzanmaktadır (Karpat, 2015:27). Genişleme döneminde Osmanlı topraklarına yapılan göçlerin özelliği, siyasi sorunlardan kaçan etnik ve dini açıdan farklı sığınmacılar iken, durgunluk ve gerileme döneminde toprak kaybı nedeniyle etnik yapıyı oluşturan savaş mültecilerinin kabulüne dönüşmüştür. Bu durum ayrıca dini açıdan homojen bir toplumsal tabandır (Kale, 2015: 155). Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükselme dönemlerinde yayılmacı siyasetin kazandığı topraklara Türk soyundan ve kültürden insanların iskân edilmesi, durgunluk döneminde siyasi ve sosyal sorunlardan kendilerine sığınan gayrimüslimlerin kabul edilmesi genişleyen topraklar kabul edildi. Kabul sürdürüldü. Ancak, göç ve sığınma politikasının içeriği, Türklere ait toprak kaybı nedeniyle daha önce Anadolu'dan sınır dışı edilen gayrimüslim mültecilerin yerini alarak, gayrimüslim mültecilerin ülkelerine geri gönderilmesi ve yeniden yerleştirilmesi şeklinde değişmiştir. Her iki dönemde de Osmanlı Devleti, siyasi ve ekonomik güç açısından açık kapı politikası uygulayarak, kendi topraklarında güvenlik arayan bireylere izin vermiştir. Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan ve Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, Balkanlar ve Kafkaslardan Anadolu'ya gelen Türk asıllı Müslümanlar ve Türkler, etnik ve dini açıdan çeşitli Hıristiyan dinlerin mensupları ve yaklaşık olarak aynı soydaş ve dindaş olarak görüldüler. Alman baskı ve zulmünden kaçan yüz bin Yahudi Osmanlı dönemine benzer şekilde Türkiye'ye güvenli liman olarak gitmiştir (Aktel ve Kaygısız, 2018: 589).

Tablo 3: Cumhuriyet Dönemi Türkiye'ye Göç Hareketleri

Yıl	Göç ve İltica Hareketi	Sayı
1922-1938	Yunanistan	384 bin
1923-1945	Balkanlar	800 bin
1933-1945	Almanya	800
1988-1991	Irak	499.031
1989	Bulgaristan	345 bin
1992-1998	Bosna	20 bin
1999	Kosova	17.746
2001	Makedonya	10.500
2011-2019	Suriye	3.6 milyon

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018.

Tablodaki Cumhuriyet göç ve mülteci politikasının ilk aşamasıyla ilişkilendirilen en önemli olay Türk ve Rum kökenlerinin karşılıklı mübadelesidir. Birkaç istisna dışında (İstanbul'daki Rumlar ve Batı Trakya'daki Türkler gibi) Türkler ve Rumlar, 30 Ocak 1923'te Yunanistan ile imzalanan 'Türk ve Rum Nüfusun Mübadelesine Dair Sözleşme ve Protokol' kapsamında mübadeleye tabi tutuldular. Türk göç ve mülteci politikasının pratik bir aracı olan mübadele çerçevesinde yaklaşık 1 milyon 200 bin Anadolu Rum'u Türkiye'yi terk etmiş ve 400 bin Rumeli Türkü gelmiştir (Aktar, 2012: 32).

Cumhuriyetin ilk yıllarında bir ulus-devlet inşa etmek için tasarlanan devlet politikasının işlevsel silahı, göç ve sığınmacı nüfus temizliği amacına hizmet etti. 1926 tarihli İskan Kanunu göç ve iltica politikası için yasal bir çerçeve oluşturmuş, Türk soyuna ve kültürüne sahip olanların sığınmacı ve mülteci olarak ülkeye kabul edilmesini kolaylaştırırken, diğer göçmenler için girişleri kısıtlamıştır. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ve 1965'te alınan bu tedbirler sonucunda yaklaşık iki milyon azınlığın Türkiye'den ayrıldığına inanılmaktadır (Okutan, 2009: 238-239).

Cumhuriyetin ilk yıllarından II. İkinci Dünya Savaşı arasında sadece birkaç gayrimüslim ve Türk olmayan miras ve kültür sığınma başvurusunu kabul eden Türkiye'nin göç ve sığınma politikaları, 1980'lere kadar ülkeye giren yabancılara kapıyı fiilen kapattı. Ancak 1980'lerin sonlarında çevre ülkelerde yaşanan iç anlaşmazlıklar ve savaşlar sonrasında büyük bir mülteci akışıyla başlayan uluslararası göç olgusu, 1990'lardan itibaren Türkiye'yi göç kabul eden, yabancıların Türkiye'ye

akın ettiği bir ülkeye dönüştürmüştür. Bu dönemde dış göç hızlanmakta ve çeşitlenmekte; eski Doğu Bloku ülkelerinden iş ve eğitim için gelenleri, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan gelen düzensiz göçmenleri ve son olarak 2011 Suriye Krizi'nden sonra 3,6 milyondan fazla Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşını içermektedir. Türkiye'nin göç profili, gönderen ülkeden ev sahibi ülkeye geçerken önceki dönemlere göre değişiklik göstermiş ve göçmen sayısı giderek artmıştır.

2.2. TÜRKİYE GÖÇ VE İLTİCA STRATEJİSİNDE DEĞİŞİM SÜRECİ

Türkiye'nin göç ve sığınma politikasının boyutlarını, coğrafi konumu, tarihi geçmişi, dönemselsiyasi ve ekonomik durumları (iç ve uluslararası konjonktür) içermektedir. Türkiye'nin göç ve sığınma stratejisi, Osmanlı İmparatorluğu'nun kalıntıları üzerine kurulan yeni Cumhuriyet'in üzerine kurulduğu sosyolojik yapıyı homojenleştirme hedefi üzerine kurulduğundan (Aktel ve Kaygısız, 2018: 592) durgun bir seyir izlemiştir. Cumhuriyetin oluşumu ile AB adaylığı ve üyelik süreci arasında, göç ve sığınma stratejisini geliştirirken ulus-devlet kimliğini savunma ve bu politikanın belirli taşıyıcılarını değerlendirme refleksi ile gerçekleştirilmiştir. Bu dönemin stratejisini uygulayan yasa, kurum ve programlar ile taraf olduğu uluslararası anlaşma ve antlaşmalar, kayıtsızlık ve kayıtsızlık stratejisi etrafında kurgulanmıştır (Acer vd., 2011: 54). İç mevzuat, kurumsal yapılanma ve kalkınma planları ile uluslararası konjonktürün somut yansımaları; AB adaylığı, üyelik ve müzakere süreçleri, anlaşma, sözleşme, iletişim ve iş birliği sürecinde göç ve iltica stratejisinin şekillenmesinde önemli faktörlerdir. Sonuç olarak, 2013 yılındaki yasal ve kurumsal yapılanma, Türkiye'nin Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar olan göç ve sığınma tarihi boyunca incelenen göç ve sığınma yönetimi stratejisinin belirlenmesinde ve evriminde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Nitekim hem üst düzey karar ve politika metinleri olan mevzuat, kurumsal yapı ve kalkınma planlarının, hem de AB üyeliği sürecindeki hükümetlerin üst düzey karar metinlerinin, AB'nin ürünü olan AB'ye üyelik sürecindeki incelemelerinin incelenmesi gerekmektedir. Hristiyanlık öncesi ve sonrası bu tarihsel konjonktürün etkilerini yansıtan bazı dönemselsiyasi koşullar, göç ve sığınma stratejisinde bir kaymaya neden olmuştur. Onu açan mekanizmayı anlamak için hayati ve gereklidir.

Bu anlamda Cumhuriyetin kuruluşundan sonra ulus-devlet kimliğinin oluşturulmasında göç politikaları kullanılmıştır. İlk aşama, göç politikasının işlevsel aracı olan mübadele yoluyla nüfusun arındırılması, yani ulus-devletin üzerine inşa edildiği ulus-ulus tahkim çalışmalarıydı. Bu geniş nüfus mübadelesi ile Batı'daki Türkler (Balkan milletleri) anavatanlarına dönerken, gayrimüslimler Balkan ülkelerine kaydırıldı. 1923 ve 1960 yıllarından itibaren sürekli olarak uygulanan nüfus takası, sonraki yıllarda hacmi azalsa da devam etmiştir. Bu politika ele alınarak 1952-1969 yıllarında Yunanistan'dan Türkiye'ye 24.625, 1968-79 yıllarında Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü kapsamında 116.521 ve 1989-1995 yıllarında Bulgar rejimi baskısı ile 442.800 serbest iskanlı göçmenin Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir (Tekin ve Altunsoy, 2019: 123). Ancak 1923-1960 yılları arasında nüfusu temizlemek için uygulanan göç ve iltica politikaları, iç ve dış koşulların değişmesiyle önemini kaybetmeye başlamıştır. Bu bağlamda, öncelikle II. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomik toparlanmaya başlayan Avrupa ülkelerinin işgücü ihtiyacı ve tarıma dayalı ekonomik yapıdan sanayi ve hizmet sektörlerine geçiş sürecinde Türkiye'nin kırsal kesimlerinde ortaya çıkan işgücü arz fazlası, diğer bir deyişle karşılıklı ekonomik nedenlerle, göç ve sığınma politikasında yeni bir sayfanın açılması gerekmiştir (Doğan, 2011: 299). Bahsi geçen kapsamda, Federal Almanya ile ikili iş gücü alım anlaşması ile başlayan iç nüfusu ekonomik amaçlarla Avrupa ülkelerine göndermeye yönelik devlet politikasına uygun olarak Türkiye'den Avrupa ülkelerine devlet destekli işgücü göçü gerçekleştirilmiştir. Bu emek göçü hareketi 1973 yılında Petrol Krizi sonucunda durmuş olsa da bunu 1980'lerde başlayan ve Orta Doğu, Kuzey Afrika ve eski Mısır'a kadar devam eden özel sektör müteahhitlik hizmetleri çerçevesinde emek göçü izlemiştir.

2.3. TÜRKİYE'DE GÖÇ SORUNU VE GÖÇE ETKİ EDEN NEDENLER

Türkiye genç bir nüfusa ve yüksek bir nüfus göç oranına sahiptir. Nüfus hareketliliği yapanlar, ekonomik ve sosyal durumlarını iyileştirme arzusuyla motive olabilir veya güvenlik endişeleri nedeniyle ihtiyaçtan göç edebilirler. Ülkemizde göç ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve güvenlik kaygıları başta olmak üzere çeşitli nedenlerle oluşabilmekte ve sonraki süreçte özellikle göç alanında sosyal ve siyasi

sorunları da beraberinde getirmektedir (Bulut, 2005: 191). Bu ortamda Türkiye, bireysel göç, zincir göç, emek göçü, gönüllü ve zorunlu göç ve mevsimlik göç dahil olmak üzere neredeyse tüm göç biçimlerini deneyimlemektedir.

İstihdam alanlarının daralması, artan tarım ve hayvancılık girdi fiyatları, tarım arazilerinin parçalanması, kırsaldaki sosyal ve ekonomik imkansızlıklar, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği gibi nedenler, ülkemizdeki kırdan kente göçün itici güçleridir. Bu itici faktörlerin yanı sıra kentin bir çekim merkezi olması, iş bulma imkanının olması, istihdam alanlarının çeşitliliği ve eğitim, sağlık, altyapı gibi hizmetlerin daha yüksek standartlarda sunulacağına olan inanç insanların göç etmesine neden olan çekici etkenlerdir (Gürel ve Balta, 2011: 6).

Özellikle bölgeler arasındaki gelişme farklılıkları, ülkemizde meydana gelen göçlerde çok önemli bir etkiye sahiptir. Ayrıca 1990 sonrasında Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da hissedilen güvenlik endişeleri de terörün göç üzerindeki etkisini göstermektedir. Terör nedeniyle plansız ve zorunlu göçe maruz kalan kişiler üzerinde yapılan araştırmalara göre, bu kişiler büyük sosyal, kültürel ve ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (Bulut, 2005: 209).

Devlet, terör nedeniyle zorunlu göçe maruz kalan ve eski ikametgahlarına dönmek isteyenler için bunun sağlanması için bazı yasal tedbirler almıştır. Bunlardan en dikkat çeken "Köye dönüş ve Rehabilitasyon Projesi ile Terör ve Terörden Doğan Zararların Karşılama Hakkında Kanundur" (Türkiye Göç ve Yerinden Edilmiş Nüfus Araştırması, 2006: 16).

Bu yasanın amacı, terörizm sonucunda maddi zarara uğrayanların tazmin edilmesi için kılavuz ilkeler sağlamaktır.

a) Hayvanlara, ağaçlara, ürünlere ve diğer taşınır ve taşınmazlara verilen her türlü zararlar,

b) Yaralanma, sakatlanma, ölüm, tedavi ve cenaze hallerinde meydana gelen zararlar ve giderler,

c) Terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle kişilerin mülklerine erişememelerinden kaynaklanan maddi kayıplar (www.tbmm.gov.tr, 2013).

2.3.1. Sosyo Ekonomik Nedenler

İnsanları hareket etmeye iten ekonomik nedenlerin başında tarımsal otomasyon, dönüşüm ve sanayileşme gelmektedir. Sonuç olarak, kırsal alanlardan kentsel alanlara nüfusta bir kayma olmuştur. Tarımdaki teknolojik gelişmeler işgücü talebini azalttığı için bireyler daha çok işsizlik nedeniyle göç etmeye başlamışlardır (Kocaman ve Beyazıt, 1993: 2). Bu görüşe göre göç, işgücünün yerinden edilmesinin bir sonucu olarak kentsel ortamlarda iş bölümüne katkıda bulunan ekonomik, sosyal ve toplumsal bir olgudur (Erdoğan, 1991: 20).

Türkiye’de işgücü hareketliliği, tarımsal işletmelerin mirası ve tarımsal otomasyon ile açıklanmaktadır (Başel, 2007: 522). Ayrıca, özellikle 1980’den sonra alınan ekonomik tedbirler, işgücünün satın alma gücünü düşürmüş, yeni tüketim kalıpları getirmiş ve güvenli istihdam yerlerini yetersiz kılmıştır. Düzenli bir geliri olmayan birey ve aileler bunun sonucunda büyük ekonomik ve sosyal zorluklarla karşı karşıya kalmakta ve bu durum onları kendi kaynaklarına güvenerek yeni geçim planları oluşturmaya sevk etmektedir. Bu ortamda, özellikle düşük gelirli hanelerde artan sayıda aile üyesinin işgücüne katıldığı açıktır (Demir, 1994: 305). Çalışma hayatına katılan her bir işgücü, göç ettiği merkezi zamanla doygun hale getirmekte, bu da bölgenin göçmenler için bir mıknaatı olan göç kapasitesinin dolmasına neden olmaktadır. Emek daha sonra merkezin çevresindeki şehirlere göç eder ve sonunda yeni göç akışlarıyla yeni çekim merkezleri yaratır (Çelik, 2007: 1).

Literatürde göç kuramlarının ürettiği en önemli hipotez, göçün bölgeler veya milletler arasındaki sosyoekonomik farklılıklar tarafından şekillendiğidir. Göçün ekonomik faktörleri arasında işsizlik, iş bulamama, yetersiz gelir ve kaynak dağılımındaki genel eşitsizlikler yer almaktadır (Bülbül ve Köse, 2010: 79). Türkiye için bu ekonomik sorunlar arasında işsizlik en üst sırada yer almaktadır. İşsizlik nedeniyle kırdan kente göç eden her insanın iş bulamaması, kentin işsizlik oranının yükselmesine neden olmaktadır (Bayhan, 1997: 184).

Göç, göçmenleri ağırlayan şehir merkezlerinde sayısız değişiklik yaratırken, göç bölgelerinde de birçok değişiklik yaratmaktadır. Göç, gönderen bölge için insan gücü kaybına, sermayenin ve ekonomik kaynakların yeniden yerleştirilmesine ve dolayısıyla bölgenin büyüme oranının düşmesine neden olur. Aynı zamanda, bu

durum, halihazırda var olan bölgeler arası gelişmişlik farkı ve sosyoekonomik eşitsizlik üzerinde artan bir etkiye sahiptir (Kaygalak, 2009: 18-19). Bütün bunlar, göçün göçmenlerin gönderildiği veya alındığı bölgeler üzerinde ekonomik bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

2.3.2. Sosyo-Kültürel Nedenler

Kültür, bireylerin maddi ve manevi isteklerini yerine getirmek için yaptıkları birikimlerin toplamıdır ve toplumun temelini oluşturur. Bu çerçevede kültürü tartışabilmek için onu oluşturan maddi ve manevi unsurların uyum içinde olması gerekir (Bayhan, 1995: 99). Ahlaki kültür, idealleri, zihniyeti, düşünme ve davranma biçimlerini ve sosyal etkileşimleri içerirken, maddi kültür ev şeklini, mesleği, günlük hayatta kullanılan eşyaları ve fiziksel alanları içerir. Kırdan kente göç eden bireylerin maddi kültür yönlerini değiştirmeleri nispeten kolay olsa da manevi kültür dönüşümünü gerçekleştirmeleri son derece zordur. Göç eden merkezin sosyal ve kültürel kalıplarını benimsemek ve gerçekleştirmek, birçok manevi kültürel açıdan ve değer sunumunda bir değişimi zorunlu kılmaktadır (Sezal, 1992: 87-88). Kültürel özellikler, çevreleriyle ilişki ağları oluştururken, göçmen grupların kendileriyle büyükşehir nüfusu arasındaki karşıtlıkları daha iyi kavramalarını sağlar (Erder, 2011: 226).

Bir toplumun kültürü, bireylere faydalı, zararlı, iyi, kötü, doğru ve yanlış öğreten bir toplumsal birikimdir ve aynı zamanda toplumun hafızası ve bilgi kaynağıdır. Sosyal grubun kültürü, yaşam tarzından davranış kalıplarına ve tüketim alışkanlıklarına kadar toplumda yaşayan tüm insanların hayatlarını nasıl sürdüreceklarini etkiler. Kültür, bu tür belirleyici güçlere sahip olduğu için hem birleştirici hem de bütünleştiricidir ve farklılıkları ortaya çıkardığı için ayırt edici bir özelliğe sahiptir ve toplumsal çatışmaların kaynağıdır (Erol, 1994: 61).

Toplumsal hareketler toplumsal değişime ve göçe neden olurken, toplumsal değişimler ve sosyo-kültürel farklılıklar da toplumsal hareketleri ve göçü tetikleyebilmektedir (Durugönül, 1997: 95). Sanayileşme, Türkiye’de toplumsal kalkınmanın katalizörüydü. Sanayileşmenin bir sonucu olarak kentleşme ve kırdan kente göç olgusu Türkiye’de büyük ölçüde meydana gelmiş ve aile yapısını önemli

ölçüde değiştirmiştir. Eski geniş aile yapısının yerini çekirdek aile almakta, toplumu ayakta tutan kültürel değerler modern durumlarda yeni değerler üretmektedir (Karakoç, 2011: 569).

Göçmenler, özellikle mali açıdan sıkıntılı ve psikolojik olarak kırılan olduklarında, yabancı bir bölgedeki kültürel özelliklere uyum sağlamada önemli zorluklar yaşamaktadır. Kırsal gelenek ve göreneklerin etkisiyle muhafazakar bir tutum hakim olup, doğurganlık oranı kentsel nüfusa göre oldukça yüksekken, aile planlaması gibi hizmetlerden yararlanma oranı düşük kalmaktadır (Aktekin ve Dedeoğlu, 1997: 13). Bu bağlamda göçmenlerin ekonomik sorunlarını tek başına ele almaları yeterli değildir; aynı zamanda kentin çeşitli kaynaklarının farkında olmalı ve bunlardan yararlanmalı, düşünce ve davranış biçimlerini ayarlamalı, sosyo-kültürel özellikleri benimsemeli ve hayata geçirmelidir.

Bireysel refahın ardından toplumsal refahın artması, sosyal ve kültürel faaliyetlere yönelik beklentileri güçlendirmektedir. Bu senaryo, göç hareketliliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilir, ancak aynı zamanda göç hareketliliği üzerinde de etkisi vardır. Kitle iletişim araçlarının gelişmesi insanlara onların dışında bir dünya olduğunu söylerken, gelişmiş ülkelerdeki fırsatların farkına varmalarını sağlayarak göç üzerinde de olumlu bir etkiye sahiptir (Başel, 2007: 523). Bu senaryoda, genç bireyler yaşlılardan daha sık göç etmektedir. Kırsal bölgelerdeki eğlence mekanlarının azlığı ve sosyal etkinliklerin olmaması, kentlere göçün kültürel nedenleri olarak sıklıkla belirtilmektedir (Toroğlu, 2007: 28).

2.3.3. Eğitime ilişkin Nedenler

Sosyal ve ekonomik büyümenin bir sonucu olarak yetişmiş işgücüne olan talep artmakta ve örgün eğitim kurumları gerekli eğitimi sağlamaktadır. Geleneksel medeniyetlerdeki bireyler, mesleki beceriler geliştirmek veya yetişkin yükümlülüklerini yerine getirmek için okula ihtiyaç duymazlar. Modern kültürlerde sanayi ve hizmet sektörünün yaygınlaşması, belirli meslekleri icra edebilmek için uzmanlaşmış bilgi ve becerilerin kazanılmasını zorunlu kılmakta, dolayısıyla eğitim ihtiyacını artırmaktadır (Tatlıdil, 1997: 600).

Gençlerin eğitime en çok ihtiyacı vardır. Bu bağlamda genç bireylerin hareket etme eğiliminin daha fazla olduğu iyi bilinmektedir. Göç sadece eğitim ihtiyacından kaynaklanabileceği gibi eğitilmiş gençlerden gelen toplumsal baskıdan ve büyük ailelerin kurduğu denetim mekanizması ve otoritesinden kaçma isteğinden de kaynaklanabilmektedir (Başel, 2007: 522).

Köyden kente göç eden kişilerin çevrelerine uyum sağlama ve adapte olmalarına yönelik problemler yeni davranış kalıplarını ve yaşam tarzlarının geliştirilmesini zorunluluk haline getirmektedir. Bu durum ise eğitime olan gereksinimin önemini daha da ortaya çıkarmaktadır (Alkış, 1996). Ayrıca yükseköğretim kurumlarına devam etmek için büyük metropol merkezlere giden genç bireyler, zaman içinde tanık oldukları yaşam tarzından ayrılmak istememektedirler. Bu durum, taşınan illerin kalkınmasında kritik bir unsur olan nitelikli işgücünün kaybına neden olmaktadır (Başel, 2007: 522).

Göçün bir sonucu olarak hızlı nüfus artışı yaşayan kentlerin, uyum ve kentleşme sorunlarının ele alınması için eğitime ihtiyaç duyduğu ve eğitimin bu süreçte çok önemli bir rol oynadığı iyi bilinmektedir. Günümüzde kentli uluslarda eğitim, üretken vatandaşlar yetiştirmeye ve ekonomik ve sosyal açıdan kentsel yaşama uyum sağlamaya yöneliktir. Kırdan kente iş bulmak için taşınan insan sayısının kent in istihdam kapasitesini aşması, işsizlik yaratmakta, eğitilmiş ve vasıflı işgücünün önemini vurgulamaktadır (Tatlıdil, 1990: 19). Sürekli artan kolej sayısı nedeniyle ülkemizde eğitim amaçlı göç artmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak iller göç almakta ve sağlamaktadır. Eğitim amaçlı göçlerdeki artış, üniversite öğrencilerinin sayısına göre değişmektedir (Işık, 2009: 30).

2.3.4. Siyasal Nedenler

Kalkınma projeleri kapsamında otoyol, baraj, liman gibi büyük projeler ve kamulaştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Sulama projeleri ve baraj gölü çalışmaları sırasında ilçeler, köyler ve çeşitli alt köy yerleşimleri kamulaştırılarak bölgede yaşayanlar yer değiştirmeye zorlanmıştır (Pazarlıoğlu, 2007: 123). Kalkınma programlarına ek olarak, ülkemizde güvenlik kaygıları nedeniyle siyasi amaçlı göçler görülmektedir. 1990'lı yıllarda Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde terör ve

güvenlik kaygıları nedeniyle zorunlu göçler yaşanmıştır. Sonuç olarak, yetkililer çok sayıda kasabayı tahliye etti ve sakinlerin daha güvenli bölgelere taşınmasına izin vermiştir (Başel, 2007: 524).

2.3.5. Güvenlik Nedenleri

1984 yılından bu yana terör kaynaklı zorunlu göç, Türkiye’de güvenlik kaygısı taşıyan en büyük göçlerden biri olmuştur. Terörün etkisiyle bölgede uzun yıllar yatırım yapılamamış, bu da iş alanlarının daralmasına ve göçün artmasına neden olmuştur (Sevim, 2010: 18).

Doğu ve güneydoğudaki terör tehdidinin yanı sıra bölgede güvenlik nedeniyle göçü motive eden bir diğer unsur da kan davaları. Bölgede ikamet eden kişiler kan davası nedeniyle taşınmak zorunda kalmış, çoğu zaman güvenliklerini korumak için değerli eşyalarını geride bırakmıştır (Başel, 2007: 524).

2.4. GÖÇÜN BİREYSEL VE TOPLUMSAL SONUÇLARI

Göçün bireysel ve toplumsal etkilerinin farkında olmak ve bunları değerlendirmek, birçok farklı yönün ve değişkenin karşılıklı bağımlılığının anlaşılmasını gerektirir. Bireysel göçün kişi üzerinde ekonomik, sosyolojik ve psikolojik bir etkisi olmakla birlikte kültürel yönleri, göç edilen çevrenin özellikleri ve göç örüntülerinin hepsinin toplumsal sonuçlar üzerinde etkisi vardır (Erder, 2011: 226). Kırsal kesimden kentsel bölgelere göç eden insan sayısı, şehir ekonomisinin ihtiyaç duyduğu iş miktarını aştığında işsizlik meydana gelir. Ayrıca, gecekondu mahalleleri, çevre kirliliği, altyapı eksikliği, arazi anlaşmazlıkları, yeni bir çevre ve kültürle tanışmanın yol açtığı sorunlar ve bunalımlar gibi özellikle göçmen aileler için birçok sorun, bireyleri ve toplulukları ciddi şekilde etkileyen sorunlara yol açmaktadır. (DPT, 1995: 17). Göçün genel olarak bireysel ve toplumsal yansımaları şu şekilde sıralanabilir: Kaynakların eşitsiz dağılımı; ekonomik de olabilir, bireylerin sosyal ihtiyaçlarına yönelik hizmetleri de içerir. Nüfus dağılımındaki dengesizlikler, kırsal kesimde etkin ve verimli yatırımların yapılamaması, kentleşme ile ilgili sorunlar, gecekonduların ve konut açığının varlığı, kentlerde birçok sosyal hizmetin

sağlanamaması hem kentte hem de kırsalda işsizliğin artması (Ceran, 2011: 3). Kırsal bölgelerin iticiliği, metropollerin çekiciliği ve aktarım değişkenlerini dikkate alarak iç göç olgusunu anlamlandırma yeteneği, göçün bireysel ve toplumsal yansımalarının Türkiye ölçeğinde analizi için gereklidir. Tarım reformları, nüfus artışı, toprakların etkin ve verimli kullanılamaması, siyasi nedenler, terör ve yanlış uygulanan ekonomi politikaları iç göç olgusuna katkıda bulunurken, düzensiz kentleşme, konut sorunları, işsizlik ve kültürel çatışmalara da neden olmaktadır (Öztürk, 2007: 262). Konut krizi sonucu ortaya çıkan gecekondular, kent merkezlerinde geçici bir yerleşim olmaktan çok, kentin sosyal ve kültürel çerçevesinin bir parçası olarak kalmaya devam etmektedir (Bayhan, 1997: 182).

2.4.1. Bireysel Sonuçları

Göç, bir bölgeden diğerine geçmekten daha fazlasıdır; aynı zamanda bireyin ve ailenin sosyal ve toplumsal dönüşümünü de temsil eder. Bazı göçmenler şehre beceri ve nakit parayla gelirken, çoğunluğu sadece hırsları ve hayalleri ile gelmektedir (Erder, 2011: 205).

Göçmen aileler yerleştikleri ülkelerde çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların en ciddiisi finansal güvensizliktir. Ailenin her bir üyesi, maddi zorlukların üstesinden gelmek için görevlerini yerine getirmelidir. Ülkemizde geleneksel toplum yapısının öne çıktığı bölgelerde genellikle kadın istihdam edilmemekte ve bu özellik geleneksel toplum yapısından taşınan birçok ailede görülmektedir. Kadın yerine ailede çalışacak yaşa gelen çocuklar, genellikle aileye maddi katkı sağlamak amacıyla düşük ücretli vasıfsız işlerde çalıştırılmaktadır (Açıkalin, 1997: 615).

İskenderun ve Dört Yol örneğinde yapılan araştırmaya göre, göç eden ailelerin birçoğunun ekonomik sıkıntıları var ve bunun sonucunda aile fertlerinden çalışabilecek gençlerin çoğunluğu okuldan sonra ya tam zamanlı ya da yarı zamanlı çalışmak zorunda kalıyor. Sonuç olarak, tam zamanlı çalışmak zorunda olan çocuklar, örgün eğitimden mahrum kalıyor ve kişisel gelişimleri ile mücadele ediyor. Eğitim alamayan bu kişiler, yetkin iş gücü yetiştiremedikleri için ömürleri boyunca düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Aile göç etmeden önce çoğunlukla

tarım ve hayvancılıkta kendi kendine yeterliydi. Ayrıca bu pozisyonlarda çalışanların sigortası yoktur ve birçok sosyal hizmete erişememektedir, bu nedenle aile yoksulluk içinde yaşamaktadır (Açıklan, 1997: 616). Temel gereksinimlerini karşılamak için sürekli çalışmak zorunda kalan bireyler, kendilerini ve ailelerini kentin sunduğu olanaklardan mahrum bırakmakta, kentin olanaklarından yararlanamayanlar için kent yaşamına uyum sağlamayı zorlaştırmaktadır (Kıray, 2007: 184). Bu durumdaki bireyler, göç sonucunda kırsal kimlikten kentsel kimliğe geçişte zorlanırlar. Bireyler, çeşitli beceri ve kimlik bilgilerini edindikten sonra nitelikli işgücünü temsil etmeye geldikten sonra genellikle önce gecekondu, daha sonra kentli olurlar. Bireyler, ancak kente taşındıktan sonra kentin beklentilerinden önemli yararlar elde etmeye başlarlar (Erhan, 1997: 242).

2.4.2. Toplumsal Sonuçları

Göç, yalnızca coğrafi konumdaki bir değişikliği değil, aynı zamanda sosyal statüdeki bir değişikliği de ifade eder. Bu da göçün hem bireysel hem de toplumsal etkilerinin varlığını göstermektedir (Erder, 2011: 205). Daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye 1950'den sonra hızlı bir kapitalistleşme sürecine tanık oldu; tarımda sanayileşme ve makineleşme, kırsal bölgelerdeki dengelerin bozulmasına neden oldu ve işçileri yeni gelir kaynakları arayışıyla şehirlere taşınmaya zorlamıştır. İç göç hareketleri, bir ülkenin ekonomik, teknolojik, politik, sosyal ve kültürel faktörleriyle yakından ilişkilidir. Türkiye'de göç nedenlerine terörün de eklendiği 1980'li yıllardan itibaren göçmenlerin yerleştiği kent merkezlerinin sosyo-kültürel yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiştir (Durugönül, 1997: 97).

Kent çekirdeğinin sosyo-kültürel yapısındaki değişiklikler, gerilimler ve anlaşmazlıklar üretir ve bu durum göçmen gençleri orantısız bir şekilde etkiler. Genç göçmenler ve göçmen ailelerin çocukları çevrelerine uyum sağlama konusunda daha isteklidirler ve şehrin fırsatlarından yararlanmak istemektedirler (Akan ve Arslan, 2008: 62). Yabancıların ve göçmenlerin kültürel kimliklerini, toplumsal ve sosyal etkileşimlerini tehdit eden kişiler oldukları izlenimi ise göçmenleri çevrelerinden ayırmakta ve uyum sürecini engellemektedir (Faist, 2007: 27). Uyumsuzluk nedeniyle gençler giderek daha fazla suça yönelmektedir. Aile yer değiştirmenin ardından hızlı

bir şekilde gelir kaynağı bulamadığı için eğitime ihtiyacı olan genç bireyler düşük ücretli işlerde çalışmaya zorlanmaktadır. Bu durum gençlerin gelişimini olumsuz yönde etkilemekte ve ekonomik dünyada istenmeyen alışkanlıkları benimsemelerine neden olmaktadır (Karakoç, 2011: 572).

Göç ve terör bir sebep-sonuç ilişkisini temsil ederken, göç ve işgal terör örgütü mensuplarını cezbeden hukuksuz yapıları da beraberinde getirmektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden göç etmiş olanlar başta olmak üzere gecekondualarda yaşayan bireyler terör örgütünün hedef kitlesi olarak görülmekte ve bu yerleşimler insan kaynağı olarak veya mekansal olarak yapacakları eylemlere hazırlık amacıyla kullanılmaktadır (Eren, Altunkaya ve Özel, 2010: 262). Gecekondualarda artan suç oranlarının nedenleri; Göçmenler sadece eğitim ve yeterlilik açısından gerekli bilgilerden yoksun olmakla kalmaz, aynı zamanda olayları ve olguları fark etme ve değerlendirme becerilerinden de yoksundurlar. Şehirliler tarafından dışlanan göçmenler arasında bir suç alt kültürü gelişir. Suç araştırmalarına göre, göçmenler tarafından kurulan gecekondualarda hırsızlık, saldırı gibi suçlar daha sık görülmektedir (Sağlam, 2006: 34). Gecekonduadaki tesislerin yetersizliği, altyapı hizmetlerinden ve birçok sosyal hizmetten yeterince yararlanamama, düzensizlik ve düzensizlik burada yaşayanların suç oranını artırmakta ve bu suçların genellikle engelli çocuklar ve gençler tarafından işlendiği bilinmektedir (Odabaşı, 2006: 6). Bu, göçün toplumsal yansımalarını göstermek için çok önemlidir.

İç göçün ilk etkisi hızlı ve çarpık kentleşmedir (Keleş, 1997: 21). Ayrıca kente yerleşen ve plansız kentleşmeye neden olan gruplar, sosyal ve kültürel farklılıklar ve bunun üzerlerinde yarattığı baskılar nedeniyle çevrelerine kapanarak, çevrelerine yabancılaşırlar (Oktik, 1997: 82). Göç nedeniyle, farklı sosyal ve kültürel gruplardan insanların aynı yerleşim biriminde yaşamaya devam etmesi, sosyal entegrasyon açısından önemli sosyal ve toplumsal zorluklara neden olmaktadır (Güler, 1997: 340). Bu bağlamda toplumsal sonuçlara yol açan bir etki sonucunda bir başka toplumsal sonuç ortaya çıkmıştır.

Göçün toplumsal yansımaları, göçün ardından yerleşim bölgelerinde meydana gelenleri içerir. Bu ortamda göç, kırsal bölgelerin nüfusunu azaltmakta, üretkenliği azaltmakta ve bölgenin büyümesi için yapılan çok sayıda altyapı harcamasını boşa harcayarak kaynak israfına yol açmaktadır (Çakır, 2011: 140).

2.4.3. Göç Sonrası Oluşan Toplumsal İlişkiler

Akrabalık ilişkileri, göçmenlerin göçü takip ettikleri en tipik sosyal etkileşimlerdir. Akrabalık ilişkileri, kökleşmiş kültürel bileşenleri içeren kökene dayalı ilişkilerdir. Bu tür bir bağın devamı ve göç edilen ortamda taşıdığı kültürel boyutlar, göç sonrası gelişen sosyal etkileşimler tarafından belirlenir (Erder, 2011: 244). Toplumsal etkileşimler nedeniyle kırsaldan kente yerleşen kişiler, hareketin ardından kentli olmadılar ya da olamadılar. Zincirleme göç ve doğum nedeniyle kentte sayıları artan kırsal kökenli bireyler kent kültürüne uyum sağlamakta zorlanmakta ve bu ortamda göç sonrası sosyal bağlantı ağları ortaya çıkmaktadır (Erman, 1997: 303). Parçalanmış emek ve konut piyasaları nedeniyle göçmenlerin ailevi ilişkileri amacını, yapısını ve yoğunluğunu değiştirerek yeni bir toplumsal ilişkinin oluşmasının yolunu açmıştır (Erder, 2011: 245). Göçmenlerin geçimlerini sağlamak için seyahat ettikleri iş piyasası, göç sonrası sosyal ilişkiler kurdukları ilk yerdir. İş bulmak, kalacak yer bulmak, temel gereksinimleri karşılamak, yeni sosyal ilişkilerin oluşmasını gerektirir (Tekeli, 1998: 9).

Vatandaşlık ilişkisi, göç sonucunda gelişen sosyal etkileşimlerden biridir. Köken temelinde sürdürülen ailevi ilişkilerin aksine, kentte yurttaşlık ilişkileri yeni şekilleniyor. Yurttaşlık bağının kurulması, aynı durumdaki bir grup yurttaşın birbirine erişebilmesine ve ihtiyaç duyabilmesine bağlıdır. Bazı insanlar için yurttaşlık bağları kurmak ve sürdürmek, iş bulmak, barınma sorunlarını yönetmek ve temel gereksinimleri karşılamak anlamına gelir; diğerleri için ise kendi kültürünü korumak, yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmak demektir. Vatandaşlık ilişkisi olmayanlar, genellikle ikamet yerinden uzaklaşan kırsal kökenli veya başka bir metropol merkezinden taşınan kentsel kökenli kişilerdir (Erder, 2011: 245-246).

Göçmenlerin göç sonrası oluşturdukları sosyal ilişkilerden biri de kent nüfusu ile iletişimidir. İkinci ve üçüncü kuşaktan sonra özellikle gecekondu hanelerinde kentli olma bilincinin geliştiği ve bunun gelişen sosyal etkileşimlere yansıdığı görülmektedir. Göç ettikten sonra sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilen bireyler, kentnin ideallerini, davranış kalıplarını ve yaşam tarzını daha kolay bütünleştirir (Bal, Aygül, Oğuz, Uysal, 2012: 197). Türkiye'deki temel kültürel değişim sorunu, uzun vadeli kentleşme ve göç olgusuyla bağlantılıdır. Kırdan kent yaşamına göç eden bireylerin

kent yaşamına uyum sağlayamamaları, diğer değerleri benimseme ve farklı bir kültüre geçme konusundaki isteksizlikleri ve geç kalmaları, göç sonrası kent nüfusuyla sosyal ilişki kuramlarından kaynaklanmaktadır (DPT, 1995: 17).

2.5. GÖÇ POLİTİKALARI VE YÖNETİMİ

Castles ve Miller, göç alan ülkeleri 3 farklı grupta değerlendirmişlerdir. İlk kategoride Amerika, Kanada ve Avustralya gibi klasik göç ülkeleri, ikinci kategoride İngiltere, Hollanda ve Fransa gibi ülkeler yer almıştır. Son kategoride ise Almanya, İsviçre ve Avusturya gibi ülkeler vardır.

Avrupa Birliği'nin göç yönetiminde iki temel amaç vardır. Bunlar göçün sınıflandırılması ve göçmenlerin entegrasyonudur. Faaliyet esnasında ortaya çıkan farklı konular ve hak sorunları yaşanmaktadır. Günümüzde göç yoğunluğunun artması ve göçün kitleler halinde olması, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin politikaların daha sertleşmesini ve konuyu daha ciddi bir şekilde ele almalarına neden olmuştur.

Avrupa, yüzyıllar boyunca medeniyetin beşiği olarak adlandırılmıştır. Geçmiş yıllarda genelde Afrika ülkelerine yaptıkları sömürgeler ve köle ticaretlerinin etkisi günümüzde halen devam etmektedir. Buna rağmen Avrupa Birliği, insan haklarının en büyük savunucusu olarak nitelendirilmektedir. Bu durum Avrupa Birliği'nin 4 Kasım 1950 yılında Roma'da ilan ettiği "İnsan Hakları Bildirgesi" ve 10 Mart 1953 yılında yürürlüğe giren ve günümüzde devam eden 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne dayandırılmaktadır (Betts, 2017).

Avrupa Birliği ayrıca böyle güvence altına alınan insanların haklarının korunabilmesi için 1959 yılında Fransa'da Strasbourg'da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ni kurmuştur. Bu kurum Avrupa Birliği'ne bağlı olarak çalışmalarını sürdürmektedir (Düvell, 2008).

2.5.1. İsveç

II. Dünya Savaşı'ndan sonra liberal bir davranış sergilemiştir. 1960'lı yıllara kadar göçmen kabulünde kısıtlayıcı önlemler almıştır. 1975 yılında ise bu politikalar değişime uğramıştır (Göker, 2015). 1990'lı yıllardan sonra daha yoğun olarak devam

eden göç tartışmaları sonucunda İsveç kültürü için oldukça tehlikeli olduğu savunulan görüşler sonucunda 2018 yılının genel seçimleri sonrasında göç politikaları tekrardan değişime uğramıştır. İsveç'in tarihine bakıldığında göç politikaları genelde seçimlerde değişime gitmektedir (Jensen, 2016).

2.5.2. Avusturya

II. Dünya Savaşı'ndan önce genel olarak nüfusunun Almanca konuştuğu Avusturya'da önemli bir göç değişimi yaşanmıştır. Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından Yugoslavya'da yaşanan iç savaşın ardından büyük bir göç akını yaşanmıştır (Biffi, 2019).

2017 yılında Avusturya'nın günümüzde de devam eden göç politikası oluşturulmuştur. Bu göç politikasında sığınmacılar ve mültecilerin sorumluluğunun ağır geldiği düşünülmeye başlamış ve ülke bu göçmenlerin büyük bir kısmını ülke dışına çıkarmıştır (Batur, 2019).

2.5.3. Belçika

19.yüzyılda göç veren bir ülkeyken 19.yüzyılın sonunda göç alan bir ülke olan Belçika birçok Avrupa ülkesiyle ikili işgücü anlaşmaları imzalamıştır (Kaya, 2016). 2000 yılında göç politikalarıyla ilgili göçmenlerin vatandaşlık alabilmelerine imkan tanınmıştır (Kaya ve Kentel, 2008).

Yukarıda bazı Avrupa ülkelerinin göç politikalarıyla ilgili örnekler verilmiştir. Genel anlamda Avrupa Birliği ülkeleri ekonomik durum, göçmen sayısının fazlalığı, toplumsal huzurun kaybolması gibi sorunlardan dolayı ülkelerinde göçmenleri istememektedir. Aldıkları ya da alacakları politikalar genel anlamda göçmenlerin ülkelerinden uzak tutulması anlamında olacaktır (Ceylan, 2022).

2.6. TÜRKİYE'NİN GÖÇ POLİTİKASI

Bu başlık altında Türkiye'nin göç politikası tarihsel süreçlere ayrılarak incelenmiştir. Bahsi geçen süreçler ise 1923-1960 dönemi, 1960-1990 dönemi, 1990 sonrası dönem, I. ve II. Körfez Savaşı sonrası dönem ve Arap Baharı sonrası dönemdir.

2.6.1. 1923-1960 Döneminde Uygulanan Göç Politikaları

Daha küçük bir toprak parçasına sahip ulus-devlet modeline dayanan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birçok etnik ve dini yapıyı bünyesinde barındıran ve geniş bir coğrafyayı kapsayan Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü arasındaki dönemdir.

15 Mayıs 1919'da Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce Yunanlılar, Anadolu'nun içini fethetmeye çalışmışlardır. Ancak bu durum uzun sürmemiştir. Yunanistan'ın işgali 1922'de Kurtuluş Savaşı'nın zaferi ile sona erdi. Kurtuluş Savaşı'nın ardından Türk Devleti ortaya çıkan sorunları çözmek için uluslararası çabalara başlamıştır.

Türkiye'ye göç, Osmanlı İmparatorluğu'nun kaybettiği bölgelerde yaşayan Türklere ve Müslümanlara uygulanan baskılar sonucu büyümüştür. Bu olayların ardından Türkiye birçok ülke ile ikili göç anlaşmaları yapmıştır (Yıldız, 2018). Rumlar ile Türkler arasındaki mübadele anlaşması bu zamanı şekillendiren en önemli anlaşmalardan biridir. Bu pakt sonraki dönemlerde önemli sorunlar doğurmuştur. Ticarete maruz kalan insanlar çeşitli sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunlarla karşılaşmışlardır. Bunun temel nedeni, Türkiye'nin savaştan yeni çıkmış olması ve göç politikasının altyapısının henüz tam olarak oluşturulmamış olmasıdır. Bu, Türkiye için zorlu bir geçiş aşaması olarak tanımlanabilir. Yaklaşık 1.000.000 Rum, Kurtuluş Savaşı'nın ardından Yunanistan'a gelmiştir. Lozan Konferansı'nda geride kalanların durumu belirlenmiştir (Bozdağlıoğlu, 2014). Türkiye ve Yunanistan, 1923'te Lozan'da Türk ve Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol'ü imzalamıştır. Bu sözleşme 19 maddeden oluşmaktadır. 1923 yılından itibaren bu mübadele, Türk bölgelerinde ikamet eden Rum Ortodoks inancına sahip Türk vatandaşları ile Yunan uyruklu olup Yunan topraklarına yerleşen Müslüman inancına sahip Müslümanlar arasında gerçekleşmiştir. Bu kişilerin, hükümetlerin izni olmadan ülkelerini terk etmelerine izin verilmez. Sözleşme, 18 Ekim 1912'den sonra göç eden

veya ayrılmak zorunda kalanlar için geçerlidir. Göç etmek zorunda kalanlar vatandaşlıklarını kaybederler ve göç ettikleri ülkenin vatandaşlığını kazanırlardı. Daha önce göç etmiş olanlar ise sözleşme imzalayarak vatandaşlık kazanmış olacaklardı (Macar, 2015). Dönemin zorluklarının bir sonucu olarak ortaya çıkan bu işlem, birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. 352 Sayılı “Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti İhdasına Dair Kanun” 1923 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanun kapsamında iskan siyasetine yönelik bakanlık düzeyinde ilk örgütlenme oluşturulmuştur (İnan, 2014).

İsrail Devleti'nin kuruluşu, Türkiye'den yurtdışına ikinci büyük göçmen akışına denk gelmektedir. İsrail'e göçler, Türkiye'de ikamet eden düşük gelirli Türk Yahudilerinden meydana gelmiştir (Tekeli, 1994). Türkiye, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan göçmenlikle ilgili yasal metinlerin ve uluslararası anlaşmaların çoğuna katkıda bulunmuştur. 1951 tarihinde Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi imzalanmış ve 1961 yılında bu sözleşme yürürlüğe girmiştir. Cenevre Sözleşmesinin yanında 1967 yılında protokolü ise 1968 yılında yürürlüğe girmiştir. Ancak bu dönemde Türkiye iki metne de coğrafi kısıtlama neticesinde imza atmıştır. Buna göre Türkiye mülteci olarak yalnızca Avrupa'dan Türkiye'ye sığınan kişileri mülteci olarak nitelendirilmiştir (Akçadağ, 2012). II. Dünya Savaşı sonrasında yerinden edilen Avrupa halkını korumak için BM Yüksek Komiserliği kurulmuştur. Cenevre Sözleşmesinin getirmiş olduğu coğrafi kısıtlama ve yükselen göç başvuruları nedeni ile 1960 yılında Türkiye'de BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin temsilciliği açılmıştır (Yıldız, 2018).

Tablo 4: 1923-1960 Yılları Arasında Göçmen, Mübadele Edilenler ve Sığınanların Geldikleri Ülkeler ve Nüfusları

Ülkeler	Kişi Sayısı
Yunanistan	407.788
Yugoslavya	269.101
Bulgaristan	374.478
Romanya	121.328
Diğer Ülkeler	14.473
Sığınanlar	16.993

Kaynak: Geray, C. (1970), Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi. Amme İdaresi Dergisi, 3(4), 8-36.

Tabloya baktığımızda Balkan bölgesinden Türkiye'ye önemli bir hareket olduğunu görüyoruz. Bunda mübadelenin etkisinin, Balkan hükümetlerinin homojen bir demografik yapı elde etmek için diğer etnik ve dini gruplara yönelik uyguladığı politikaların etkisi olduğu söylenebilir.

2.6.2. 1960-1990 Döneminde Uygulanan Göç Politikaları

İç göçün yoğun olduğu bu dönemde sanayileşme, kentleşme ve ülkenin doğusunda terör örgütlerinin kurulması nedeniyle Türkiye'den yurtdışına güçlü bir emek hareketi yaşanmıştır. Türkiye'nin 1960 darbesiyle ortaya çıkan işgücü fazlası, Türkiye ekonomisini önemli ölçüde etkilemiştir. Bu süre zarfında işsizlik artmış ve buna hazırlanmak için yeni önlemler alınmıştır. İşsizliği azaltmak için işçi göçü teşvik edilmiştir. İşsizlik sorununu çözmek için Almanya ile bir anlaşma yapılmıştır (Aydın, 59: 2018). Bu düzenlemenin ardından Sirkeci'den "München Hauptbahnhof'a" çalışanları getiren ilk tren 1961'de hareket etmiştir. Anlaşmaya göre bu işçiler misafir işçi yani geri dönecek kişiler olarak işe başlamışlardır. Ancak durum değiştiğinde ayrılan çalışanlar kalıcı olarak yer değiştirmiştir (Genel, 2013).

Almanya ile yapılan anlaşmalara ek olarak 1964'te Avusturya, Hollanda ve Belçika ile, 1965'te Fransa ve 1967'de Avustralya, İsveç ve İsviçre ile işçi göçü anlaşmaları yapılmıştır. 1979 İran Devrimi ile yüz binlerce İran vatandaşı, Türkiye'ye göç etmiştir. İran'dan kaçan Azeri kökenli birçok İran vatandaşının Türkiye'ye yerleştiği bilinmektedir. İranlıların çoğunluğu Türkiye'yi ilk önce bir "transit ülke" olarak görmüştür. Ancak kısıtlamalar nedeniyle bazı İran vatandaşları Türkiye'de kalmaya zorlanmıştır. Bu olayın ardından Türkiye, 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye zorunlu göç akımı ile karşı karşıya kalmıştır. Jivkov yönetiminde, Bulgaristan'da yerleşik Türk toplumunun kültürel özelliklerini ortadan kaldırmak ve Bulgaristan'ı tek ulus devlet ve ülke oluşturmak için Türklere yönelik baskılar başlamıştır. Bu kuralı kabul etmeyen ve karşı çıkan yurttaşlar Türkiye'ye kaçmak zorunda kalmışlardır. 300.000'den fazla göçmen demiryolu ve kara yoluyla sınır geçişlerine ulaşmıştır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye kaçan Türklerin çoğu Türkiye'de kalmıştır. Diğerleri Jivkov'un baskıcı rejiminin sona ermesinin ardından Bulgaristan'a

dönmüştür (Ünver, 2003). Bu göç çeşitli siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlara neden olmuştur. 1988’de Balkan ülkelerinin Dışişleri Bakanları Yugoslavya’nın başkenti Belgrad’da bir araya geldi ve Bulgaristan Dışişleri Bakanı Petr Mladenov ile Türkiye Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz arasında iki ortak çalışma grubunun yer aldığı bir protokol imzalanmıştır. Bu protokoldeki ilk işbirlikçi çaba, “insani alanda iş birliği de dahil olmak üzere ikili ilişkilerdeki mevcut zorluklara çözüm bulmak” iken, Türkiye bu nedenle Bulgaristan’daki Türklerin kötü durumunu ele almayı amaçlamıştır. Bunun için çok uğraşmış ve Bulgaristan yeni bir göçmenlik anlaşması bile aldı, ancak araştırma Türklerin lehine bir sonuç vermemiştir (Lütem, 2012). Bulgaristan’dan gelen göçmenler, mal varlıklarını geride bıraktıklarından beri çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır. 1980’den 1988’e kadar süren İran-İrak Savaşı ve Mart 1988’de Halepçe’deki olaylar sonucunda, 100.000’den fazla Kürt göçmen, gelişmelerden korkarak güneyden Türkiye’ye gelmiştir (Orsam, 2010).

Yurtdışına göç etme kararı alan Türk çalışanların sayısı arttıkça, birkaç olay meydana gelmiştir. Çalışanlar birikimlerini değerlendirirken, ikamet ettikleri ülkenin kamusal alanına katılmaya başladılar. 1980’den sonra, denizaşırı ülkelere seyahat eden göçmenlerin dernek kurma eğilimleri çarpıcı biçimde artmıştır (Abadan, 2015).

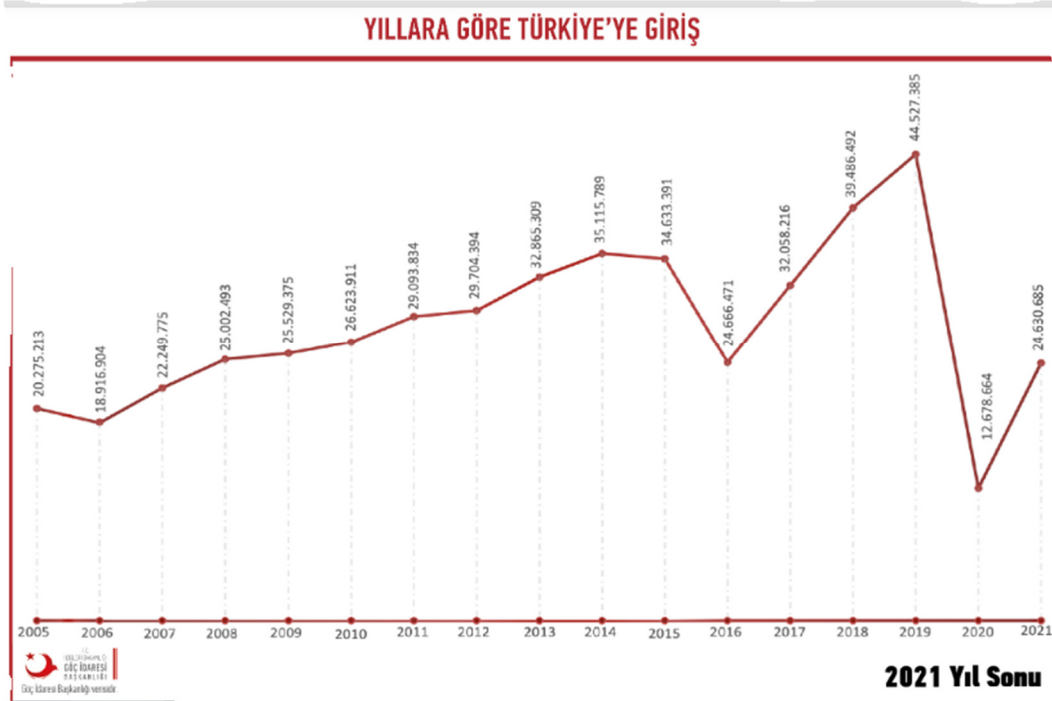
2.6.3. 1990 Sonrası Dönemde Uygulanan Göç Politikaları

1990’lar hızlı bir değişim dönemi idi. Sözde Soğuk Savaş sona ermiş, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya gibi büyük güçler çökmüş ve çok sayıda yeni devlet ortaya çıkmıştır. Ayrıca Türkiye’nin yakın çevresinde büyük siyasi olayların yaşandığı bir dönemin başlangıcı bu yıllarla örtüşmektedir. 1990’da Irak’taki Birinci Körfez Savaşı, güneyli göçmenlerin Türkiye’ye akmasına neden olmuştur. Yugoslavya’nın dağılmasıyla Bosna-Hersek ve Kosova’da çıkan husumetlerin bir sonucu olarak, bu bölgelerdeki Müslüman nüfus Türkiye’ye kaçmıştır. Aynı zamanda Sovyetler Birliği’nin dağılması, Kafkasya’daki gerilimler ve savaşlar, sığınmacıların Türkiye’ye akın etmesine neden olmuştur. 11 Eylül 2001’de ABD’de gerçekleştirilen terör saldırılarının ardından, ABD’nin Afganistan’daki operasyonu ve 2003’te Irak’taki İkinci Körfez Savaşı, bölgenin istikrarını zayıflatmıştır. Doğu ile Batı arasında köprü görevi gören Türkiye, güvenliğinin yitilmesiyle birlikte Asya ve Ortadoğu’dan gelen

sığınmacı ve transit göçmen akınıyla baş edememektedir. 2011 yılında iç karışıklıklarla başlayan ve neredeyse tüm Arap topraklarına yayılan Arap Baharı, birçok ülkede uzun yıllardır devam etmektedir. Türkiye'nin deniz ve kara komşusu Suriye, istikrarın garanti edilmediği bir ülkedir. Suriye krizine kendi ulusal güvenliği için zaman zaman müdahale eden Türkiye, açık kapı politikası sonucunda dünyanın en çok mülteci barındıran ülkesi haline gelmiştir.

Suriyelilerin yanı sıra, Afganistan, Bangladeş, İran ve Pakistan'dan Asya ülkelerinden Avrupa'ya geçmeye çalışan göçmen akınına maruz kalmaktadır. Özellikle Suriye göçünün ardından 2021'de Afgan göçmenler ikinci sırada yer almaktadır. Son gelişmelere karşılık Türkiye sınır güvenliğini arttırmış ve güvenlik duvarı inşa etmeye başlamıştır. Ayrıca, bu hükümetlerin yükümlülüklerini yerine getirmediklerini iddia ederek Avrupa Birliği ile yapılan geri kabul anlaşmasını uygulamayarak Avrupa'ya girmek isteyen göçmenlere müdahale etmemeyi tercih etmiştir. Türkiye aynı zamanda bir göç ülkesi olduğu için çalışmak, okumak vb. diğer nedenlerle, özellikle Avrupa'da, dünyaya yayılmaya devam etmektedir.

Şekil 5: Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2022.

2.6.4. Birinci ve İkinci Körfez Savaşı Sonrası Yapılan Göçler

Irak'tan Türkiye'ye son 30 yılda yoğun göç dönemlerini 4 farklı süreçte incelenebilir. Bu süreçlerden ilki İran-Irak Savaşı sonrası Saddam'dan kaçan Kuzey Iraklılar tarafından gerçekleştirilen göçler, ikincisi 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etme girişiminde asker kökenli ve sivil kökenli Iraklılardan kaçanlardır. 27 Şubat 1991'da sona eren I. Körfez Savaşından sonra 1 Milyon civarında Iraklı İran'a ve 460.000 civarında Iraklı ise Türkiye'ye gelmiştir. Daha sonrasında 2003 yılında yapılan II. Körfez Harekatından sonra Türkiye'ye sayısı farklılık gösteren bir göç akışı yaşanmaya başlamıştır.

I. Körfez Savaşı'ndan sonra Saddam'a isyan eden Şii Araplar ve Kürtler, İran ve Türkiye sınırlarına yöneldiler. 2 Nisan 1991 itibariyle yaklaşık 460.000 Kürt göçmen Türkiye'ye giriş yapmaya başlamıştır (Çelik, 2015). Türkiye, Bulgar akınının bir sonucu olarak bu sürenin başlangıcında zorluklar yaşamaktadır. Birkaç yıl içinde bu kadar büyük bir akının ülkeye girmesi, önemli sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilirdi. Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın teklifinden sonra AB ve İngiltere'nin girişimleri sonucunda 36. Paralel kuzeyinde güvenli bölge oluşturularak Türkiye'ye giden göçmenlerin Irak topraklarında korunmasına karar verilmiştir. 1991 yılının Ekim sonuna kadar yüzbinlerce Iraklı göçmen bu güvenlik bölgeye dönmüş ve bu süreçte Iraklı göçmen sayısı 5000'lere kadar inmiştir (Kaynak, 1992: 15).

2003 yılında yapılan II. Körfez Savaşı neticesinde Irak lideri Saddam Hüseyin iktidardan indirilmiştir. Söz konusu dönem öncesinde Irak'ta gerçekleştirilen göçler hız kazanmış ve şekil değiştirmiştir. Saddam Hüseyin döneminde Şiiler ve Kürtler Irak'tan kaçanların içerisinde yoğundur. Buna karşılık Saddam Hüseyin döneminden sonra ülkede bitmek bilmeyen etnik ve dini gruplar arasında anlaşmazlıklar yaşam şartlarının günden güne ağırlaşmasına yol açmıştır.

2.6.5. Arap Baharı Sonrası Yapılan Göçler

Ortadoğu'daki ülkeler, baskıcı diktatörlük tarafından kontrol edilen ülkeler arasındadır. Ayaklanma, artan baskıcı rejimin halkın taleplerine cevap vermemesi, yöneticilerin yolsuzluğa başvurması, üniversiteli gençlerin istihdam düzeyinin düşük

olması ve halkın temel gıda ihtiyaçlarını karşılayamaması sonucu küçük bir kasabada başlamıştır. Hızla tüm Ortadoğu ülkelerine yayılarak ayaklanmalara neden olmuştur. Arap Baharı literatürde bu isyana verilen isimdir.

I. Dünya Savaşına kadar Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında olan Orta Doğu savaştan sonra Batı'nın "böl-parçala-yönet" politikası kapsamında Avrupalı devletler tarafından parçalanarak paylaşılmıştır. Bu bağlamda Ortadoğu toprakları İngiltere ve Fransa arasında paylaşılarak manda yönetimi ile yönetilmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü sırasında iki savaş arası dönemde Hitler ve Mussolini gibi isimlerin başını çektiği faşist hükümetlerin gelişmesi ve II. Savaşın ardından bağımsızlığını kazanan milletlerin bazılarında cumhuriyetçi yönetimler, bazılarında ise monarşiler kurulmuştur. Ancak bu hükümetler genellikle sert rejimler olmuştur (Lale, 2018). Cumhuriyet olarak kurulan ancak cumhuriyetle hiçbir ilgisi olmayan tek lider rejimlerin günümüzdeki hâkimiyeti, sert hükümetlere yol açarken, bölgede bir İsrail Devleti kurma çabası kafa karışıklığına ve isyanlara yol açmıştır. Savaş sonrası bağımsızlıkla birlikte, rakip inançlar kurumsallaşmış ve farklı insanların sistematik bir anlaşmanın parçası olmaktan çok düşman olarak görüldüğü anti-demokratik bir iklim kurulmuştur. Bu, nihai savaş durumunu hızlandırmıştır. Arap Baharı, sert ve otoriter hükümetlere karşı kendi haklarını korumak için halk ayaklanmaları ile tanımlanır. Tunus'ta başlayan bu karışıklıklar dalgalar halinde Ortadoğu'ya yayılmıştır.

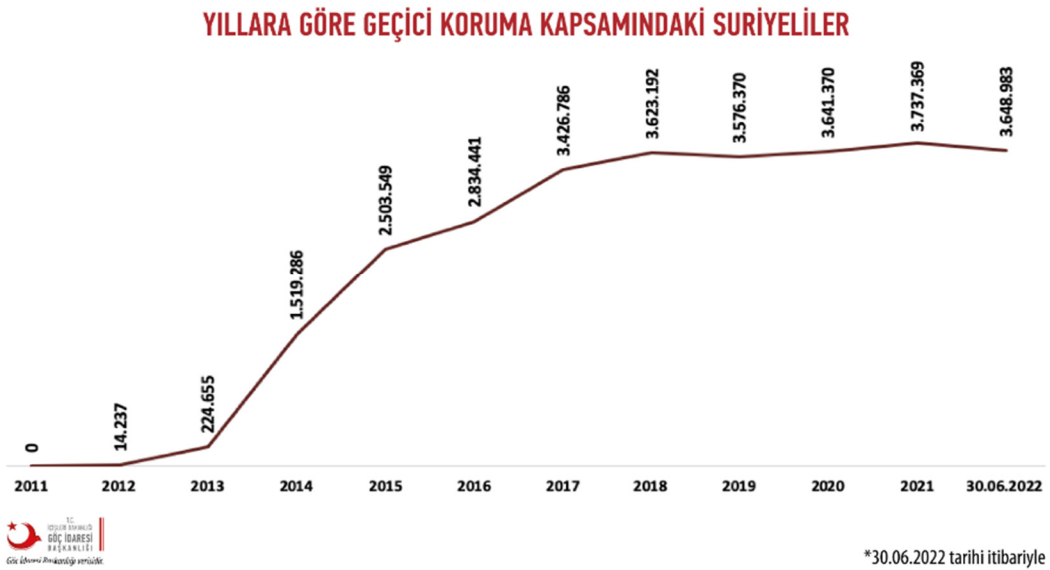
Arap Baharı öncesinde Ortadoğu'da yaşanan olaylara ve sosyolojik ortama baktığımızda, çatışmaların ve isyanların çıkması için yeterince sarsıntılı zeminin bulunduğu açıktır. Ortadoğu'da bu kadar yaygın bir isyanın nedeni, bölge devletlerinin hemen hemen hepsinde demokratik bir yönetimin olmaması ve mevcut rejimlerin sert ve otokratik olmasıdır. İfade özgürlüğünün olmaması, işsizlik ve az gelişmişlik, bu kitle hareketinin bir noktada başlayıp tüm bölgeye yayılmasının olağan nedenlerinden sadece birkaçıdır. Aynı zamanda Tunus, Libya, Mısır, Yemen gibi çok sayıda Ortadoğu ülkesinin mevcut yöneticileri askeri darbeye iktidara gelmiş ve iktidarı elinde tutmak için baskılarını artırmalarına neden olmuştur. Sonuç olarak halk, baskıcı yöneticilere karşı kendi haklarını savunmak için devreye girmiştir.

2011 Arap Baharı sonucunda Orta Doğu'da çok sayıda insan göç etmiştir. Konu göçmen karşılamaya gelince, Avrupa ülkeleri geri adım atmış ve nispeten azını

karşılamaştır (Develi, 2017). Ortadoğu'dan Avrupa ülkelerinin sınırlarını geçen birçok göçmen çeşitli nedenlerle geri gönderilmiştir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri gibi ekonomik olarak müreffeh ülkelerde göçmenlerin karşılaştığı sorunlar karşısında sessiz kalmışlardır. Birçok kişi bu düzenlemeyi insanlık dışı diyerek kınamıştır. Bu eylemler karşısında Türkiye sessiz kalmamış ve göç mağdurlarına kollarını açarak birçok ülkeye örnek olmuştur. 2011'den sonra çok sayıda Suriye uyruklu Türkiye'ye yerleşmiştir.

İç çatışmalar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan ve “dünyanın en kötü insani felaketi” olarak adlandırılan Suriyeli mülteciler sorunu, son dönemde Türkiye'nin gündemine oturmuştur. Savaş nedeniyle ülkelerinden kaçmak zorunda kalan mülteciler için “açık sınır politikası” uygulamaya başlayan Türkiye, Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını karşılamayı insani bir yükümlülük olarak görmektedir. Türkiye'de kayıtlı Suriyelilere bu program kapsamında geçici koruma statüsü verilmektedir (Yıldız, 2017: 45).

Şekil 6: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2022.

Suriye'deki iç çekişmeler sonucu en az 500 bin kişi ölmüştür. İç savaş öncesi 20 milyon nüfusa sahip olan Suriye, çatışmalar sonucunda 13,5 milyon insanını kaybetmiştir. 6,3 milyon kişi kaçmak zorunda kalırken, 4,9 milyon kişi komşu ülkelerde sığınak aramıştır (AFAD, 2017).

2.7. TÜRKİYE'DE GÖÇ POLİTİKALARINA HİZMET EDEN YEREL KURUMLAR

2.7.1 Göç İdaresi Başkanlığı

Temel Kanun 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara sağlanacak geçici koruma iş ve işlemlerini yürütür.

2.7.2. Göç Politikaları Merkezi

Türkiye'de 2015 yılında kurulan bu kurum; bilimsel araştırmalar ve çalışmalar yapmaktadır. Yerel yönetimlerin ülke içi ve dışında iyi faaliyetler yapmasını ve tecrübelenmesi için uygulamalar yapmaktadır. Türk yerel yönetimlerini uluslararası şekilde temsil etmektedir.

2.7.3. TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı)

1994 yılında kurulmuştur ve Türkiye'de kanıta dayalı, kalkınmak için çaba gösteren ve uzun vadede göç politikalarının oluşturulabilmesi için katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda değerlendirilirse kamu ve sivil toplum kuruluşlarıyla beraber yürütülen projelerde göç yönetiminin iyileştirilmesi ve göçmenlerin ekonomik ve sosyal hayata katılmaları istenmektedir.

2.7.4 İGAM (İltica ve Göç Araştırma Merkezi)

Bu derneğin amacı mülteci haklarının dünyada ve Türkiye gözetilmesini ve ilerletilmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca dernek göç sorunlarını tespit edip, bu sorunlara çözüm üretmektedir.

2.7.5. SGDD (Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği)

Bu derneğin amacı mültecilerin haklarının korunması, hizmetlere rahat bir şekilde erişmeleri ve korunmalarıyla beraber sosyal hayata uyum sağlayabilmelerini sağlamaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE GÖÇ İLE İLİŞKİLİ ULUSLARARASI KURULUŞLAR VE GÖÇ POLİTİKASI UNSURLARI

Uluslararası, ulusal ve bölgesel olarak yapılan göç yönetiminin en önemli unsurları arasında uluslararası kuruluşlar yer almaktadır. Uluslararası kuruluşlar genellikle ulus devlet merkezli bir bakış açısına sahip olmaktadır. Buna karşın uluslararası kuruluşlar uluslararası ilişkiler bakımından oldukça önemli bir yere sahiptirler (Denk, 2015). Küreselleşen dünyada ülkeler arası göç küresel bir sorun olarak görülmektedir. Bununla birlikte uluslararası kuruluşlar bu durumlara karşı politikalar uygulamaktadır. Bu politikalar gelişmemiş, az gelişmiş ya da gelişmiş ülkelerin kalkınmasına yardımcı olmaktadır. Bu konu başlığı altında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin göç yönetimi konusunda etkileri anlatılmaktadır.

3.1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MÜLTECİLER YÜKSEK KOMİSERLİĞİ

II. Dünya Savaşı’ndan sonra küresel olarak meydana gelen yıkımın ardından 1945 senesinde Amerika Birleşik Devletleri’nde Birleşmiş Milletler kurulmuştur. Birleşmiş milletlerin güncel olarak 193 üyesi bulunmaktadır. Birleşmiş Milletlerin görevi; ilke ve amaçlarının yazılı olarak bulunduğu Birleşmiş Milletler Antlaşması neticesinde belirlenmiştir. Birleşmiş Milletler Antlaşması 1945 senesinde Amerika Birleşik Devletleri’nde imzalanarak aynı yıl içerisinde yürürlüğe girmiştir. Birleşmiş Milletler Antlaşması ortak güvenlik kurumu olarak görev yapan Milletler Cemiyetinin zayıflığı neticesinde oluşmuştur. Bununla birlikte savaşların yoğun olarak yaşanması ile birlikte II. Dünya Savaşı’na dönüşmesinden dolayı ortaya çıkmıştır (MacFarlane ve Khong, 2006).

Birleşmiş Milletler görev ve sorumluluklarını etkili bir şekilde yerine getirdiğini söylemek mümkündür. 1948 senesinde Genel Kurul tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi bağlayıcı bir unsur olarak görülmemektedir.

Buna karşın bu beyanname birçok uluslararası sözleşmelere kaynak olarak alınmıştır (Denk, 2015).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), uluslararası antlaşma neticesinde kurulan bir kurul olarak görülmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nun aldığı karar neticesinde 1950 senesinde Birleşmiş Milletler'e ait yan bir kuruluş olarak İsviçre'nin Cenevre bölgesinde kurulumu gerçekleştirmiştir (Ekşi, 2019).

Birleşmiş Milletler kuruluşunun başlıca maddeleri arasında görülen 7. Maddesine göre "Genel Kurul, bir Güvenlik Konseyi, bir Ekonomik ve Sosyal Konsey, bir Vesayet Meclisi, bir Uluslararası Adalet Divanı ve bir de Sekreterlik kurulmuştur" Bu kuruluşun kurulmasından hemen sonra 1951 senesinde "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme" İsviçre'de kabul edilmiştir. Bununla birlikte 1967 senesinde Konvansiyona Ek Protokol ABD'de imzalanmıştır. 2020 senesinde Konvansiyon ve Protokol yaklaşık 150 ülkenin imzası ile onaylanmıştır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin sorumlulukları Ekşi (2019) tarafından özet haline getirilmiştir;

BMMYK, yetki alanına giren mültecileri koruma görevini, mültecilere ilişkin uluslararası antlaşmaların onaylanması ve sonuçlandırılmasını sağlayarak, başvurulara nezaret ederek ve değişiklik tekliflerini teşvik ederek; hükümetler ile özel antlaşmalar yapıp mültecilerin durumunu iyileştirerek ve korunmaya ihtiyaç duyanların sayısını azaltmak için tasarlanan önlemlerin hayata geçirilmesini teşvik ederek; gönüllü geri dönüşleri veya yeni topluluklara uyum sağlamayı teşvik eden hükümetlere ve özel çabalara yardım ederek; en muhtaç kategorileri dışlamamak suretiyle mültecilerin ülke topraklarına kabulünü teşvik ederek; mültecilerin mallarını, özellikle de yeniden yerleşimleri için gerekli olanları, transfer etmelerine izin almak için çaba göstererek; hükümetlerden sınırları dahilindeki mültecilerin sayıları ve durumlarıyla ilgili yasal düzenlemeler hakkında bilgi alarak; hükümetler ve ilgili hükümetler arası kuruluşlar ile yakın temas içinde olarak; mülteci sorunlarıyla ilgilenen özel örgütler ile kendisinin en uygun bulduğu biçimde temasa geçerek; mültecilerin refahı ile ilgili özel kuruluşların çabalarının düzenlenmesini kolaylaştırarak yerine getirir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin yetki alanları ve görevleri başlangıç aşamasında yalnızca mültecileri kapsamaktadır. Ekonomik ve Sosyal Konsey ile Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun aldığı kararlar neticesinde yetki alanları genişletilmiştir. Bununla birlikte yeni görevler ve daha geniş yetki alanları oluşmuştur (Uzun, 2016: 151). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Tüzüğü incelendiğinde ilk bölümün 3. maddesinde yer alan "Yüksek

Komiser, kendisine Genel Kurul veya Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından verilen politika talimatlarını izleyecektir.” ibaresinin yer aldığı görmek mümkündür.

Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan 35. maddeye göre “Taraflar Devletler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği veya onun görevini devralacak diğer herhangi bir Birleşmiş Milletler kuruluşu ile, görevini yerine getirirken işbirliği yapmayı ve özellikle onların işbu Sözleşme hükümlerinin uygulanmasına nezaret etme görevini kolaylaştırmayı taahhüt ederler.”

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile uluslararası toplumun ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte BMMYK güçlü devletlere karşı tavır sergilemek, insan haklarına karşı olumlu tutumda bulunmak ve uluslararası iş birliği içerisinde bulunmak gibi çeşitli faaliyetlerde etkinlikler göstermektedir. Bu faaliyetler nedeniyle Birleşmiş Milletler Genel Konseyi ise fonksiyonlarını yerine getirememektedir. Bu koşullar içerisinde mülteci ve sığınmacı problemlerinin çözülmesi zor hale gelmektedir (Crisp, 2020).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 2018 yılında Küresel Göç Mutabakatı onaylanmıştır. Birleşmiş Milletlere üye olan 164 ülkenin katılımıyla gerçekleşen konferans da “Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç için Küresel Mutabakat Metni” 2018 yılında Fas’ın Marakeş şehrinde kabul görmüştür. Bu konferans içerisinde “Uluslararası koruma rejimi ve sorumluluk paylaşımı konusunda iş birliğinin önemi” vurgulanmıştır. New York Mülteci ve Göçmenler Deklarasyonu “hükümetlerin göçmen ve mülteci statüsündeki kişileri korumak ve güçlendirmek için küresel düzeyde, kapsayıcı mekanizmalar geliştirmeleri” adına önemli bir yol planı hazırlamıştır. Bu yol planı 2016 senesinde 193 ülkenin imzası ile Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylanmıştır (Göksel ve Sert, 2018).

23 ilkedan meydana gelen mutabakat uluslararası anlaşma değeri taşımamaktadır. Bununla birlikte katılım sağlayan ülkelere bağlayıcılığı yasal olarak bulunmayan bir işbirliği imkânı vermektedir. Mutabakat çerçevesinde görev paylaşımı konusunun üzerinde durularak “hiçbir ülkenin küresel göç olgusunun zorlukları ve fırsatlarını tek başına ele alamayacağını ve menşe, transit ve varış ülkelerindeki topluluklara yönelik hem risk ve zorlukları hem de göçün genel faydalarını ele alan 360 derecelik bir bakış açısına ihtiyaç olduğu” ibaresi kullanılmıştır. Mutabakat 5 ana unsur üzerinde yapılandırmaya uğramıştır. Bunlar (Özerim vd. 2019);

- Güvenli göç
- Düzenli göç
- Uluslararası işbirliğine dayanan göç
- Sistematik göç
- Egemenlik haklarına saygılı olan göç şekli olarak yapılandırılmıştır.

“Küresel Göç ve Mülteci mutabakatlarının, göçle ilgili konuları sadece belirli coğrafyaların tartışma konusu olmaktan çıkarıp konunun hükümetler arası işbirliği gerektirdiğinin uluslararası toplum nezdinde tekrar fark edilmesini sağlamaya yönelik girişimler” olmasına ilişkin oldukça önemli bir yer kaplamaktadır (Özerim vd. 2019). Bununla birlikte mutabakat içerisinde uluslararası göç hakkında farklı bir ifade bulunmadığı, farklı bir yükümlülük içermediği ve farklı bir hak ortaya koymadığı ifade edilmektedir (Göksel ve Sert, 2018).

Mutabakatın diğer ülkelere kıyasla daha fazla miktarda mülteci barındıran ülkelere destek olabilmek için somut adımlar atma konusunda başarısız olduğu belirtilmektedir (İneli-Ciğer, 2019).

Antlaşmanın mülteci konusunda kalkınma yaratma içerisinde olmadığı vurgulanmaktadır. Bununla birlikte sürdürülebilir bir kalkınma planının hazırlanması gerektiği ifade edilmektedir. Mültecilere daha sağlıklı yaklaşımlar sergilenmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Bu yaklaşımlar (Crisp, 2020);

- Sığınma hakkı
- Geri dönmenin sadece isteğe bağlı olması gerektiği
- Geri döndürmeme anlayışı
- İnsanlık onuruna uygun davranışlar sergilenmesi gibi davranışların olması gerektiği ifade edilmektedir.

Buna karşın antlaşma içerisinde bu yaklaşımların bulunmadığı belirtilmektedir.

3.1.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ile Türkiye

Amerika Birleşik Devletleri’nde imzalanan Birleşmiş Milletler Antlaşması 1945 senesinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de de aynı yıl içerisinde meclis tarafından bu antlaşma onaylanmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

Ülkemiz içerisindeki etkinliklerine 1960 senesinde başlamıştır. Bununla birlikte Türkiye’de 1961 senesinde ‘‘Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Konvansiyonu’’ onaylanmıştır. Resmi Gazete’de bu onaylanmanın ardından yayımlanmıştır. Buna karşın işbirliğini sağlamlaştıran ve resmiyet kazandıran adım olan ‘‘Ev Sahibi lke Anlaşması’’ 2016 yılında imzalanmıştır (UNCHR, 2020). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile Türkiye arasında 1960 ve 2016 seneleri arasında ev sahibi devlet anlaşması bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Türkiye’nin onayladığı oranda faaliyetlerini sürdürebilmektedir. Ev sahibi antlaşmasının imzalanmadığı tarihler arasında bile Türk mevzuatında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile işbirliği içerisinde olduğu hükümler bulunmaktadır. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin bazı faaliyetlerde bulunmasına yönelik hükümler de bulunmaktadır (Ekşi, 2019).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye içerisindeki etkinliklerini 2016 senesine dek uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla yapılan 1965 tarihli Standart Anlaşma kapsamında faaliyetlerini sürdürmüştür. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde de onaylanan Ev Sahibi lke Anlaşması 7094 sayılı kanunun gerekçesinde de belirtilmektedir. Bu gerekçe;

1 Eylül 1960 tarihinde Ankara’da faaliyetine başlayan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Türkiye Ofisine 21 Ekim 1965 tarihinde imzalanan ‘‘Birleşmiş Milletler, Milletlerarası alışma Teşkilatı, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı, Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilatı, Dünya Sağlık Teşkilatı, Milletlerarası Telekomünikasyon Birliği, Dünya Meteoroloji Teşkilatı, Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı, Evrensel Posta Birliği ve Hkmetlerarası İştişari Denizcilik Teşkilatı ile Türkiye Hkmeti arasında Değiştirilmiş Standart Anlaşma’’ uygun düştüğü ölçüde (mutatis mutandis) uygulanmaktadır.’’ Diğer yandan, 2011 yılından beri Suriye’de yaşanan siyasi ve insani kriz sebebiyle ülkemize sığınan ve ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyeliler başta olmak üzere, çeşitli uyruklardan sığınmacıları barındıran Türkiye hali hazırda dünyada en fazla sığınmacı barındıran ülke konumundadır. Bunun sonucu olarak, BMMYK tarafından dünyadaki en geniş mülteci statü belirleme faaliyetinin yanı sıra, ikinci en kapsamlı yeniden yerleştirme programı ülkemizde icra edilmektedir. Bu itibarla 1 Eylül 2016 tarihinde Ankara’da imzalanan ‘‘Türkiye Cumhuriyeti Hkmeti ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Arasında Ev Sahibi lke Anlaşması’’, söz konusu faaliyetlerin daha etkin Şekilde sürdürülmesini ve ülkemizdeki sığınmacıların yaşam standartlarının daha da geliştirilmesine yönelik olarak yapılan yardım faaliyetleri konusunda lkemizle BMMYK arasındaki işbirliğinin güçlendirilerek ileriye taşınmasını sağlayacaktır. Ayrıca, söz konusu Anlaşma ile 1960 yılından beri ülkemizde

faaliyetlerini sürdürmekte olan BMMYK Türkiye Ofisinin hukuki çerçevesi, günümüz koşullarına uygun şekilde düzenlenmiş olacaktır.

BMMYK'nin Türkiye sınırları içerisinde ana etkinlik kapsamı BMMYK Türkiye resmi sitesinde anlatılmaktadır. Bu resmi sitede;

- *Birleşmiş Milletler kuruluşlarının, Türkiye'nin Suriye mülteci krizine müdahalesini desteklemek amacıyla yürüttüğü çalışmalara liderlik etmek ve koordinasyonu sağlamak*
- *“Uluslararası koruma ihtiyacı içindeki kişiler için Türkiye’de mevcut olan koruma ortamını ve sosyal destek mekanizmalarına erişimi güçlendirmek”*
- *“Türk yetkililerle yakın işbirliği içerisinde çalışarak kamplarda ve kentsel alanlarda yaşayan mültecilere insani yardım sağlamak”*
- *“Ulusal sığınma sisteminin güçlendirilmesi için kurumsal ve yasal kapasite artırma aktivitelerine destek sağlamak ve katkıda bulunmak*

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Türkiye içerisindeki görevinin, göç alanlarına yönelik yasal düzenlemelere uygun bir şekilde dönüştüğü söylenmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından yapılan statü belirleme işlemlerinde 1994 Yönetmeliğinin yürürlüğe girmesinden itibaren değişikliğe gidilmiştir. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Türk otoriteleri tarafından farklı şekillerde yönetilen bir prosedür şeklini almıştır (Kirişçi, 1996). 1994 ve 2010 seneleri arasında ülkemizin verdiği koşullu mülteci statüsü ile birlikte yabancı uyruklu bireylerin gelişmemiş ülkelere aktarılmasında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ile Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ile iş birliği yapılmıştır (Ekşi, 2019).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) yürürlüğe girmesi itibariyle Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile süreç boyunca birlikte hareket edilmiştir. Buna karşın birlikte hareket etme seviyesi önceki dönemlerden farklılıklar göstermiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun “Geri gönderme merkezlerinde sağlanacak hizmetler” başlığı altında 59. maddesinde yer alan “Yabancıya; ziyaretçileri, vatandaşı olduğu ülke konsolosluk yetkilisi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlisiyle görüşebilme imkânı sağlanır” ibaresi yer almaktadır. Bununla birlikte idari yönetim tarafından gözlem altına alınan birey kanunlar gereğince noter, avukat, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği yetkilileri ve yasal temsilcilerle görüşme olanağına sahip bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile devlet otoriteleri arasında oluşan iş birlikleri uluslararası koruma kapsamı konusunda da ön plana çıktığı söylenmektedir. Kanunda yer alan 92. maddeye bakıldığında

İçişleri Bakanlığı, uluslararası koruma süreçleriyle ilgili konularda, 5.5.1969 tarihli ve 1173 sayılı Milletlerarası Münasebetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında Kanun çerçevesinde BMMYK, Uluslararası Göç Örgütü, diğer uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapabilir ve 1951 Cenevre Sözleşme hükümlerinin uygulanmasına nezaret etme görevini yerine getirmesinde, BMMYK ile gerekli iş birliği sağlanır ibaresi yer almaktadır.

İçişleri Bakanlığı, YUKK çerçevesindeki uluslararası koruma, başvuru, değerlendirme ve karar süreçlerini belirlemeye, bu amaçla Dışişleri Bakanlığının uygun görüşü alınmak suretiyle Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğiyle uluslararası anlaşma niteliği taşımayan protokoller yapmaya yetkilidir (YUKK, m. 92/2).

BMMYK'nın uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş kişilere sınır kapıları da dâhil olmak üzere erişimi ve başvuru sahibinin de kabul etmesi şartıyla, başvurusuyla ilgili bilgilere erişimi sağlar. BMMYK, başvurunun her aşamasında görüşlerini yetkililere iletebilir (YUKK, m. 92/3).

Ayrıca uluslararası koruma başvurusu incelenirken etkin ve adil karar verebilmek, başvuran tarafından iddia edilen hususların doğruluğunu tespit edebilmek amacıyla menşe, ikamet ve transit ülkelerle ilgili BMMYK kaynakları ve diğer kaynaklardan güncel bilgi toplanacağı ifade edilmektedir (YUKK, m. 93/1).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin görevleri kapsamında göç bakımından yürürlükte bulunan diğer yasal düzenlemeler bulunmaktadır.

Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 164/1 maddesi gereğince "Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(GİGM) temsilcisi başkanlığında, Adalet ve Dışişleri bakanlıklarınca görevlendirilen birer temsilci ve bir göç uzmanından oluşur. Komisyona, BMMYK Türkiye temsilcisi gözlemci olarak katılmak üzere davet edilebilir

ibaresi yer almaktadır.

"Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik" içerisinde "kurulan geçici merkezler, kabul ve barınma merkezleri ve geri gönderme merkezleri olmak üzere tüm merkezlerde kalanların BMMYK ile görüşmesine izin verilmiştir" (m.11/1, h).

Türkiye'nin uzun yıllar boyunca sığınma sistemi bulunmamaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasından önce Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin veri analizi ve veri toplama alanlarında önemli görevleri bulunduğu söylenebilmektedir. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin altyapısı kullanılarak 2013 senesi itibari ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuştur. 2013 yılında kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluşundan itibaren, uluslararası koruma başvurusunun ve kayıt işlemlerinin alınmasının bırakıldığı 2018 senesine kadar olan süre zarfında Avrupa'dan gelmeyen yabancı uyruklu bireylerin uluslararası koruma başvuruları Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. Bununla birlikte kayıtların işlenmesi ve kayıtların işlendikten sonra yabancı bireylerin farklı şehirlere sevk edilmeleri gibi konularda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, GİGM'e yardımcı olmuştur (Ekşi, 2019).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Türkiye resmi sayfalarında bulunan kılavuzlara yönelik sığınmacılar ve uluslararası koruma başvurusu yapacak bireyler için Türkiye Cumhuriyeti'nin sorumlu olduğunu belirtmektedir. Göç İdaresi Genel İdaresi'ne kayıt yaptırmanın yabancı uyruklu bireyler için önemli bir unsur olduğu vurgulanmaktadır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'yla oluşturulmaya başlanan sığınma sistemi ile beraber Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Türkiye içerisindeki görevini gözlemlene, danışmanlık ve bilgilendirme gibi işlemlerle sınırlı tutmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği kendilerinin Türkiye içerisindeki rolünü aşağıdaki metin şeklinde açıklamaktadır;

Türk hükümeti, Türkiye'deki mültecileri ve sığınmacıları korumaya ve onlara yardım etmeye yönelik müdahaleleri yönetmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Türk makamlarına doğrudan operasyonel destek, kapasite geliştirme ve teknik tavsiye sağlamaktadır. UNHCR, mülteci örgütü olarak aynı zamanda Türkiye'nin mülteci müdahalelerini desteklemek ve yardım alanında boşluklar olmasını engellemek amacıyla BM örgütlerinin ve ortaklarının çabalarını koordine etmektedir.

Mülteciler ve sığınmacıların gelişmemiş ülkelere yerleştirilmeleri konusunda hâlâ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği etkili bir şekilde görev almaktadır. "BMMYK, GİGM tarafından yönlendirilen en hassas durumlardaki

mültecilerin söz konusu durumlarını sürekli olarak inceleyerek bu kişilerin üçüncü ülkeye yerleştirme kriterlerine uyup uymadıklarını değerlendirmektedir” (UNCHR, 2020, Ekşi, 2019).

İçerisinde bulunan durum,

Özellikle 2008 öncesinde Türkiye'nin idari ve yasal kapasitesinin yetersiz olduğu düşüncesiyle Türkiye'ye gelen ve iltica talep edenlerin üçüncü ülkelere yerleştirilmesinde rol oynayan BMMYK, artık bu görevini etkin bir şekilde yerine getirmekten bilinçli olarak kaçınmaktadır. Oysa BMMYK aracılığıyla gerçekleştirilen yeniden yerleştirmeler (resettlement) Türkiye gibi sürekli kitlesel göç akınlarına maruz kalan bir ülke açısından son derece önemlidir. Yeniden yerleştirme, Türkiye'nin idari, siyasi ve ekonomik yükünün azaltılmasının yanı sıra Türkiye'de iltica sistemi kapsamında kalan kişilere karşı daha insan hakları odaklı bir politikanın izlenmesinin de aracı olacaktır

şeklinde ifade edilmektedir (BMMYK: 365).

3.2. AVRUPA BİRLİĞİ (AB) İLE GÖÇ

Avrupa Birliği açısından göç unsuru siyasi, ekonomik ve sosyal anlamda göz önünde bulundurulması gereken bir husus olmaktadır. Bununla birlikte 2010 senesi itibari ile düzensiz ve toplumsal olarak göç akınları gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği açısından bu göç akınları uzun zaman gündemden inmemiştir. Bunun sebebi II. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle yaşanan toplumsal düzensiz göç hareketlerinin makro ve mikro olarak dönüştürücü ve değiştirici unsurunun yer alması olarak gösterilmektedir. Avrupa Birliği geçmişte yaşanan tecrübelerden ders çıkararak bu göç hareketliliklerini kriz olarak tanımlamaktadır (Özerim vd. 2019);

Avrupa'nın 2011 sonrası görünürlüğü ve etkileri daha da artan çatışma bölgelerinden kaynaklanan insan hareketliliğini kriz olarak çerçeveselendirmesinin yarattığı kırılganlık, hızla yayılan popülist siyaset ve zorunlu göçler dolayısıyla mağdur olan ve çözüme kavuşmamış insan sayısındaki artış ile birleşince, küresel düzeyde oluşturulan önlemlerin ve kurumların etkililiğinin de tekrar sorgulanmasına yol açmıştır

şeklinde değerlendirmeleri bulunmaktadır.

1952 senesinde bazı ülkelerin katılımı ile birlikte Avrupa Birliği kurulmuştur.

Bu ülkeler;

- Almanya
- Fransa

- Belçika
- Hollanda
- İtalya
- Lüksemburg olarak sıralanmaktadır.

1957 Roma ve 1951 Paris kurucu anlaşmaları temelinde Avrupa Birliği adı altında topluluk oluşmuştur. Bununla birlikte ulus devlet ve sınırları çatışmalarında büyük bir kopma noktası meydana getirmiştir. Ulus devlet sınırları; uluslararası sistemin üzerine oturtulan ve devlet otoriterlerinin dış katmanını belirleyen unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte bir bölge içerisinde ulus devlet sınırlarının ortadan kalkıp şahıs, mal ve sermaye üçgenine doğru bir değişimi temsil etmektedir (Zaiotti, 2011). Buna karşın Avrupa Birliği'ni etkisi altına alan göç akınları sayesinde Avrupa Birliği sınırlarının seçici geçirgen bir yapıya sahip oldukları anlaşılmıştır. Avrupa Birliği topluluğuna üye olan ülkeler arasında popülizmin artmasıyla beraber bu uygulamalar sorgulanmaya başlanmıştır. Bununla birlikte Avrupa Birliği topluluğu üyeleri arasında kendi sınır kontrollerinin yeniden ülkeler bazında olması gerektiği fikri ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği 1999 senesi itibari ile devletlerarası bir düzen dışında bir yönetim şekli ortaya çıkarma gereksinimi açığa çıkmıştır. Bu açıla beraber sığınma konusunda asgari ölçütlerin belirlenmesine ilişkin Common European Asylum System (CEAS) (Ortak Avrupa İltica Sistemi) gelişime sunulmuştur (Tolay, 2014: 15).

Bu çerçevede 2001 senesinde Geçici Koruma Direktifi gibi düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte;

- Avrupa Mülteci Fonu
- Avrupa Sığınma Destek Ofisi
- Operasyonel İşbirliği Ajansı
- Avrupa Parmak İzi Tanıma Sistemi
- Avrupa Sınır Gözetim Sistemi gibi birçok kuruluş ortaya çıkmıştır.

Bu kuruluşların ortaya çıkmasının ardından Dublin sözleşmesinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerle birlikte 2013 yılı itibari ile Ortak Avrupa İltica Sistemi yürürlüğe girmiştir (Tolay, 2014: 15). CEAS'ın ilk aşamasıyla asgari standartlar belirlenirken ikinci aşamasında ise mültecilerle ilgili yapılacak yasal düzenlemelerde Birlik üye devletlerinin tam işbirliği amaçlanmıştır. Ortak Avrupa

İltica Sistemi içerisinde sığınmaya ilişkin insanların en temel hakkı olduğu görüşü yer almaktadır. Bununla birlikte 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde de sığınmanın uluslararası bir sorumluluk olduğu belirtilmiştir (European Commission, 2014). Avrupa Ortak Sığınma Sistemi içerisinde nitelikli, hızlı ve adil bir koruma sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte Avrupa Birliği topluluğuna üye olan ülkeler arasında sözleşmeler ve düzenlemeler uyarınca eşitlik kavramları öne çıkan hususlar olarak yer almaktadır. Avrupa Birliği iltica ilkeleri kapsamında ana öğelerden birisi de Dublin sözleşmesidir. Dublin Sözleşmesi 1997 senesinde yürürlüğe girmiştir. 2003 senesinde ise Dublin Sözleşmesi'nin yerini Dublin II Sözleşmesi almıştır. Dublin sistemi;

Avrupa Birliği üye devletlerinden birinde bir üçüncü ülke vatandaşı tarafından yapılan sığınma başvurusunun incelenmesinden hangi üye devletin sorumlu olduğunun belirlenmesine hizmet ederken amaç; sığınma talebinde bulunan kişilerin bir ülkeden diğerine gönderilmesinin ve ayrıca, bir kişi tarafından birden fazla başvuru yapılması suretiyle sistemin istismar edilmesinin önüne geçilmesidir
(ECHR, 2015).

Bu sistem çerçevesinde Avrupa Birliği içerisinde bulunan sığınmacılara buldukları bölgelerde sığınma hakkı tanınmıştır. Bununla birlikte fazlalık oluşturan sığınmacılar Ege ve Akdeniz güzergâhlarından Avrupa'ya ulaşma istekleri üzerine İspanya, İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerde sığınmacı olarak kalmışlardır. Bu içerisinde bulunulan vaziyet insanlık dışı görüntüler meydana getirmiştir. Bununla birlikte Avrupa Birliği topluluğuna üye olan ülkeler arasında sığınmacı paylaşma durumunu ortadan kaldırmaktadır (Hopyar, 2016: 20).

Dublin Sözleşmesi 2020 senesi itibari ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu sözleşmenin kaldırılması Avrupa Birliği Göç Anlaşması ile meydana gelmiştir. Son yıllarda Avrupa Komisyonu Başkanı'nın yapmış olduğu konuşma sırasında yeni bir göç yönetim sistemi geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte güçlü ve yeni bir dayanışma aracı oluşacağını ifade etmiştir.

Dublin Sözleşmesinin kaldırılması sığınmacıların Ege ve Akdeniz bölgelerinde sıkışıp kalmasını engellemesi ve insanlık dışı görüntülerin ortadan kaldırılması adına önem arz etmektedir. Bu sözleşmenin kaldırılması ile birlikte Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki görevlerin de eşit olarak dağılacığı öngörülmektedir. Buna karşın yeni yürürlüğe girecek olan sözleşme incelendiğinde sınırlar üzerinde sergilenen tutumun hâlâ aynı kaldığı açıkça görülmektedir. Bununla birlikte gelişen teknoloji yardımıyla

veri toplanması ve gözetim mekanizmalarının vasıtasıyla daha sıkı bir denetim uygulanacağı açıkça görülmektedir. Bu denetimlerle beraber sığınmacıları geldikleri yerlere geri gönderme politikalarının da olduğu gözlemlenmektedir. Yeni bir sığınmacı politikası olarak gösterilmekte olan bu anlaşma Uluslararası Af Örgütüne göre farklı bir tutumun olmadığı ifade edilmektedir. Yeni anlaşma çerçevesinde sığınmacıların hayatını kolaylaştırmak ve güvenli şartların oluşmasını sağlamak ilk plan aşamasında yer almamaktadır. Yeni anlaşma yıllardır süren insanlık dışı hareketlerin yeni bir anlaşma içerisinde devam etmesini sağlamaktadır (Kirişçi vd. 2020).

Avrupa Birliği'nin sığınmacılar üzerindeki verileri ele alınırsa Uluslararası Göç Örgütü 2020 yılındaki göç raporuna göre sığınmacı ve mültecileri en çok ağırlayan ülkeler belirlenmiştir. Bu ülkeler sırasıyla;

- Türkiye
- Pakistan
- Uganda
- Sudan
- Almanya
- Fransa
- İtalya
- İsveç olarak yer almaktadır (IOM, 2020).

Sığınmacı ve mültecilerin farklı ülkelere yerleştirilmesi olayında bazı ülkeler öne çıkmaktadır. Bu ülkeler sırasıyla;

- Kanada
- ABD
- Avustralya
- İngiltere
- Norveç
- İsveç olarak yer almaktadır (IOM, 2020).

Avrupa Birliği topluluğu üyeleri birlik halinde ortak bir sığınmacı politikası belirleme amacı içerisinde olsalar bile sığınmacı yükleri eşit olarak bölünmediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ülkeler çeşitli politikalar izleme içerisine girmektedir. İsveç ve Almanya sığınmacılar konusunda hukuk kuralları çerçevesinde

ilerleme göstermektedir. Buna karşın Yunanistan ve Macaristan hukuk kurallarını çiğneyerek insanlık dışı hareketler içerisinde bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu insanlık dışı hareketler deniz üzerinde bulunan botların batırılmaya çalışılması ve sınır duvarlarına tel örgüler çekilmesi olarak gösterilmektedir. Irkçı ve popülist politikalar günümüzde de bazı Avrupa Birliği ülkeleri tarafından benimsenmektedir. Buna karşın diğer ülkelerin bu duruma göz yumarak ses çıkarmaması kabul edilemez insanlık dışı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) verilerine göre göçmenlerin sınır dışı edilme durumlarında artış bulunmaktadır. Bu verilere bakılarak Almanya'nın en fazla göçmen barındırdığı rapor edilirken en fazla göçmeni de sınır dışı eden ülke olarak da kayıtlara geçmektedir (Euronews, 2017). Fransa içerisinde 115 bin civarında göçmenin bulunduğu rapor edilmiştir. 2018 yılı itibari ile Fransa'yı Yunanistan, İngiltere ve İspanya takip etmektedir (Eurostat, 2018).

“Fortress Europe (Kale Avrupası)” olarak Avrupa Birliği'nin sınır politikaları özetlenmektedir. Bu özet (Reynolds, 2020);

“Avrupa Birliği'nin dış sınır rejimi devam etmekte olan emperyalizmin bir manifestosudur. Avrupa'nın her nasılsa doğal/verili kabul edilen (yağmalanmış ve zorla alınmış olmasından ziyade) refahının belirli imgelerini ve korunması gereken bir “Avrupa yaşam tarzı” şeklinde sunulan Avrupalılığın kendisi olarak “beyazlığın” güçlendirilmesidir.” olarak belirtilmektedir.

3.2.1. AB ve Türkiye'nin Göç İlişkisi Bakımından Değerlendirilmesi

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişki Osmanlı İmparatorluğu'na kadar dayanmaktadır. Osmanlının Avrupalı güçler ile girdiği ilişkiler bu bütünün parçasını oluşturmaktadır. 1959 yılı içerisinde yapılan ortak üyelik başvurusu ülkemizin Avrupa Birliği topluluğuna girmek istediğini belirtmektedir (Tolay, 2012: 16). Türkiye'de göç yasaları doğrultusunda Avrupa Birliği'nin çok fazla etkisi olduğu bilinmektedir. 2002-2005 seneleri içerisinde yapılmış olan bazı reformlar Kopenhag kriterleriyle uyum içerisinde yer almaktadır. Ulusal Eylem Planı'nın kabulü 2005 senesinde kabul edilmiştir. Twinning Projesi birliği bu konu hakkında etkilerinin oldukça fazla olduğu ifade edilmektedir. Toplumun geliştirilme çabaları ve Avrupa İnsan Hakları

Mahkemesi'nin aldığı kararlar politikaların etkileri neticesinde meydana gelmektedir (Tolay, 2012: 18).

Avrupa Birliği topluluğuna adaylığı kabul gören ülkelere Katılım Ortaklığı Belgeleri vasıtasıyla bir yol izleme politikası sunulmaktadır. Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi 2001 senesinde onaylanmıştır. Bununla birlikte İçişleri ve Adalet kısmı göz önünde bulundurulduğunda göç hakkında;

- *Schengen Bilgi Sistemi ve EUROPOL'e (European Police Office) katılabilmek için veri koruma alanında AB müktesebatının benimsenmesi*
- *Vize mevzuatı ve uygulamalarının, AB'ninkiler ile uyumunun başlatılması*
- *Yasal olmayan göçü önlemek için, göç (kabul, tekrar kabul, sınır dışı etme) konusundaki AB Mevzuatı ve uygulamalarının benimsenmesi ve uygulanması*
- *Sınır yönetiminin güçlendirilmesine başlanması ve Schengen Sözleşmesinin tam olarak uygulanması için hazırlanılması*
- *İltica alanında 1951 Cenevre Sözleşmesi için getirilen coğrafi rezervin kaldırılması ve mülteciler için ikamet ve sosyal destek birimlerinin geliştirilmesi*

istekleri yer almaktadır.

Türkiye'nin uyum sağlama süreçleri içerisinde kaydetmiş oldukları raporlar bu yukarıda verilen maddeler ışığında göz önünde bulundurulacaktır.

Türkiye katılım ortaklığı belgesi kapsamında "İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı"nı 2005 senesi içerisinde kabul etmiştir. Bu eylem planı ile Türkiye önemli bir basamak yaratmıştır. Bu plan çerçevesinde Türk mevzuatına bazı terimler dâhil edilmiştir. Bunlar;

- Yabancıların korunması
- İkincil koruma
- İnsan hakları çerçevesinde yabancılara kalma izinlerinin verilmesi olarak yer almaktadır.

Bu faaliyetlerle birlikte yabancıları gönderme yasağı göç planlaması çerçevesinde önemli bir yer haline gelmiştir (İçduygu vd. 2014).

3.2.1.1. Geri Kabul Anlaşması

Avrupa Birliği topluluğu düzensiz göçleri topraklarından uzaklaştırmak istemektedir. Bununla birlikte kullandıkları en önemli araç olarak da geri kabul

anlaşmaları gösterilmektedir. Yapılan bu geri kabul anlaşmaları 1970'lerden beridir devam etmektedir. Bu geri kabul anlaşmalarının sürecini Batır (2017) bir özet haline getirmiştir. Bu özet;

Avrupa Birliği Üye Devletleri önceleri bu göçmen akışı ile mücadele etmek üzere münferiden düzensiz göçün kaynağı olan ülkelerle geri kabul anlaşmaları imzalamaya çalışmışlar ancak bu ülkelerden gelen göçmenlerin pek çoğu için bu ülkelere geri dönmek hayati tehlike arz ettiğinden ya da göçmenlerin hangi ülkelerden geldiklerini tespiti yarayan belgelerin bulunmadığından başarılı sonuçlar alınamamış, bunun üzerine sadece kaynak ülkelerle değil bu kişilerin AB ülkelerine gelirken geçiş yaptıkları ülkelere de geri kabul yükümlülüğü getiren anlaşmalar gündeme gelmiş ve AB'nin son dönem politikası bu anlaşmaları yaygınlaştırmak olmuştur

ifade edilmektedir.

Türkiye'den Avrupa Birliği topraklarına doğru yapılan düzensiz göç dalgası Avrupa'nın sınır ve göç politikasını etkilemektedir. Bununla beraber bu politikaların ne yönde etkilendiğini belirlemek amacıyla analiz yapılması imkânı ortaya çıkmaktadır (İçduygu, 2011). Geri kabul anlaşmalarının çift yönlü olduğu ifade edilmektedir. Bunlar;

- Taraf olarak bulunan ülkenin kendi vatandaşlarını kabul etmesi
- Göç akışlarının bulunduğu ülkelerin kendi sınırlarını kullanan farklı ülke vatandaşlarının kabul edilmesi olarak açıklanmaktadır.

Bireyler yeniden kendi ülkelerine dönme hakkına sahip bulunmaktadır. Buna rağmen devletin yabancıları veya kendi vatandaşlarını kabul etme sorumluluğunun varlığı tartışmalı bir konu olarak açığa kavuşturulamamıştır. Bununla birlikte gelişmemiş ülkelerin vatandaşları çoğunlukla kabul görmemektedir (İçduygu, 2011).

1985 senesinde Schengen Anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşmanın ardından 1999 senesinde Avrupa Birliği'nin yetki alanlarının genişlemesi için Amsterdam Anlaşması imzalanmıştır. Bununla birlikte ayakları yere sağlam basan Lizbon Anlaşması 2009 senesinde yapılmıştır. Nas (2015) Avrupa Birliği'nde göç unsurunun topluluk seviyesinde düşünüldüğünü 1970'li yıllar itibari ile başladığını ifade etmektedir. Bununla beraber Nas (2015);

Schengen Anlaşması ve Maastricht Antlaşması'nda Adalet ve İçişleri, daha sonra Amsterdam Antlaşması'nda ise Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı olarak adlandırılan hükümetlerarası politika bloğunun oluşturulmasıyla, göç, dış sınırların korunması, vize ve sığınma, sınır ötesi

işlenen suçlarla ilgili politika alanlarının, üye ülkelerin AB şemsiyesi altında ortak olarak çalıştığı alanlar haline geldiğini ifade etmiştir.

16 Aralık 2013’de Türkiye ile Avrupa Birliği arasında geri kabul anlaşması imzalanmıştır. Buna karşın bu anlaşma uzun süreli konuşmalar ve tartışmalar sonucunda meydana gelmiştir. Avrupa Birliği bu anlaşmayı Türkiye’ye 2003 senesinde önermiştir. Anlaşmanın taslağı 2009-2010 yılları içerisinde hazırlanarak “Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma” adı altında 2013 senesinde karşılıklı olarak imzalanmıştır. Bu anlaşma 2014 senesinde yürürlüğe girmiştir.

Anlaşmanın 24. maddesinde “üçüncü ülke vatandaşlarının kabulünün, anlaşmanın yürürlüğe girmesinden üç yıl sonra uygulamaya konmasına” şeklinde bir ibare yer almaktadır.

Anlaşmanın 3. maddesinde “Türkiye’nin kendi vatandaşlarının geri kabulü” düzenlenmiştir. Bununla beraber “Üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansız kişilerin geri kabulü” 4. Madde ile düzenlenmiştir. Türkiye açısından bu maddelere bakıldığında bireyler (Batır, 2017);

- *Geri kabul başvurusunun ibrazı esnasında Türkiye topraklarından bir Üye Devletin topraklarına doğrudan giriş için Türkiye tarafından düzenlenmiş geçerli bir vizeye sahip ise,*
- *Türkiye tarafından düzenlenmiş bir ikamet iznine sahip ise veya,*
- *Türkiye topraklarında kaldıktan veya transit geçiş yaptıktan sonra Üye Devletlerin ülkesine yasadışı ve doğrudan giriş yapmış ise, bir üye devletin de başvurusu üzerine ilgili Üye Devletin ülkesine girme, ülkesinde bulunma veya ikamet etmeye ilişkin yürürlükte olan koşulları sağlamayan veya artık sağlayamayan tüm üçüncü ülke vatandaşlarını veya vatansız kişileri geri kabul edecektir.*

Avrupa Birliği geri kabul anlaşmaları içerisinde yer alırken vize muafiyet değerlendirilmelerinin Türkiye içinde uygulanması tahmin edilmiştir. Avrupa Komisyonunun hazırlamış olduğu “Vize Muafiyet Yol Haritası” Avrupa Birliği ülkelerinin bilgisi doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu yol haritasına göre “göç yönetimi anlamında sınırlarda yeterli kontrol ve gözetimin sağlanması, uluslararası koruma ve yabancılarla ilgili işlemlerde AB müktesebatına uyum, insan kaçakçılığı ile mücadele, mülteciler ve vatansızların kimlik belgelerine erişimi” koşulları yer almaktadır.

Anlaşma hakkında önemli noktaları Göçmen (2014) açıklamıştır;

Öncelikle tartışma yaratabilecek ilk husus, AB üyesi devletlerden ziyade Türkiye'nin geri kabul taleplerine maruz kalmasından doğacak ve "vatandaş"tan çok "üçüncü ülke vatandaşı" veya "vatansız" kişiler, Türkiye yönünden çeşitli ekonomik ve sosyal yükleri beraberinde getirmektedir. İkinci olarak insan hakları ve uluslararası koruma hukukuna yönelik kimi ihlaller Geri Kabul Antlaşmasından (GKA) ziyade, ülkeden çıkarılmaya ilişkin GKA öncesindeki süreç ile; özellikle de gönderme veya sınır dışı etme kararları ile bağlantılı olarak gerçekleşecektir. Son olarak, GKA, yaklaşık on yıllık müzakerelerin ardından, ancak AB ile Türkiye vize liberalizasyonu diyalogu ve Türkiye ile vizesiz rejime doğru yol haritası eşliğinde bağtlanabilmiştir. Dolayısıyla GKA'nın nasıl uygulanacağı, bilhassa AB'nin vize muafiyetindeki adımlarına bağlı olacak; döngüsel bir biçimde de, AB'nin Türkiye'ye dönük vize muafiyeti uygulayıp uygulamayacağı, Türkiye'nin GKA'yı ne ölçüde başarıyla uyguladığına dayanacaktır

Anlaşmanın üzerinden seneler geçmesine rağmen vize muafiyeti konu çerçevesinde anlaşmazlıklar meydana gelerek anlaşmanın askıya alınması birçok defa gündemi süslemiştir. Avrupa komisyonu 2016 senesinde Türkiye vize muafiyeti konusunda çoğu koşulları sağladığını ifade etmiştir. Bununla beraber Avrupa Birliği Konseyi'ne Türkiye'nin vize muafiyetine ilişkin tavsiye vermişlerdir. Kararın üzerinden çok uzun bir zaman bile geçmeden yapılan açıklamalarda "vize serbestisi için Türkiye'nin, yolsuzluk, ifade özgürlüğü ve suçluların iadesi gibi konularda üstüne düşeni yapmadığı" ifadelerine yer verilmiştir. Türkiye, Avrupa Birliğinin vize muafiyeti hakkında gerekli adımları atmadığını varsayarak anlaşmanın askıya alınması yönünde medyada haberler çıkmasını sağlamıştır. Buna karşın dönemin iktidar üyeleri anlaşmanın askıya alınması gibi bir durumun söz konusu olmayacağını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte geri kabul anlaşmasının içerisinde yer alan maddelere uyulduğunu ve vize muafiyeti konusunda sorumlulukların yerine getirildiği ifade edilmiştir. Avrupa Birliği bu durum karşısında Türkiye'nin vize muafiyeti konusunda gerekli koşulları sağlamadığını açıklamıştır. Bu gelişen hadiseler çerçevesinde Türkiye, anlaşmayı durdurduğunu açıklamıştır.

3.2.1.2. İlerleme Raporları

Avrupa Birliği'nin göç yönetimi konusunda Türkiye'den bazı beklentileri bulunmaktadır. Bu beklentileri anlayabilmenin en önemli araçları arasında ilerleme

raporları yer almaktadır. Avrupa Birliği bu ilerleme raporlarında, sektör anlamında geniş bir çerçevede öneriler sunmaktadır. İçduygu vd. (2014) ilerleme raporları hakkında “Türkiye’ye yönelen göçün AB’yi de etkilemesi sonucunda, göç politikalarının AB ile Türkiye arasında gerçekleşen çeşitli müzakereler ve raporlarla düzenlenmesi” olarak ifade etmektedirler. Bununla beraber Avrupa Birliği’nin göndermiş olduğu bütün iletim raporlarında “Türkiye’nin, Asya’dan ve Afrika’dan Avrupa’ya giden düzensiz göçmenler için başlıca ilk giriş ve geçiş ülkesi olmaya devam ettiği” ifadelerine vurgu yapılmıştır. Bu sebepten dolayı göç politikalarının Avrupa Birliği mevzuatına göre yapılması önemli bir yer tutmuştur. İlerleme raporları 1998 senesinden itibaren senede bir defa yayımlanmaktadır. Bu yayımlamayı Avrupa Komisyonu gerçekleştirmektedir (İçduygu vd. 2014).

İlerleme raporlarının adları 2016 senesi itibari ile ülke raporları olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Son olarak ilerleme raporları 19 Ekim 2021 tarihinde yayımlanmıştır. 1998 ve 2021 yılları arasında yayımlanan rapora bakıldığında Türkiye ve Avrupa’da değişen göç gelişmelerine raporda yer verilmektedir. Avrupa Birliği’nin beklentisi olarak Türkiye’nin göç yönetimine ait belli başlı hususlar öne çıkmaktadır. Bu hususlar;

- Türkiye üzerinden Avrupa’ya doğru ilerleme gösteren düzensiz göçün bertaraf edilmesi
- İnsan kaçakçılığının ortadan kaldırılması ve sınırların güvenlik ve kontrollerinin sağlanması
- Türkiye’nin vize politikasının Avrupa Birliği’ne uyumlu olması istemi
- Düzensiz göç için yasal uyarıların yapılması
- Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’nde koymuş olduğu coğrafî sınırlamanın ortadan kaldırılması

İlerleme raporlarında Suriye üzerinden gelen düzensiz göç kavramı üzerinde durulmaktadır. İlerleme raporlarında ayrıca Irak ve İran’dan gelen düzensiz göç akımı da raporlar içerisinde yer almaktadır. Düzensiz göç akınlarının Türkiye üzerinden Avrupa Birliği ülkelerine de ulaştığına vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte Türkiye’nin düzensiz göçün olduğu ülkeler ile geri kabul anlaşmalarının yapılması gerektiği ifade edilmektedir. İlerleme raporlarında göç hakkında yapılan değerlendirmeler 2001 yılı öncesinde sınırlı düzeyde yer verilmiştir. Avrupa Birliği ile

2001 senesinde Katılım Ortaklığı Belgesi imzalanmıştır. Bununla birlikte bu belgenin imzalanması Türkiye için olumlu sayılmaktadır. Yunanistan ile Türkiye arasında uyuşturucu kaçakçılığı ve organize suçlar bağlamında yapılan ve 2001 senesinde yürürlüğe giren anlaşma da olumlu bir adım olarak sayılmaktadır. Bu anlaşma ile beraber Suriye ve Türkiye arasında da geri kabul anlaşmaları aynı yıl içerisinde gerçekleşmiştir. Türkiye'nin düzensiz göç ile mücadele kapsamında sınırda görev yapan çalışanlara eğitimler verilmiştir. Bununla beraber Türkiye sınırlarını daha fazla kontrol altında tutmayı hedeflemiştir. Türkiye "Sınır aşan Organize Suçlarla Mücadele ile İlgili Birleşmiş Milletler Sözleşmesini" imzalamıştır. Avrupa Birliğinin 2003 senesinde Türkiye'ye ulaştırdığı ilerleme raporunda "yasa dışı göçü hedef alan yoğun çabalar ve girişimler sonucunda, yasa dışı göç akımının uluslararası rotasının, 2002 ve 2003 yıllarında Türkiye'den başka yöne kaydığı" ifadesi yer almaktadır. Bununla beraber Avrupa Birliği Türkiye'ye geri kabul anlaşmaları talebinde bulunmuştur. Türkiye başka bir gelişmeye bakılınca "Kaçakçılık ile Mücadele Kanununu" 2003 senesinde kabul etmiştir. 2005 senesinde ise Türkiye "Ulusal Eylem Planını" kabul etmiştir. Türkiye 2008 senesinde ise sınırda görevli olarak olan personelleri eğiterek üst seviyede bir ekip kurmuştur. Kurulan bu ekip risk analizleri yaparak işbirliği çerçevesinde çalışmalar yürütmüştür. Türkiye 2010 senesinde "Türk Ceza Kanunu'nun, göçmen kaçakçılığına ilişkin 79. maddesinde yapılan ve göçmen kaçakçılığına karışanlara verilen cezaları artıran değişiklik" olumlu olarak gösterilmiştir. Avrupa Birliği ile Türkiye arasında 2011 senesinde geri kabul anlaşmaları tamamlanmıştır. Bu anlaşmanın tamamlanması ile beraber 2011 senesinden sonra yayımlanan ilerleme raporları içerisinde göç akınları daha fazla yer almaktadır. Kurumsal iktidarlık kavramı raporlar içerisinde daha sıklıkla söz edilmektedir. Suriye üzerinden gelen göç akımının ilerleme raporlarında pozitif yaklaşım değerlendirmesi 2012 yılı ilerleme raporunda geçmektedir. Bu 2012 tarihli ilerleme raporunda Türkiye'nin yüksek derecede nitelikli olduğundan bahsedilmiştir. Bununla beraber sınırların kapalı olmaması ve koruma unsurları göz önünde bulundurulmuştur. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 2013 senesinde kabul edilmiştir. Bu kanun birçok olumlu gelişmeyi de beraberinde getirmiştir. 1998 tarihi ve her yıl yayımlanan ilerleme raporunda yer alan "sınırlı ilerleme kaydedilmiştir" ibaresi 2013 yılında "kayda değer bir ilerleme

kaydedilmiştir” şekline dönüşmüştür. YUKK ile beraber getirilen yasal düzenlemelerin Avrupa Birliği standartlarına uyduğu belirtilmiştir. Bu gelişme ile beraber Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kurulması hakkında güvenlik unsurunun ortadan kalktığını ifade etmişlerdir.

Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı ilerleme raporları kapsamında Schengen ve dış sınırlar hakkında “sınır yönetimi alanındaki AB müktesebatı ile uyum sağlanmasına ilişkin” ibare yer almaktadır. Bu husus altında sınırların yalnızca bir güvenlik ekibinin koruması ve teknolojik araçlardan yararlanılması istenmiştir. Bununla beraber ilerleme raporları içerisinde “Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda, ülkenin güney ve doğu sınırları bloğun dış sınırları olacağından, kapsamlı bir sınır güvenlik sistemi hayati önem taşımaktadır” ifadesi de yer almaktadır. Avrupa Birliği 2003 senesinde beri yayımlanmış olduğu her ilerleme raporunda bu stratejiye yer vermektedir. Bununla beraber ilerleme raporları içerisinde Frontex ile çalışma değerlendirmelerinin yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Frontex ile Türkiye arasında 2012 senesinde Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Avrupa Birliği Türkiye'den Sınır Güvenliği Kanunu'nun kabul edilmesini istemektedir. Bu olay 2013 senesinden itibaren gerçekleşmektedir. “Sınır Yönetimi Alanında Kurumlar Arası İş Birliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik” 2016 senesinde çıkarılmasıyla beraber Avrupa Birliği bu yönetmeliği olumlu olarak karşılamıştır. 2019 yılı içerisinde yayımlanan rapor dâhilinde Avrupa Birliği sınır hattında görevli yalnızca bir tane sivil kuruluşun olması talebini yinelemiştir. Türkiye tarafından mevzuat hakkında bir güncelleme yapılmamıştır. 2018 ve 2019 yıllarında Avrupa Birliği'nin yayımlanmış olduğu rapor içerisinde “Türkiye'nin dış sınırlar ve Schengen mevzuatı, AB müktesebatı ve uygulamalarından esinlenerek hazırlanmış olmakla birlikte, yasal ve idari çerçeveleri, AB standartları ile tam uyumlu değildir.” ifadesi yer almaktadır.

3.3. ULUSLARARASI GÖÇ ÖRGÜTÜ

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) 1951 senesinde kurulmuştur. Bu örgütün göç alanında önemli ve aktif bir sorumluluğu bulunmaktadır. II. Dünya Savaşı'nın akabinde 1950'li yıllarda IOM birçok göçmenin başka ülkelere yerleştirilmesi açısından lojistik destek sağlamıştır (IOM, 2020). Bu örgüt lojistik ajans olarak görev

yapmaya başlamıştır. Bununla beraber uluslararası göç örgütü “göç konularının daha iyi anlaşılması, göç yoluyla sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek ve göçmenlerin insanlık onuru ve refahını sürdürmek için hükümetler ve sivil toplumla birlikte çalışan bir uluslararası ajans” olarak çerçevesini genişletme olanağı elde etmiştir (IOM, 2020).

Uluslararası göç örgütünün merkezi Cenevre’de yer almaktadır. Uluslararası göç örgütü 2016 senesinde Birleşmiş Milletler (BM) ile işbirliği yapmıştır. Bu işbirliği doğrultusunda örgüt, Birleşmiş Milletlerin ilgili kuruluşu olarak görev yapmaktadır (IOM, 2016). Uluslararası göç örgütü 8 gözlemci olmak üzere 173 üye devlet ile işbirliği yapmaktadır. Bununla beraber IOM;

Türkiye’deki ofislerini ilk olarak Körfez Savaşı’nın ardından 1991 yılında açmıştır. IOM’nin Türkiye Cumhuriyeti’yle ortaklığı 2004 yılının Kasım ayında IOM’ye üye statüsü verilmesiyle resmileşmiş ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun hazırlanmasının yanı sıra İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2013 yılında kurulmasının desteklenmesi de dâhil olmak IOM ile Türkiye arasındaki ortaklık o tarihten bugüne devam etmiştir. Başlangıçta dikkatini 1990’larda Iraklı mültecilerin yeniden yerleştirilmesine odaklayan IOM Türkiye, Suriye ve Akdeniz acil müdahale programlarını da 2012 ve 2015’ten bu yana çalışma alanlarına dahil etmiştir ve Ankara’daki merkez ofisi ile İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve İzmir’deki alt ofislerinde ülke genelinde yaklaşık 1000 çalışanı bulunmaktadır. (IOM Türkiye, 2020).

Türkiye göç konusunda yasal değerlendirmeler kapsamında uluslararası göç örgütüne yer vermektedir. Bununla beraber uluslararası göç örgütü Türkiye açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun “Milletlerarası Münasebetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında Kanun” doğrultusunda işbirliği yapılması gereken kuruluşlar IOM ve BMMYK olarak ifade edilmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında “uluslararası kuruluşlarla uluslararası anlaşma niteliği taşımayan protokoller yapılabileceği” ibaresi IOM ile işbirliğinin yapılabildiğini göstermektedir.

IOM dünya üzerindeki ülkeler çerçevesinde göç unsuru hakkında çeşitli raporlar hazırlamaktadır. Bununla beraber IOM, Türkiye içerisinde de çalışmalarını sürdürmektedir.

3.4. ULUSLARARASI GÖÇ POLİTİKASI UNSURLARI

Göç politikası unsurları ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir. Bu bölüm içerisinde yer alan göç politikaları çoğu ülkelerin göç politikaları ile benzerlik göstermesine rağmen bazı ülkelerin politikaları ile de alakası bulunmamaktadır. Göç politikasına geniş bir pencereden bakıldığında ve göç alan ülkelerin içerisinde buldukları durum gözlemlendiğinde göç politikalarının unsurları aşağıda başlıklar halinde açıklanmaktadır.

3.4.1. Ülkeye Giriş ve Ülkedeki Yabancılar

Göç alma politikası bazı sebeplerden dolayı gerçekleşmektedir. Bu sebeplere göçten kazanç sağlama ve sosyal maliyetleri azaltma örnek olarak verilebilmektedir. Bununla beraber ülke çapında göç politikaları, göç hareketliliğini onaylayan yasal düzenlemeler kapsamında alınan önlemler olarak açıklanabilmektedir. Başka bir ifade ile göç politikaları, göçmenlerin varlığından ve göç alma politikalarından meydana gelmektedir. Ülkeler kendilerine doğru başlayan göç hareketliliğini kontrollü biçimde yönetebilmeleri için kendi göç politikalarını geliştirmeleri gerekmektedir. (OECD, 2001).

Ülkeler ekonomik durumlarına göre ülke içerisine göçmen almalıdırlar. Ekonomik duruma bağlı olarak göçmenlerin nitelikleri, kaç sayıda göçmen alınacağı ve yabancıların nerelerde barınacağı sorularının cevaplanması gerekmektedir. Bu hususlar altında devletler yasal düzenlemelere gitmeleri gerekmektedir. Bununla birlikte devletler, yasal düzenlemelerin yanı sıra bu düzenlemeleri desteklemek amacıyla bazı ilave uygulamaların faaliyete geçirilmesini sağlamalıdır. Kanada, Avustralya, Brezilya, Arjantin ve ABD'den oluşan yenisidünya ülkeleri 19. Yüzyılda işgücünü sağlamak amacıyla ülkelerin kapılarını göçmenlere açmışlardır. Bu ülkeler göçmen yasalarını maddi destek ve toprak verme gibi unsurlar bakımından desteklemişlerdir. 19. yüzyıl içerisinde Kanada-Pasifik tren yolunun yapımı amacıyla göç hareketliliği Kanada'ya doğru başlamıştır. Bununla beraber Kanada ülke kapılarını göçmenlere açarken Asya vatandaşlarına kısıtlamalar getirmiştir. Buna rağmen Kanada milyonlarca göçmene ülkenin kapılarını sonuna kadar açmıştır (Reitz, 2003).

Ülkeler aldıkları göç oranına ilişkin göç yasalarını içlerinde buldukları durumlara göre düzenleyebilmektedir. Yenidünya ülkeleri 19. yüzyılda liberal göç uygulaması sistemi hayata geçirmiştir. Bununla beraber yenidünya ülkeleri ekonomik şartların bozulması gibi unsurları göz önünde bulundurarak göç politikalarını yavaş bir şekilde sonlandırmaya karar vermişlerdir (Solimano, 2001: 36).

19. yüzyılda yenidünya ülkelerine yapılan göç akını kapsamında ırkçı nedenlerden dolayı Asya vatandaşları bu ülkeler içerisine alınmamıştır. ABD Yeni Göç Yasası'nı 1917 senesinde imzalamasına rağmen 1921 senesinde göç hareketlerini az seviyelere indirmek amacıyla "milli kota sistemi" uygulamasına geçirilmiştir. Bununla birlikte bu sistem 1965 senesine kadar yürürlükten kaldırılmamıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra küresel anlamda görülen endüstri dönemi gelişmiş ülkelerde işgücü gereksinimi doğurmuştur. Bu nedenlerden dolayı ABD'nin göç politikalarında değişikliklerin yapılması öngörülmüştür. ABD'ye göç hareketliğinin desteklenmesi hedefiyle yasal düzenlemeler meydana gelmiştir (Solimano, 2011: 45). Bu yasal düzenlemeler ile göç hareketliliği kısıtlanarak yeni gelen göçmenlerin yetkinlikleri dikkate alınmıştır (Yüce, 2003: 25).

Günümüzde yabancı uyruklu bireylerin kaçak yollarla ülkelere girişini engellemek üzerine göç politikaları bulunmaktadır. Günümüzde son yıllar itibari ile düzensiz göç akınlarının sayısında artış gözlemlenmektedir. Ülkeler toplumsal refahı sağlamak amacıyla düzensiz göç hareketliliklerine yönelik önlemler almaları gerekmektedir. Bununla beraber ülkeler düzensiz göç akınları engellemek amacıyla çoğunlukla sınır bölgelerindeki denetimleri arttırmaktadır. Ülke içerisine giriş yapan düzensiz göçmenlerin istihdamını engellemek amacıyla işyerlerine denetleme yapılmaktadır. Bazı durumlarda ülkeler göçmenlerin işgücünü yasallaştırması adına kaçak affı gibi yasal düzenlemelerde yapılabilmektedir. Bu bağlamda düzensiz göçmenler kayıt altına alınarak işgücü piyasasına dâhil edilmektedir. Bu hususa örnek olarak ABD Göç Reformu ve Kontrol Yasası'nı 1986 senesinde kabul etmiştir. Bu yasa çerçevesine ülke içinde çalışan göçmenlerin kayıt altına alınması ve yasalara uygun olarak çalışması öngörülmüştür. Bu yasa 2000 senesinde yürürlüğe girmesine rağmen 1982 tarihinden önce ülke içerisine düzensiz göç yaptığını kanıtlayan göçmenler vatandaşlık almışlardır (OECD, 2001: 69).

Ülkeler göç hareketliliklerine karşı önlemler almak için bazı kurum ya da kuruluşlarla işbirliği içerisine girmektedir. Bu anlaşmalar içerisinde çoğunlukla geri kabul, sınır denetimi ve vize gibi unsurlar hakkında işbirliği yapılmaktadır. Ülkelerin gerçekleştirdiği göç politikaları, uluslararası anlaşmalara bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Başka bir ifade ile ülkelerin gerçekleştirdiği göç politikalarında uluslararası yapılan işbirliklerinin etkisi bulunmaktadır. Avrupa Birliği topluluğu üye ülkeler göç politikalarını kendileri oluşturmaktadır. Bununla beraber göç politikalarında Avrupa Birliği vatandaşları ile diğer vatandaşlar arasında ayrımlar yapılmaktadır. Avrupa Birliği vatandaşlarının topluluğa üye olan ülkelerde çalışma ve oturma hakkı bulunmaktadır. Buna karşın diğer ülke vatandaşlarının Avrupa Birliği ülkelerine göç hareketliliği sınırlı hale getirilmiştir (Solimano, 2001: 8).

Ülkeler göçmenlerin toplulukla bütün bir hale gelmesini sağlamak amacıyla politikalar geliştirmektedir. Ülkeler içerisinde toplum ile göçmenlerin bütünleşmesini sağlamak için yapılan önlemler farklılıklar göstermektedir. Kanada bu hususta göçmenlerle toplumun bütünleşmesini sağlamak amacıyla çeşitli uygulamalar geliştirmiştir. Bunlar (OECD, 2001);

- Göçmenlerin uygun işlere yerleştirilmesi
- Göçmenlerin işgücü piyasası içerisine alınması
- İş bulamayan göçmenlere eğitim verilmesi
- Ülkenin ana dilinin öğretilmesi vb. olarak sıralanabilmektedir.

Bunlarla beraber göç alan ülkeler, göçmen çocuklara eğitim-öğretim verilmeden önce okullar içerisinde ön eğitim dersleri vermektedir. Toplum ile göçmenlerin bütünleşmesini sağlayan politikalar, toplumsal olarak düzeni sağlamakla beraber göçmenlerin kendi gereksinimlerini de karşılaması bakımından önem arz etmektedir. Bununla beraber bu politikalar yabancı düşmanlığı ve ırkçılığı engelleme amacıyla yapılmaktadır (OECD, 2001).

3.4.2. Yurtdışı Göçler ile Yurtdışındaki Vatandaşlar

Ülkeler göç politikaları doğrultusunda yurtdışına göç gönderme üzerine de politikalar geliştirmektedir. Ülkeler bir takım politikalar sebebiyle yurtdışına göçe teşvik edebilmektedir. Bu politikalar;

- İşsizlik sorununu çözmek
- Yurtdışından gelen tasarrufları ulusal kalkınma kapsamında kullanılması
- İşgücüne mesleki yetkinlikler kazandırılması istemi olarak sıralanabilmektedir.

Ülkelerin geliştirdikleri göç gönderme politikaları, çeşitli gelirler bekleyen vatandaşların yurtdışına gitmesi ve giden vatandaşların sosyal ve ekonomik anlamda maliyetlerinin azaltılması hedefiyle yapılmaktadır. Uygun bir göç verme politikasının etmenleri bulunmaktadır. Bu etmenler (Mirekoç, 2009: 465);

- Ülkeler göç verme politikalarının geliştirilmesi konusunda vatandaşların ülkeden ayrılmalarını kolaylaştırmaları gerekmektedir. Bununla beraber göç alan ülke ile göç veren ülke arasında işgücü anlaşmalarının yapılması gerekmektedir.

- Göç veren ülkeler vasıflı veya vasıfsız işgücü niteliğini kaybetmektedir. Eğitimli ve yetkinliğe sahip bireylerin göç akımına katılması göç veren ülke açısından sıkıntılı bir durum içerisinde yer almasına sebep olmaktadır. Bu sebepten dolayı göç veren ülkeler politikalarını bu kıyasa göre belirlemektedir.

- Göç veren ülkeler yurtdışında bulunan vatandaşlarının işgücü ve sosyal anlamda sorunlarını gidermek amacıyla çeşitli düzenlemeler geliştirmektedir.

- Yurtdışında yaşamını devam ettiren vatandaşların ülkelere göndermiş oldukları tasarruflar ülkenin ekonomi bakımından kalkınmasına olanak sağlamaktadır. Bununla beraber göç veren ülkeler politikalarını bu yönden değerlendirip geliştirmektedir.

- Yurtdışında bulunan vatandaşların ülkelere geri dönmelerine ilişkin yaşadıkları problemler karşısında da düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Göç politikası insancıl, demografik ve ekonomik değerlere bağlı olmasından dolayı göç politikası doğrultusunda tavsiyeler verilmektedir. Bu tavsiyeler (Karaşahin, 2012: 100);

- Bütün göçmenler için vatandaşlık, istihdam, ikamet ve kabul gibi kazanımlara yönelik ortak neticeler geliştirilmelidir. Bununla beraber göçmenlerin gittikleri ülkelerde ırkçılığa maruz kalmalarının engellenmesi istenmektedir.

- Avrupa Birliğine tanınan hakların göçmenlere de tanınması gerekmektedir. Bu adımlarla birlikte ayrımcılığın önüne geçilmelidir.

- Avrupa Birliğinin g konusunda yaptığı düzenlemelerde daha fazla ayrıntıya inilmelidir. G konusu yzeyssel olarak incelenmemelidir.
- Göçmenlerin demografik ve ekonomik bakımdan ortaya çıkardıkları potansiyeller gz ardı edilmemelidir. Bununla beraber göçmenlerin ve Avrupa Birliği'nin yararına ortak kararlar alınmalıdır.
- Avrupa Birliği göçü politikası yaratma amacında sapmamalıdır. G politikası ile göçü kontrolü kavramlarının karıştırılmaması gerekmektedir.
- Avrupa Birliği yelerinin birlik tarafından alınan kararlar doğrultusunda hareket etmeleri gerekmektedir. Üyeler ulusal çıkarlarını gz önünde bulundurup kuralları iğnememeleri gerekmektedir. Bu unsurların önüne geçebilecek sistemlerin kurulması gerekmektedir.
- Göçmenler ile ülke vatandaşları arasında sağlıklı ilişkilerin sağlanması gerekmektedir. Bununla birlikte ülke vatandaşları ve göçmenlerin bütünleştirilmesi gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇÜN MALİ ETKİLERİ VE GÖÇ BAĞLAMINDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İLE AVRUPA BİRLİĞİ

4.1. GÖÇÜN MALİ ETKİLERİ

Avrupa Birliği üye ülkeleri için göç politikalarının mali boyutunu belirlemek ve yorumlamak zor bir işlem olarak kabul görmektedir. Bununla beraber mültecilerin ve sığınmacıların ülke vatandaşları dışında alınan vergi sistemleri bu zorluğu yaratan etmen olarak karşımıza çıkmaktadır (EC, 2016). Göçün mali etkisi ülkeler bazında tek bir rakam üzerinden hesap edilememektedir. Kamu finansmanına, kamu sermayesi ve kamu hizmetleri gibi hizmetlere bağlı olarak göçün mali etkisi değişebilmektedir (OECD, 2013).

Ülkelerin mülteciler ve sığınmacılar hususunda mali politikaları, harcama ve bütçe oranlarını etkilemektedir. Göç için gerçekleştirilen politikalar, mülteci ya da sığınmacıların hangi yıllarda ülkede bulduklarına göre değişim göstermektedir. Bu konuyla alakalı raporlar ve analizler, göç akınlarının mali etkilerinin uzun, kısa ve orta vadede gerçekleştiğini ifade etmektedir.

Göç akınlarının nedenleri ve etkileri, göçmenlerin temel gereksinimlerine ilişkin hayata geçirilen mali yardımların etkisiyle açıklanabilmektedir. Sığınmacıların veya mültecilerin bazı temel gereksinimleri bulunmaktadır. Bunlar;

- Beslenme
- Geçici barınma
- Sağlık gereksinimlerinin karşılanması
- Güvenlik
- Koruma
- Ulaşım ihtiyaçları
- Çevirmen desteği vb. olarak sıralanabilmektedir.

Ülkeler, göçmenlerin bu gereksinimlerini karşılamak için ekonomik anlamda zorlanmalarla karşı karşıya kalabilmektedir. Bununla beraber Avrupa Birliği transit ülkelerini zor durumda bırakabilmektedir.

Göçün mali etkileri orta vadede düşük seviyede seyredilmektedir. Göçmenler için mali koşulların olumlu bir hale gelebilmesi biraz zaman alabilmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (EKİÖ) iş gücü amacıyla ülkeye göç eden göçmenleri daha avantajlı olarak görmektedir. Bunun nedeni göçmenlere ilişkin ekonomik değerlerin olumlu yönde gelişmesi gösterilmektedir. EKİÖ göçmenlerin buldukları ülke içerisindeki ekonomik kalkınmanın en az 10 yılı bulabileceğini ifade etmektedir. Bununla beraber işgücü kategorisinde yer alan göçmenler ekonomi anlamında büyük katkılar verebilmektedir. İngiltere, Fransa, İsveç ve Almanya'da bulunan göçmenler ekonomi anlamında ülke kalkınmasına yardımcı olmuşlardır.

Ülkelerin genç nüfusunun azalmasıyla birlikte işgücü ihtiyacı artmaktadır. Bu ülkeler için göç, nüfusu gençleştirme açısından uzun vadede yararlı olabilmektedir. Bu ortamın oluşabilmesi için göçmenlerin entegrasyon süreçlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Buna karşın ülkeler göçmenleri doğru kullanamazsa ekonomik açıdan zararlı durumlarla karşı karşıya kalınabilir.

4.1.1. Göç Politikalarında Uygulanan Fon Programları

Avrupa Birliği düzensiz göç ile baş edebilmek amacıyla sınır içi ve dışında önlemler almaya devam etmektedir. Bu önlemler (EC, 2016);

- Denizlerdeki ölümlerin engellenmesi
- İnsan kaçakçılığının engellenmesi
- Teknolojik araçlarla sınırların gözetimi
- Düzensiz göçmen girişinin sınırlarda engellenmesi
- Avrupa Birliği sınırlarında yer alan fazla sayıdaki mültecilerin güvenliklerinin sağlanması
- Sınırlarda yer alan göçmenlerin geçici olarak barınma ve beslenme gereksinimlerinin giderilmesi
- Gelişmemiş ülkelerle anlaşmalar yaparak sığınmacı akınının durdurulması veya sığınmacıların kendi ülkelerine gönderilmesi olarak sıralanabilmektedir.

Avrupa Birliği bu önlemlerin alınması amacıyla üçüncü dünya ülkelerine ve topluluğa üye ülkelere fon kaynakları oluşturmaktadır. Bu fon kaynakları Avrupa

Birliği bütçesinde oluşturulmaktadır. Bununla birlikte topluluğa üye ülkelerin ulusal bütçeleri de destek olmuştur. Avrupa Birliği ülkelere ilişkin düzenlenen fon planları, bazı hususlar üzerinde ön plana çıkmaktadır. Bu hususlar;

- Sınır güvenliği
- Polis teşkilatlarının güçlendirilmesi
- Acil destek araçlarının güçlendirilmesi
- Terörle mücadele olarak sıralanabilir.

Avrupa Birliğinin üçüncü dünya ülkelere ayırdığı fon kaynakları bazı hususlar üzerinde kullanılmaktadır. Bu hususlar;

- Sığınmacıların kendi ülkelerindeki ana gereksinimlerinin karşılanması
- Terörle mücadele
- Sınır güvenliği
- İnsani yardımlar
- Ekonomik yardımlar olarak sıralanabilir.

2014 ile 2020 seneleri arasında Avrupa Birliği işlerinin etkinlikleri için 10.52 milyar Euro bütçe ayırmıştır. Yalnızca işleri için 8.16 milyar Euro kullanılırken kalan miktar ise ajansların mali değerleri kapsamında kullanılmıştır (Koç ve Yardımcıoğlu, 2020).

4.1.2. AB Üyelerine Uygulanan Fon Programları

Avrupa Birliği düzensiz göç akınlarında artışın meydana gelmesinden dolayı güvenlik konusunda endişe içerisine girmişlerdir. Avrupa Birliği güvenlik tedbirleri kapsamında topluluk sınırları içerisindeki ülkelere çeşitli fon programları koymaya başlamıştır. Göç hareketlerinin kontrol altına alınabilmesi için bu fon programlarına gereksinim duyulmaktadır. Bununla beraber fon programları sayesinde topluluk üyelerinin güvenlik tehlikelerinin ortadan kaldırılması ya da daha düşük seviyeleri indirilmesi amaçlanmaktadır. Avrupa Birliği içerisinde çeşitli fon programları bulunmaktadır. Bunlar;

- Acil İnsani Destek Aracı
- Avrupa Ajansları
- Operasyonlara ilişkin destekler

- İGEF (İltica, Göç ve Entegrasyon Fonu)
- İGF (İç Güvenlik Fonu) olarak sıralanabilir.

4.1.2.1. İltica, Göç ve Entegrasyon Fonu

Bu fon programı, Avrupa Birliği üye ülkelerinin beraber hareket etmelerini sağladığı gibi göç hareketlerinin de yönetimini amaçlamaktadır. 2014 ile 2020 seneleri arasında İGEF programı çerçevesinde yaklaşık olarak 3.14 milyar Euro bütçe belirlenmiştir. Buna karşın bu bütçe içerisinde oynamalar yapılarak bütçede farklılıklar meydana gelmiştir. 2014 ile 2018 seneleri arasında İGEF çerçevesinde yaklaşık olarak 5.05 milyar Euro bütçe ayrılmıştır. Bu fon programının 4 temel amaca ulaşılması beklenmektedir (ECMHA, 2018);

- Yasal Göç ve Entegrasyon: Avrupa Birliği ülkelerinin işgücü gereksinimleri doğrultusunda göçün desteklenmesi ve üçüncü dünya ülkesi vatandaşlarının entegrasyonunun desteklenmesi
- İltica: Ortak Avrupa Sığınma Sisteminin Avrupa Birliği düzenlemelerinde doğru ve uygun bir şekilde uygulanması
- Dayanışma: Göç unsurundan en fazla etkilenen Avrupa Birliği ülkesinin yanında durmak ve yardımcı olunması
- Geri Dönüş: Düzensiz göç kapsamında göçmenlerin kendi ülkelerine adil ve uygun bir şekilde gönderilmesi

Hazırlanan fon programları bu amaçların yanında ileri senelerde de meydana gelebilecek gereksinimleri karşılamak amacıyla da faaliyetlerini sürdürmektedir. Avrupa Göç Ağı (AGA) ile ileri senelerdeki gelişmeler ve etkinlikler açısından fon programından finansal destek sağlanması kararlaştırılmıştır.

İGEF çerçevesinde amaçlar doğrultusunda bütçenin yaklaşık olarak %88'inin ortak yönetim şekli ile hareket edilmesi ve değerlendirilmesi istenmiştir. Fon programının süresi boyunca paydaşlarla beraber hareket halinde bulunulması amaçlanmıştır (ECMHA, 2018).

Avrupa Birliği'nin göç unsurunun değerlendirilmesi ile orta ve kısa vadeli gereksinimlerin karşılanması hedefinde fon programları önemli bir kaynak olarak gösterilmektedir. Fon programı çerçevesinde vadeye bağlı gereksinimler

karşılaştırılarak ekonomi anlamında zorluk çekilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

4.1.2.2. İç Güvenlik Fonu

Avrupa Birliği'nin sınırlarının yönetimini desteklemek ve iç güvenlik stratejilerinin gözlemlenmesi iç güvenlik fonunun temel amaçları kapsamına girmektedir. İç güvenlik fonu sınır güvenliği ve vize faaliyetlerini içerisinde barındırmaktadır.

İç güvenlik fonu kapsamında gerçekleştirilen güvenlik etkinlikleri ile Avrupa Birliği üyelerinin güvenliklerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Fransa'da 2015 senesinde dergiye yapılan terör eylemleri ile beraber Avrupa içerisinde terör unsuru görülmüştür. 2015 yılında Fransa'daki saldırılardan büyük kayıpların oluşması Avrupa Birliği sınırlarının güvenlikleri tartışma konusu olmuştur. İngiltere, Fransa, İspanya, Belçika ve Almanya terör propagandaları yüzünden kayıplar vermişlerdir. Bu olaylar 2015 ile 2017 seneleri arasında gerçekleşmiştir. Bu kayıpların verilmesi; düzensiz göç akımlarının engellenmesi ve terör propagandalarının engellenmesi yönünde sonuçlar meydana getirmiştir.

İç güvenlik fonu programı içerisinde Avrupa Birliği üyeleri işbirliği içerisinde girmiştir. Bu işbirliği çerçevesinde;

- Güvenlik donanımlarının alınması
- Teknolojik sistemlerin kurulması
- Personellere eğitimler verilerek geliştirilmesi
- Koordinasyonun sağlanması vb. gibi hususlar yer almaktadır.

Akdeniz ülkeleri olarak sayılan İtalya ve Yunanistan gibi ülkeler 2011 yılında başlayan düzensiz göç hareketlerinin merkezi haline gelmiştir. Avrupa Birliği 2014 ile 2020 seneleri arası için Yunanistan'a yaklaşık olarak 561 milyon Euro ödeme sözü verilerek paranın bir kısmı ödenmiştir. Bununla birlikte iç güvenlik fonu kapsamında Yunanistan, sınır güvenliği için Avrupa Birliği'nden yaklaşık olarak 215 milyon Euro almıştır. Ayrıca Yunanistan iç güvenlik fonu polis desteği için yaklaşık olarak 23.3 milyon Euro gibi tutar almıştır (EC, 2018).

Avrupa Birliği 2014 ile 2020 seneleri arası için İtalya'ya yaklaşık olarak 626 milyon Euro tahsis etmiştir. Bununla beraber İtalya iç güvenlik fonu çerçevesinde toplam 244,9 milyon Euro almıştır (EC, 2017).

İç güvenlik fonu Avrupa Birliği'nin sınır güvenliğinin sağlanması amacıyla başlatılmıştır. Bununla beraber Avrupa Birliği sınır bölgelerinde tutuklanan ve yakalanan sığınmacıların sayısında artış meydana gelirken ölüm oranlarının azalması dikkat çekmektedir. Her yıl yaklaşık olarak 700 kişi terörle bağlantılı olmasından dolayı gözaltına alınmaktadır. 2017 senesinde terör olayları sebebiyle 62 kişi hayatını kaybederken en fazla kaybı İngiltere vermiştir (Europol, 2018). Bu veriler kapsamında 2015 senesinde 150 kişi terör olayları sebebiyle hayatını kaybederken bu sayı 2016 senesinde 135 olarak karşımıza çıkmaktadır (Europol, 2018). Verilerin ardından 3-4 yıl içerisinde terör olaylarında artış gözlemlense de teknolojik aletlerin gelişimi ile istihbaratın sağlanması saldırı niteliğini düşük seviyelere çekmektedir. İç güvenlik fonu bu olaylar kapsamında gerekli mücadeleyi vermektedir.

4.1.2.3. Acil İnsani Destek Aracı

Acil İnsani Destek Aracı, Avrupa Birliği'nin göç yönetimi konusunda kısa vadeli problemlerini ve gereksinimlerini çözümü dolayısıyla ortaya çıkmıştır. Acil İnsani Destek Aracı direkt olarak uluslararası kurumlar ile sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla göçmenlerin gereksinimlerine maddi kaynak oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği acil insani destek aracının ortaya çıkmasına ilişkin yönetmelik Avrupa Birliği konseyi tarafından 2016 senesinde onaylanmıştır. Yunanistan'da bulunan acil destek gereksinimi sayesinde ilk projeler 2016 senesinde yürütülmüştür. Acil İnsani Destek Aracı, Yunanistan ile yaklaşık 604,5 milyon Euro'luk sözleşmeyi 2018 senesinde imzalamıştır (Europol, 2018).

Avrupa Birliği düzensiz göç hareketleri ile bazı büyük sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlar;

- Siyasal
- Güvenlik
- Ekonomik
- Toplumsal olarak sıralanabilmektedir.

Avrupa Birliği üyelerinin sınırlarını güvence altına almak amacıyla yaptıkları hareketler ile ortak tutumun sergilenmemesi Avrupa Birliği'ni zor duruma düşürmektedir. Avrupa Birliği, 2015 ile 2016 yılları arasında Akdeniz'de meydana gelen sığınmacı hareketleri sebebiyle kamuoyunun tepkisini toplamıştır. Bununla beraber Akdeniz kıyılarında çok sayıda sığınmacı hayatını kaybetmiştir.

Kamuoyunda güvenlik korkusu yer alırken bir yandan da terör olayları patlak vermiştir. Bu da halkın endişe duymasına sebep olmuştur. Toplumun yaşamış olduğu panik ve endişe duyguları sebebiyle, Avrupa'da aşırı sağ politikalarının hız kazanarak güçlenmesine neden olmuştur. Bununla beraber aşırı sağcı partilerin göçmenler ve sığınmacılar üzerinden politika uygulamalarına gitmelerine olanak sağlamıştır. Akdeniz'de yer alan ülkelerin ekonomik sorunları ile beraber sığınmacıların baskıları da eklenmiştir. Bu durum ülkeler içerisinde bulunan medyanın ilgi odağı haline gelmiştir. Bununla birlikte hükümetler daha fazla finansman sağlayabilmek amacıyla Brüksel'e baskı kurmaya başlamışlardır.

Avrupa Birliği, 2015 ve 2017 seneleri arasında göç sorununu kontrol altına alabilmek amacıyla yaklaşık olarak 17,7 milyar Euro'luk bir bütçe belirlemiştir. Bu bütçe içerisinde yaklaşık olarak 7,4 milyar Euro, Avrupa Birliği'nin göç yönetimi konusundaki uygulayacağı politikaların hayata geçirilmesi amacı ile ayrılmıştır. Bununla birlikte Avrupa Birliği yaklaşık olarak 10,3 milyar Euro'luk bütçeyi ise üçüncü dünya ülkeleri için ayırmıştır (European Commission, 2017). Avrupa Birliği topluluğu üyelerine ilişkin finansal destekler kısa vadeli gereksinimlerin karşılanması amacı ile ortaya çıkmıştır.

4.1.3. Üçüncü Dünya Ülkelerine Uygulanan Fonlar

Avrupa Birliği ülkelerinin göç konusunda gelişmemiş ülkelere ilişkin geliştirmiş olduğu göç politikaları farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte topluluk içerisinde yer alan ülkelerin yardım uygulamalarında da farklılıklar meydana gelmektedir. Üçüncü dünya ülkelerinde meydana gelen sosyal, güvenlik, ekonomik ve siyasal sorunlar topluluk üyelerinin sınırlarını tehdit etmektedir. Avrupa Birliği bu düzensiz göç etkinliklerine çözüm olması amacıyla üçüncü dünya ülkelerine fon programları uygulamaktadır. Avrupa Birliği, fon programlarının uygulanması

aşamasında yalnızca üçüncü dünya ülkeleri ile iş birliği yapmayıp ülkelerde bulunan uluslararası kurumlar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ile de iş birliği yapmaktadır. Avrupa Birliği'nin bu aşamada hedeflemiş olduğu unsur, bireylerin temel gereksinimlerini karşılayarak toplumsal refahı sağlamaktır.

Avrupa Birliği tarafından üçüncü dünya ülkelerine yapılan maddi yardımlar kısa vadeli olarak hayata geçirilmektedir. Bunun yanı sıra sığınmacıların o ülke içerisinde buldukları zaman zarfındaki yaşam standartlarına göre orta ya da uzun vade olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Avrupa Birliği güvenlik uygulamalarının daha esnek olduğu çerçevede bazı durumlar kısa vadeli yardım programlarının başında gelmektedir. Bu durumlar;

- Üçüncü dünya ülkeleri içerisinde yer alan problemler konusunda hükümetin desteklenmesi
- Mültecilerin temel gereksinimlerinin karşılanması
- Avrupa ülkelerinin sınırlarında zorlayıcı şartların azaltılması olarak sıralanmaktadır.

Avrupa Birliği'nin yardım programlarının uzun ya da orta vadeli olması bazı durumlar karşısında şekillenmektedir. Bu durumlar;

- Göçmenlerin tek başına geçimlerini sağlaması
- Yaşamın herhangi bir noktasında entegrasyon sürecinin desteklenmesi
- Toplumsal yaşama alışmasına katkı sağlamak olarak sıralanabilmektedir.

Avrupa Birliği bu destekler çerçevesinde düzensiz göç hareketlerini ortadan kaldırmayı amaç haline getirmiştir.

Avrupa Birliği ülkelere fon programları uygularken ele almış olduğu iki farklı ülke profili bulunmaktadır. Bu ülke profilleri;

- Krizlerden etkilenen, geçiş bölgesi olan ülkeler
- Krizden etkilenen ve göç veren ülkeler olarak ifade edilmektedir.

Bu ülkeler içerisinde yaşam standartları farklılık göstermesinden dolayı göçmenlerin de gereksinimleri farklılıklar göstermektedir. Göçmenlerin ihtiyaçlarının uzun, orta ya da kısa vadeli olması birlik tarafından ülkenin sahip olduğu koşullara göre belirlenmektedir.

Avrupa Birliği dünyanın her noktasına ekonomik yardımlarda bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nin yapmış olduğu bu yardımlar;

- İnsani yardımlar
- Güvenlik
- Sağlık
- Altyapı
- Adalet olarak sıralanabilir.

Avrupa Birliği uyguladığı fon programlarını çoğunlukla Avrupa Birliği sınırlarında düzensiz göç hareketlerinin meydana gelmemesi için yapmaktadır. Avrupa Birliği'nin uyguladığı bazı fon programları ise göç etmenlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik yardım etkinlikleri olarak tanımlanmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinin bulunduğu coğrafi konum itibari ile sınırlar düzensiz göç unsuruna oldukça elverişlidir. Avrupa Birliği ile beraber coğrafi konum nedeniyle göç hareketlerine maruz kalan bölgeler bulunmaktadır. Bu bölgeler;

- Kuzey Afrika
- Orta Doğu
- Orta Afrika
- Güney Kafkasya olarak sıralanabilmektedir.

Bu ülkeler ile beraber son zamanlarda Güney Amerika kıtasında yer alan ülkelerden Avrupa kıtasına doğru göç akınları başlamıştır. Orta Amerika'da yoğun olarak kullanılan Portekizce ve İspanyolca dillerinden dolayı göçmenler çoğunlukla Portekiz ve İspanya'yı ilk tercih olarak görmektedir.

Avrupa Birliği'nin üçüncü dünya ülkelerine yapmış olduğu ekonomik yardımlar ile yalnızca göç faaliyetlerini kontrol altına almayı hedeflememektedir. Bununla beraber Avrupa Birliği yoksulluğu da ortadan kaldırma politikası izlemektedir. Avrupa Birliği yoksulluğu üçüncü dünya ülkelerinde en aza indirgeyip kendi politikalarını da benimsetmek istemektedir. Avrupa Birliği aynı zamanda göç unsuru ile bozulan çevresel etmenler arasındaki bağı inceleyerek uygun politikalar geliştirmektedir (European Parliament, 2015).

Avrupa Birliği ülkeleri ile beraber diğer ülkelerin de sığınmacılarını ülkelerinde koruma altına alması ve durumu iyileştirmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin diğer ülkelere olan yardımlarını arttırması transit ülke konumunda bulunan ülkelerdeki koruma katsayıları ile beraber mültecilerin temel gereksinimlerini karşılanması açısından önem arz etmektedir.

Avrupa Birliği göç konusunda izlemiş olduğu yardım politikaları sayesinde bazı programlar ile işbirliği yapmaktadır. Bu programlar;

- Avrupa Birliği Güven Fonu (ABGF)
- Katılım Öncesi Yardım Aracı (KÖYA)
- Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (TMMYP) olarak sıralanmaktadır.

4.1.3.1. Katılım Öncesi Yardım Aracı Kapsamında Batı Balkanlar ve Türkiye İle Göç Yönetimi

Avrupa Birliği topluluğuna üye olan Batı Balkanlar ile Doğu Akdeniz'de yer alan aday ülkeler ile göç yönetimi konusunda işbirlikleri yapılmaktadır. Bu işbirliğinin nedeni göç hareketlerinin bu ülkeler üzerinden geçmesi olarak gösterilmektedir. Birlik ile aday ülkeler arasındaki işbirlikleri (European Commission, 2018);

- Göçmen kaçakçılığının azaltılması
- Düzensiz göç hareketlerinin azaltılması
- Kapasite artırma çalışmalarının artırılması
- Düzensiz göç yapan sığınmacıların ülkelere geri dönmesi
- Sınır güvenliklerinin artması olarak gösterilmektedir.

Avrupa Birliği ile işbirliği yapan bu ülkeler Avrupa Birliği topluluğuna aday ya da aday olması beklenen ülkelerdir.

Avrupa Birliği aday ya da aday olması beklenen ülkelere daha uygun kaynakların sağlanması hedefiyle 2007 senesi içerisinde Katılım Öncesi Yardım Aracı'nı kurmuştur. Bu kapsamda sağlanan finansal yardım programlarının bir parçası göç yönetimi süresince dağıtılmıştır.

Avrupa Birliği ve aday ülkeler için Katılım Öncesi Yardım Aracı büyük önem arz etmektedir. Bununla beraber Katılım Öncesi Yardım Aracı bazı durumları da kapsamaktadır. Bunlar;

- Sınır yönetiminin sağlanması
- Mülteciler için kabul yerleri
- Kaçakçılığın ortadan kaldırılması
- Göç yönetimi konusunda yapılan yatırımlar olarak sıralanmaktadır.

4.1.3.2. Türkiye'deki Mültecilere Sağlanan Mali Fonlar

Suriye'de meydana gelen iç savaş yüzünden yaşanan sığınmacı ve mülteci probleminde en fazla etkilenen ülkelerden birisi de Türkiye olmuştur. Bununla beraber Türkiye dünyada en fazla mülteciye sınırlarını açan ülke olarak bilinmektedir. Türkiye'ye gelen sığınmacılar sadece Suriye ile sınırlı kalmayıp birçok ülkeden sığınmacı Türkiye düzensiz göç hareketinde bulunmaktadır.

Sığınmacılar yoksulluk ve iç savaş nedeniyle Türkiye'ye gelmektedir. Birçok sığınmacı Türkiye'yi hedef olarak seçmekten ziyade transit ülke olarak görmektedir. Bunun nedeni sığınmacıların Türkiye'yi Avrupa'ya açılan kapı olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır.

Avrupa Birliği, yaşanan büyük çaplı göç hareketlerinin ardından Katılım Öncesi Yardım Aracını Türkiye içerisinde bulunan sığınmacılarında desteklenmesi amacıyla 2015 senesinde uygulamaya geçirmiştir. Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (TMMYP) kapsamında yaklaşık olarak 6 milyar Euro'luk bir destek sağlanması öngörülmüştür. Bu finansal destek yıllara bölünerek tahsis edilmiştir. Buna göre 2016 ile 2017 yılları arasında Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı yardımı ile 3 milyar Euro belirlenirken, 2018 ile 2019 yılları arasında da 3 milyar Euro olarak belirlenmiştir (European Commission, 2018). 2016 ile 2017 yılları arasında Avrupa Birliği tarafından ödenmesi beklenen miktarın 2 milyar Euro'luk kısmı ulusal bütçelerden karşılanırken 1 milyar Euro'luk kısmı ise Avrupa Birliği bütçesinden karşılanmıştır (European Commission, 2017). 2018 ile 2019 yılları arasında Avrupa Birliği tarafından ödenmesi gereken miktarın 1 milyar Euro'luk kısmı ülkelerin GSMH'si göz önünde bulundurularak üye ülkelere karşılanırken 2 milyar Euro'luk kısmı ise Avrupa Birliği bütçesinden karşılanmıştır (Council of the EU, 2018). Bunun yanı sıra 2021 yılında AB Türkiye'deki sığınmacıları desteklemek için yürütülen projelere 485 Milyon Euro ek kaynak sağlamıştır.

Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı finansal paylaşımı bazı kuruluşların desteği ile hazırlanmaktadır. Bu kuruluşlar (European Commission, 2017);

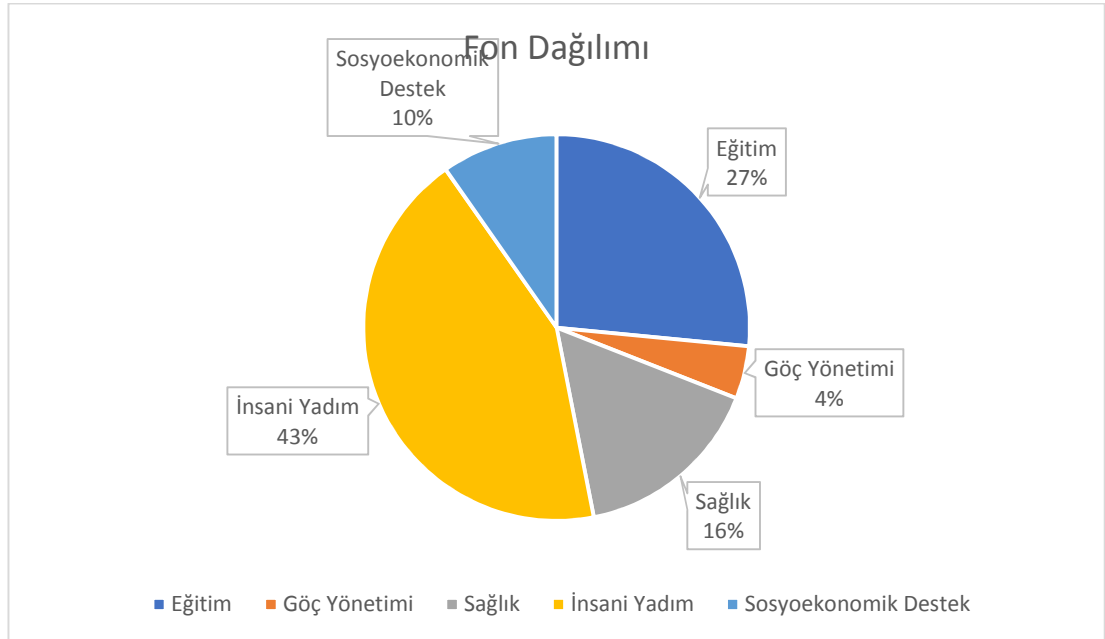
- Avrupa Komşuluk Politikası
- Kalkınma İş Birliği Aracı

- İstikrar ve Barışa Katkı Aracı
- İnsani Yardım olarak sıralanmaktadır.

Türkiye’deki Mülteciler için Mali Yardım Programı insani yardım, göç yönetimi, sağlık, yönetim destekleri ve eğitim gibi destekler ile mültecilerin sosyo-ekonomik açıdan desteklenmesini sağlamaktadır. Fon desteği için 72 proje hazırlanarak 2016 ile 2017 yılları arasında sözleşmeler oluşturulmuştur. Bu sözleşmelerin hayata geçirilmesi doğrultusunda yaklaşık olarak 1,95 milyar Euro’luk harcamalar meydana gelmiştir. 2018 ile 2019 seneleri arasında Türkiye için belirlenen 3 milyar Euro’luk bütçe haricinde 450 milyon Euro’luk finansal destek sağlanmıştır (European Commission, 2018).

Türkiye’deki mültecilerin entegrasyon süreçlerinin desteklenmesi ile birlikte sığınmacıların temel gereksinimlerinin sağlanması amacıyla finansal destekler sağlanmıştır. Bu çerçevede Acil Sosyal Güvenlik Ağı (ASGA) vasıtasıyla yaklaşık olarak 1,3 milyon mültecinin temel gereksinimleri karşılanmıştır. Yaklaşık olarak 266.000 çocuğa eğitim ihtiyaçları kapsamında Şartlı Nakit Transferi Eğitim Programı (ŞNTEP) aracılığıyla finansal destek sağlanmıştır. Bununla beraber 18.000 civarında hamile mültecilerin hastane masrafları karşılanmıştır (European Commission, 2018).

Şekil 7: Fonların Dağılım Grafiği

Kaynak: European Commission, 2017

Türkiye'ye Suriye üzerinden gelen sığınmacıların büyük bir çoğunluğunu gençler ve çocuklar oluşturmaktadır. Bu nedenden dolayı Avrupa Birliği bu sığınmacıların sosyoekonomik, sağlık ve eğitim alanlarında desteklenmesini daha önemli bulmaktadır. Bu çerçevede yaklaşık olarak 500.000 Suriyeli küçük yaşlarda eğitime başlamışlardır (European Commission, 2017). Mülteciler ve sığınmacılara sağlık alanında da hizmetler verilmektedir. Bununla beraber binlerce mülteciye sağlık danışmalığı eklenirken bebeklerinde aşılannmalarına önem verilmiştir. Bu sayede istihdam gücü ve nitelikli işçi ihtiyacı ortaya çıkmıştır (European Commission, 2017).

Avrupa Birliği Türkiye'de yer alan mülteciler için uygulanmakta olan fon programlarını desteklemektedir. Bunun nedeni Avrupa Birliği'ni tehdit altına alan düzensiz göç akınlarının engellenmesi için birlik tarafından bir araç olarak görülmektedir. 2015 ile 2016 seneleri içerisinde gerçekleşen düzensiz göç akınlarına Avrupa Birliği üyelerinin aldıkları önlemler yetersiz kalmıştır. Avrupa Birliği, sınırlarına kadar ilerleyen düzensiz göç hareketlerini engellemek amacıyla Türkiye ile işbirliği içerisinde bulunmuştur. Avrupa Birliği'ne Türkiye üzerinden geçiş yapan mültecilerin geri gönderilmesini öngören GKA, 2014 senesinde kabul edilmiştir. Bu kabul edilişten 2 yıl sonra yürürlüğe girmiştir. Bununla beraber bu işbirliğinin anlaşması olarak yaklaşık 6 milyar Euro'luk maddi destek sağlanmıştır. Anlaşma sonrasında belirli tarihler arasında Türkiye'den Balkanlara geçiş yapan mültecilerin sayısı günlük 52 olarak hesaplanmıştır. İlerleyen tarihlerde bu sayıda artış gözlenmiştir. Bununla beraber yıllar içerisinde de artış gözlemleneceği öngörülmektedir (European Commission, 2017).

GKA, Avrupa Birliği'nin Suriye krizinden sonra göç politikaları içerisinde dışsallaştırılma alanında önem arz etmektedir. Kısa, uzun ya da orta vadeli gereksinimlerin karşılanması için sağlanan finansal destekler göçmenler hususunda etkili olmuştur. Türkiye'nin çeşitli alanlarında TMMYP kapsamında 186 tane proje yer almaktadır. Bu proje faaliyetleri, yerel, merkezi ve bölgesel olarak çeşitlilik gösterebilmektedir. Merkezi fon kaynakları ile projeler; Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bölgesel ve yerel projeler birçok kuruluş tarafından yürütülmektedir. Bu kuruluşlar (European Commission, 2016);

- Dünya Gıda Programı
- Dünya Bankası ile Uluslararası Çalışma Örgütü
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
- Dünya Sağlık Örgütü olarak sıralanmaktadır.

4.1.3.3. Avrupa Birliği Güven Fonu

Avrupa Birliği farklı güçlerde bulunan bölgeler ve ülkeler için bütçesi haricinde bir fon programını 2014 senesine oluşturmuştur. Avrupa Birliği Güven Fonu'nu oluşturan bir takım başlıklar bulunmaktadır. Bunlar (European Parliament, 2018);

- Afrika için Güven Fonu
- Orta Afrika için Güven Fonu
- Kolombiya için Güven Fonu
- Suriye Krizi için Güven Fonu olarak listelenmektedir.

Afrika için oluşturulan güven fonu, Afrika içerisinde oluşan düzensiz göçün ve yerinden edilmiş bireylerin ana sebeplerini anlamak amacıyla hazırlanması uygun görülmüştür. Kolombiya için hazırlanan güven formu ise, Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri ile barış ortamının sağlanması amacıyla oluşturulmuştur. Bu fon kaynaklarının oluşma aşaması ülkeler içerisindeki doğal afetler, iç savaşlar, güvenlik krizleri ve siyasal karmaşa ortamından kaynaklanmaktadır. Avrupa Birliği bu ülkeler içerisindeki bireylerin güvenliklerini ve temel gereksinimlerini karşılamak için farklı tutumlar sergilemektedir.

Avrupa Birliği Güven Fonu altında yapılan ve yapılmakta olan yardımlar, sektörel olarak farklılıkları barındırmaktadır. Bu sektörler;

- Teknik destek
- Gıda güvenliği
- Kentsel düzenlemeler
- Çevre koruma
- Göç yönetimi

- İnsani yardım
- Sosyoekonomik destek
- Eğitim
- Sağlık
- Cinsiyet problemleriyle mücadele
- Sosyal hizmetler olarak sıralanabilmektedir.

Mülteci göç hareketlerinin yaşandığı bölgelerde yaşayan toplumlara genellikle sosyoekonomik destekler verilmektedir. Bu bölgeler içerisinde hayata geçirilen projeler uluslararası kuruluşlardan meydana gelmektedir. Projeler kapsamında özel sektöre de yer verilebilmektedir (European Parliament, 2018).

Avrupa Birliği'nin hayata geçirmiş olduğu yardımlar üçüncü dünya ülkeleri içerisine şartlı kabul ve geri kabul sistemlerinin etrafında şekillenmektedir. Bu durum temel ihtiyaçların karşılanması hususunda bireylerde sorular oluşturmaktadır. Bununla beraber değişen gereksinimlere karşı sergilenen tutum, yardım sistemlerinin sürdürülebilirliği konusunda ve hükümetlerin bu yardımları adaletli bir şekilde dağıtımını konusunda da soru işaretleri bulunmaktadır.

Uluslararası kurum ya da kuruluşlar genel olarak "sürdürülebilir kalkınma" sloganları ile program yapım aşamalarına başlamaktadır. Yalnızca kısa vadeli gereksinimlerin karşılanması bireylerin hayatlarını kolaylaştırma aşamasında yetersiz kalmaktadır. Üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan bireylerin Avrupa'ya göç etmelerini engellemek amacıyla yapılan yardım sistemlerinin yetersiz kaldığı ifade edilmektedir.

Düzensiz göç hareketlerinin engellenmesi konusunda GKA'nın hukuki bağlayıcıları Avrupa Birliği'nin elini güçlendirmektedir. Avrupa Birliği ile ülkeler arasında siyasi çatışmaların arttığı zamanlarda da bu durumların geçerliliği bulunmaktadır. Avrupa Birliği ile Türkiye arasında siyasi anlamda sorunlar ortaya çıksa da GKA'ya iki tarafta uymaktadır. Türkiye anlaşıldığı gibi finansal yardımları almaya devam etmektedir.

4.2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Birleşmiş Milletler ortak güvenlik ve uluslararası iş birliği kapsamında kurulmuştur. Birleşmiş Milletler 51 ülke tarafından 1945 senesinde onaylanmıştır.

Günümüzde 193 ülke Birleşmiş Milletler'e üye olarak faaliyet göstermektedir. Birleşmiş Milletler'e üye olan ülkeler BM Sözleşmesinin getirmiş olduğu yükümlülükleri uymayı kabul etmişlerdir. BM sözleşmesine göre Birleşmiş Milletler sisteminin dört ana hedefi bulunmaktadır;

- Ülkeler arasında sağlıklı iletişimler gerçekleştirmek
- Uluslararası güvenlik ve barışı sağlamak
- Ülkelerin etkinlikleri arasında uyum oluşturmak
- Uluslararası problemlerin çözümü konusunda insan haklarına saygı duyulması olarak sıralanabilmektedir.

Birleşmiş Milletler kanun ya da yasa çıkaran bir kurum olmadığı gibi dünya hükümeti de sayılmamaktadır. Birleşmiş Milletler ülkeleri etkileyen hususlarda politikalar düzenleyerek uluslararası problemlere çözüm arayan bir araç olarak ifade edilmektedir. Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde yer alan ülkelerin konumları ve güçlükleri fark etmeden her ülke söz sahibidir.

Birleşmiş Milletler'in insani yardım etkinlikleri ile barışı koruma etkinliklerinin olduğu bilinmektedir. Buna karşın Birleşmiş Milletlerin bireylerin hayatını etkileyen faaliyetleri pek bilinmemektedir. Birleşmiş Milletler, genel bir tabir ile dünyayı her birey için yaşanılabilir bir yer yapmak istemektedir. Birleşmiş Milletler insan yaşamını etkileyen problemlere karşı global etkilerin merkezini oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler olarak bilinen birçok örgütün belirli amaçları bulunmaktadır. Bunlar;

- Çevreyi korumak
- İnsan haklarını iyileştirmek
- Yoksulluğu azaltmak
- Hastalıklara karşı çözüm yolu üretmek
- Güvenilir yaşam alanlarının belirlenmesi
- Tüketicinin korunması
- Uyuşturucu kaçakçılığını ortadan kaldırmak
- Mültecilere yardım etmek
- Terör propagandalarına karşı mücadele etmek vb. olarak sıralanabilmektedir.

4.2.1. Birleşmiş Milletler ve Birleşmiş Milletler Sistemi

Birleşmiş Milletler sistemi altı farklı organdan meydana gelmektedir. Bunlar;

- Güvenlik Konseyi
- Genel Kurul
- Vesayet Konseyi ve Sekreterlik
- Ekonomik ve Sosyal Konsey
- Uluslararası Adalet Divanı olarak sıralanabilmektedir.

Birleşmiş Milletler üstlendiği görev itibari ile uluslar parlamentosu olarak adlandırılabilir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, her yıl Eylül ve Aralık ayları arasında toplanarak dünyanın sorunları hakkında tartışır. Bu sistem içerisinde her ülke bir tane oy kullanma hakkına sahiptir. BM bütçesi, yeni üye kabulü ve uluslararası barış konuları üçte iki çoğunlukla kabul edilirken bu konular dışındaki konular basit çoğunluğa göre kabul edilmektedir. BM, herhangi bir ülkeyi faaliyetlere geçmesi konularında zorlamamaktadır. Bununla beraber kurul yapmış olduğu görüşlerin önemli bir durum oluşturduğunu ifade etmektedir. 2005 senesinde yapılan kurulun 60. Yıldönümü oturumunda genel bir değerlendirme yapılarak insan hakları ihlallerinin önlenmesi, yoksulluğun azaltılması ve güvenlik tehditlerinin ortadan kalkması gibi önemli konular üzerinde durulmuştur. Bununla beraber bu oturumda BM'nin fonksiyonlarını geliştirmeye ilişkin öneriler onaylanmıştır. BM sekreterliği ve altı temel organ kurulun toplanmadığı dönemlerde çalışmaları yürütmektedir.

Birleşmiş Milletlerin yönetim ve rutin işlerini BM Genel Sekreterliği yerine getirmektedir. BM Genel Sekreterliği'nin merkezi New York şehrinde yer almaktadır. Bununla beraber BM Genel Sekreterliği'nin Viyana, Nairobi ve Cenevre'de de ofisleri bulunmaktadır.

BM Vesayet Konseyi, yedi farklı ülkenin yönettiği 11 Vesayet Bölgesinde uluslararası güvenliği sağlamak amacıyla kurulmuştur. Bununla beraber bu konsey bağımsızlığı sağlamak amacıyla gerekli adımların atılmasına da etki sunmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı; Dünya Yüksek Mahkemesi olarak da bilinmektedir. Bu divan uluslararası problemlerin çözüm aşamalarını aramaktadır. BM Güvenlik Konseyi ise uluslararası güvenliği ve barış ortamını sağlamak amacıyla görevlerini yürütmektedir. Güvenlik Konseyi barış ortamının oluşmadığı sürelerde her zaman

toplatabilmektedir. Bu konseyin almış olduğu kararlar BM sözleşmesine göre üye devletleri kapsamaktadır.

4.2.2. Birleşmiş Milletler Sistemi İçinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, genel kurul kararı ile 1950 senesinde kurulmuştur. Bu kurulun oluşması Birleşmiş Milletler sistemi içerisindeki mülteci kararlarının alınmasını sağlamıştır. Yüksek Komiserlik bu kurulun yöneticisi olarak görevini yürütmektedir. Tüzük içerisinde Yüksek Komiserlik hakkında “Genel Kurulun yetkisi altında hareket edebileceğini ve Birleşmiş Milletlerin nezareti altında görevini sürdürebileceğini” ifadeleri yer almaktadır. BMMYK’nın faaliyetleri konusunda Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC) vasıtası ile BM Genel Kuruluna rapor sunulabileceği tüzüğün devamında ifade edilmiştir. Bununla beraber tüzük Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin genel kurul ya da ECOSOC’un izlemiş olduğu politikaları takip etmesi gerektiğini de ifade etmektedir (Betss vd. 2017: 450).

BMMYK; Ekonomik ve Sosyal Konsey ile BM Genel Kurulu tarafından yönetilmektedir. BMMYK yürütme komitesi, kurum hakkında iki yılda bir olmak üzere bütçe programlarını ve yıllık planlarını onaylamaktadır. Bu yapılan plan ve programlar BM Genel Kurulu’nun seçmiş olduğu yüksek komiser vasıtasıyla yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler örgütünün sorumlulukları 1950 senesinde ortaya çıkarılan statü yardımıyla belirlenmiştir. BM Genel Kurulu, BM mülteci örgütü görev süresini “mülteci sorununu çözene kadar” olarak 2003 senesinde onaylamıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği BM mülteci örgütünün çalışmalarına ilişkin yıllık olarak Genel Kurul’a ve Ekonomik ve Sosyal Konsey’e rapor vermektedir (<http://www.unhcr.org/governance.html>).

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği, örgütün kontrol ve yönetimi konusunda görevi bulunmaktadır. Yüksek komiserlik yapmış olduğu çalışmaları, operasyonlar ve koruma yardımcısı ile yüksek komiser yardımcısı vasıtasıyla yürütmektedir. Yüksek Komiser yapmış olduğu çalışmaları bağımsız ve objektif olarak gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bununla birlikte yüksek komiserlik

programların verimliliğini arttırarak çalışmaların bütünlüğünü koruma görevi bulunmaktadır. Müfettiş Genel Ofisi BMMYK'yı denetlemektedir. Bununla beraber gözetim ve soruşturmalar ile meydana gelebilecek hile unsurlarını ortadan kaldırmayı hedeflemektedir (<http://www.unhcr.org/governance.html>).

Müfettiş Genel Ofisi (IGO) yüksek komiserlik ve yürüttüğü çalışmaları denetleme görevini üstlenmektedir. Müfettiş Genel Ofisi ihlal konuları ile beraber soruşturma konularıyla da ilgilenmektedir. Bununla beraber IGO, gözetimde elde edilen sonuçların analizlerini yaparak üst kurula tavsiyeler sunmaktadır. IGO, haksızlık ya da korku duyulacak konularda bilgi sağlanabilecek bir kurum olarak görevlerini yürütmektedir. IGO genellikle istismar, yolsuzluk, taciz ve dolandırıcılık gibi konularda BMMYK üyelerini denetleme sorumluluğuna sahiptir. Müfettiş Genel Ofisi, yapılan şikâyet durumunda bu davranışları ihlal olarak görerek yaptırım uygulayabilmektedir (Betts vd. 2017: 119).

4.2.2.1. BMMYK (UNHCR) ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) Birleşmiş Milletler kapsamında yer alan bütün ülkelerin eşit seviyede görüldüğü ve adaletli oy sisteminin bulunduğu Birleşmiş Milletlerin alt kurumu olarak görülmektedir. Birleşmiş Milletler topluluğunda yer alan tüm alt kurumların genel kurul ile bir bağlantısı bulunmaktadır (Güler ve Uludağ, 2004). BM genel kurul kapsamında 193 üye ülke yer almaktadır. BMGK, Birleşmiş Milletlerin temsili ve temel müzakere organıdır. BM Genel Kurulu tarafından alınan kararlar çoğunlukla tavsiye olarak geçmesine rağmen dünya kamuoyunu ve uluslararası toplumu temsil etmesinden dolayı ağırlığı bulunmaktadır (Özgöker, 2006: 23).

BMMYK oluşum nedenlerinden dolayı Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin politikalarını takip etmektedir. Yüksek komiserlik her yılın yaz aylarında Ekonomik ve Sosyal Konsey'e raporlarını sunmaktadır. BMMYK'nın senelik raporu üçüncü komite aracılığıyla genel kurula sunulmaktadır. Üçüncü komite BMMYK ile alakalı olarak 3 karar konusunda söz sahibi olarak bulunmaktadır. Bu kararlar (<http://www.unhcr.org/united-nations-general-assembly.html>);

- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği çalışmalarının genişlemesi kararı
- Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği içerisinde yer alan ofis çalışmaları ile ilgili kararlar
- Afrika üzerinde yer alan mültecilere yardım kararları olarak sıralanmaktadır.

Birleşmiş Milletlerim kamuya en açık organı olarak BM Genel Kurulu gösterilmektedir. Bu kapsamda yapılan yıllık oturumlar, bazı durumların üzerinde durulup verilen tavsiyeler ile üye ülke yöneticilerinin yapmış oldukları konuşmalar uluslararası kararların verilebildiği konum olarak gösterilmektedir. BM Genel Kurulu, herhangi bir ülkenin meclis görüntülerini anımsatmaktadır. Kurul içerisinde yapılan görüşmeler kapsamında ülkelerin sergilemiş oldukları tutum ve hangi problemlerin üzerinde durdukları belirlenebilir. Kurul içerisinde yapılan oylamalar neticesinde devletlerin benimsemiş oldukları dış politikalara rahatlıkla ulaşılabilir (Ateş, 2014: 25).

4.2.3. BM'nin Türkiye'deki Mültecilere ve Sığınmacılara Yardımları

Birleşmiş Milletler topluluğu, üye ülkelere sığınmacılar ve mülteciler konusunda yardımcı olmaktadır. Bu yardımlar genellikle finansal yönde olmaktadır. Bu başlık altında Birleşmiş Milletlerin Türkiye üzerinden sığınmacılara ve mültecilere yapmış ya da yapacak oldukları yardımlar incelenmektedir.

4.2.3.1. BM'nin Suriyeli Mültecilere Yardımları

Birleşmiş Milletler topluluğu Suriye'de meydana gelen iç savaşlardan dolayı Suriyeli vatandaşlarının ülkelerini terk etmek zorunda kalmalarından dolayı yardıma muhtaç olan bireyler konusunda iki alan üzerinde durmaktadır. Birleşmiş Milletler Suriye'de meydana gelebilecek gelişmelere göre raporlar hazırlamaktadır. Bu raporlar doğrultusunda Suriye'ye komşu olan ülkelerdeki mülteci sayıları belirlenerek mültecilerin temel gereksinimleri karşılanmıştır. (BMMYK Türkiye, 2018b). Bu durum bileşenlerin ilkinin ifade etmektedir. Bileşenlerin ikincisi ise Suriye'de acil

yardıma gereksinim duyan ve yerinden edilmiş yaklaşık olarak 7,8 milyon Suriyeli vatandaşın temel gereksinimlerinin karşılanması amacıyla sunulan Suriye İnsani Müdahale Planı olarak gösterilmektedir (United Nations High Commissioner For Refugees Syria, 2020: 566).

Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP); kalkınma örgütlerinin planlaması, problemin çözümüne yönelik kaynak arayışları, insani yardım ve güvenlik unsurları gibi durumlar programlama platformu olarak nitelendirilmektedir (BMMYK Türkiye, 2018). Suriyeli mültecilerin genel olarak sığındıkları beş farklı ülke bulunmaktadır. Bu ülkeler Irak, Ürdün, Mısır, Lübnan ve Türkiye olarak sıralanmaktadır. Bununla beraber 3RP; bu ülkeler üzerinden bölgesel planlamalardan meydana gelmektedir. 3RP, dayanıklılık ve mülteci bileşenleri olmak üzere iki bileşeni içermektedir. Mülteci bileşeni; mültecilerin barındıkları ülke içerisinde ihtiyaç duyduğu temel gereksinimleri karşılamak amacı ile yapılan desteği kapsamaktadır. Bununla beraber dayanıklılık bileşeni ise mültecilerin yaşamış olduğu ülke içerisindeki toplulukların, bireylerin ya da kurumların dayanıklılığını sağlama konusunu içermektedir (The Regional Refugee and Resilience Plan, 2020a).

500 bin Suriyeli mülteci komşu ülkeler olan Irak, Ürdün, Mısır, Lübnan ve Türkiye'ye sığınmasıyla Birleşmiş Milletler önderliğinde hazırlanan "Bölgesel Müdahale Planı" daha sonra 3RP planına dönüşüm göstermiştir. Berlin'de başlatılan 200'den fazla kalkınma ve insani yardım programları ilk olarak 2014 senesinde 3RP adı altına faaliyete sunulmuştur. 3RP, Suriyelilerin buldukları ülkelerdeki temel ihtiyaçlarına göre 8 ana başlık etrafında toplanabilmektedir. Bu başlıklar (The Regional Refugee and Resilience Plan, 2020b);

- Eğitim
- Gıda güvenliği
- Koruma
- Temel ihtiyaçlar
- Geçim kaynakları
- Barınak
- Yıkanmak
- Sağlık ve beslenme olarak listelenebilmektedir.

4.2.3.2. BM'nin Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Yardımları

Türkiye Cumhuriyeti 2012 senesinde Bölgesel Müdahale Planı'nı kabul etmiştir. (Regional Response Plan, 2013). Türkiye Bölgesel Müdahale Planı'nın ardından 3RP'ye de dâhil olmuştur. Birleşmiş Milletler'in Türkiye'ye yönelik yapmış olduğu yardımlar aşağıdaki Tablo 4 içerisinde gösterilmektedir.

Tablo 5: Türkiye Özelinde Yıllık Olarak İhtiyaçlar ve Alınan Miktarlar

	Alınan (Dolar)	Kalan (Dolar)
2012	29,3 milyon	76,1 milyon
2013	151,1 milyon	372,3 milyon
2014	177,8 milyon	497,2 milyon
2015	286 milyon	624,1 milyon
2016	743,9 milyon	916,8 milyon
2017	495,2 milyon	1,72 milyar
2018	1,11 milyar	1,74 milyar
2019	662,5 milyon	1,70 milyar
2020	641,6 milyon	1,35 milyar

Kaynak: (United Nations High Commissioner For Refugees, 2020)

Yukarıda yer alan Tablo 4'de Türkiye'nin mülteciler konusunda Birleşmiş Milletlerden aldıkları bütçelere yer verilmiştir. Bununla beraber ihtiyaçlar doğrultusunda alınması gereken tutarlar ile Türkiye'nin aldığı tutarlar karşılaştırılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının 2019 senesinde Japonya'da toplanan G-20 zirvesinde yaptığı açıklamasında "BM hesaplamalarına göre o güne kadar Türkiye'de bulunan 3,6 milyon Suriyeli ve başta Irak ve Afganistan uyruklular olmak üzere 4 milyonu bulan sığınmacılar için 37 milyar dolar harcadığını" ifade etmiştir. (Erdoğan, 2019: 13).

BM'nin yapmış olduğu yardımlar ile mültecilere yapılan harcamalar karşılaştırıldığında harcama miktarının yalnızca %7'sini BM'nin karşıladığı görülmektedir.

4.3. AVRUPA BİRLİĞİ

Bu başlık altında Avrupa Birliğinde göç ile ilgili kurum olan Frontex, AB göç politikaları, AB göç politikalarının uygulama modelleri ve AB'nin Türkiye'deki sığınmacılara yönelik yardımları incelenmiştir.

4.3.1. Avrupa Birliğinde Göç İle İlgili Kurum: FRONTEX

Frontex; “Avrupa Birliği Üye Devletlerinin Dış Sınırlarında Operasyonel İşbirliği Yönetimi Avrupa Ajansı” olarak bilinmektedir. Avrupa Birliği, üye ülkeler arasındaki sınırların güvenliğinin sağlanması konusunda işbirliği açısından 2004 yılında Frontex'i kurmuştur. Frontex'in göç yönetiminin güvenli hale getirilmesi amacıyla 6 temel hedefi bulunmaktadır. Bunlar;

- Risk analizi yapmak
- Dış sınırların güvenliği konusunda üye ülkeler ile birlikte hareket etmek
- Ortak eğitim standartlarının kurulmasını da içinde barındırarak ulusal sınır güvenliklerinden sorumlu personellerin eğitimi konusunda yardımcı olmak
- Dış sınırlarda operasyonel ve teknik alanlarında üye devletlerle işbirliği yapmak
- Dış sınırların denetimi ve kontrolü ile ilgili yapılan araştırmaları takip etmek
- AB topluluğuna üye devletlerin ortak kabul anlaşmaları düzenlemelerine yardımcı olmak olarak sıralanabilmektedir.

Avrupa Birliği tarafından Frontex'e deniz, kara ve hava sınırlarının ortak operasyonlarını takip etmek ve kontrol altına almak amacıyla yetki verilmiştir (European Council, 2004: 45).

AB üye devletlerin işbirliği yapabilmelerini sağlamak ve dış sınırlarını kontrol edebilmek amacı ile Frontex kurulmuştur. Frontex'in kurulması aşamasında iki temel unsur oldukça önemli yer kaplamaktadır. Bu unsurlardan birisi göç hareketlerinin Avrupa içerisinde yoğun olarak yaşanması olarak gösterilebilmektedir. Avrupa Birliği üye ülkeleri sınır güvenliklerini arttırmak ve ülkeler içerisindeki mülteci sayısını azaltmak amacıyla tedbirler almaktadır. AB açısından bu mülteci sorunu, ülkelerin sınırlarını güvenli olarak denetlemediği sonucu çıkarılabilmektedir. Bununla beraber

bu mülteci sorununu ortadan kaldırmak amacıyla üye ülkeler işbirliği yapmaya karar vermiştir. Bununla birlikte 11 Eylül saldırılarının ardından terör propagandalarına karşı yapılan mücadele kapsamında sınırların güvenliklerinin artırılması gerektiği görüşü oluşmuştur. Bu tartışmalar birkaç sene içerisinde tamamlanıp Frontex, üye ülkeler arasındaki işbirliğini arttırmak amacıyla kurulmuştur. Frontex; “*entegre sınır yönetimi*” kavramını hayata geçirerek devletlerin gelişmesi konusunda destek oluşturmuştur (Mitsilegas, 2007: 1).

Frontex uygulamaları ile göç hareketlerinin azalmasına katkı sağlayarak sınırların güvenliği konusunda emin adımlar atmışlardır. Buna karşın Frontex’in “geri göndermeme” ilkesi çerçevesinde hareket ettiği pek söylenememektedir. Bununla beraber Uluslararası koruma rejimi, mültecilerin yaşamının tehlikede olduğu bölgelere geri gönderilmesini kabul etmemektedir.

Frontex, kendisini “istihbarat güdümlü organizasyon” olarak ifade etmektedir. Bununla beraber istihbarat kavramı ulusal güvenliğin tehlike içerisinde olduğunu ifade etme amacıyla kullanılmıştır. Bu unsurlarla birlikte Avrupa Birliği’nin göç konusunda uyguladıkları politikaların, sınırların güvenliğinin sağlanması konusunda olduğu söylenmektedir. Frontex’in AB topluluğu üye ülkeleriyle anlaşılması ya da ortak operasyonların başlatılması amacıyla kurulması ulusal egemenliğin korunması anlamına da gelmektedir. Frontex uygulamaları dayanışma açısından oldukça önemli yer tutmaktadır. Buna karşın Avrupa Birliği üye ülkelerinin tüm operasyonlarda yer alması zorunluluğu bulunmamaktadır (Gill, 2006).

Frontex’in yapmış olduğu uygulamalar ve operasyonlar genel olarak mültecileri AB sınırlarına almamak üzerine olmasından dolayı tepkilere yol açmıştır. İç karılıktan ya da savaştan kaçan mülteciler, Avrupa sınırlarından içeriye girmeleri engellenmiştir. Bununla birlikte Avrupa Birliği uluslararası koruma görevlerini yerine getirmemişlerdir. 2011 senesinde Trablus’tan yola çıkarak Avrupa sınırlarına girmek isteyen 72 mülteci arasından yalnızca altı mültecinin Libya kıyılarına geri gönderilmesi soru işaretlerine neden olmuştur. Bununla beraber Akdeniz semalarında 15 gün boyunca gezinen botun neden yardım çağrılarına yanıt verilmediği ve nasıl görüldüğü soruların odak noktası haline gelmiştir. Bu kapsamda Frontex’in sorumlulukları arttırılarak sınırları kontrol ederken insan hakları çerçevesinde yapması zorunlu bir hale getirilmiştir. PRO ASYL adı altına bir Alman sivil toplum kuruluşu,

2008 senesinde Avrupa Parlamentosu'na "AB sınırlarındaki ölüm tuzaklarını durdurun! İnsan haklarını hiçe sayan Frontex'in uygulamaları durdurulmalı" şeklinde bir dilekçe hazırlamıştır (PRO ASYL, 2008).

4.3.2. Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları

Göç rejimi; mültecilerin ve sığınmacıların yerleşim koşulları, insani hakları ve ülkelere sığınabilmelerini kapsayan yasal bütünlük olarak ifade edilmektedir. Avrupa Birliği topluluğu üye ülkeler ortak bir politika oluşturmak istese de ulusal güvenlik ve egemenliklerinin daha ağır basmasından dolayı bu politika oluşturma çabasının önünde yer almaktadır. Avrupa Birliği'nin ilk kurulduğu yıllardan itibaren üye ülkeler arasında ortak bir göç politikasının olması yönünde hazırlıklar bulunmaktadır. Roma Antlaşması çerçevesinde 1957 senesinde personeller için serbest dolaşma izni verilmesine ilişkin kararlar bulunmaktadır. Buna karşın serbest dolaşım ekonomik temellere dayanmaktadır. Roma Antlaşma çerçevesinde alınan kararlar 10 yıl içerisinde hayata geçirilmiştir. 1968 senesinde kabul edilen serbest dolaşım ilkesi sadece ekonomik faaliyetler açısından geçerli hale getirilmiştir. Avrupa Birliği topluluğu üyesi ülkeler 1970'li senelerinde göç rejimi oluşturmaya ilişkin yapılan çalışmalara hız vermişlerdir. Bu çalışmalar kapsamında ilk olarak üçüncü dünya ülkeleri üzerinden gelen göçmenlerin üzerinde yoğun mesai harcanmıştır. Bu çerçevede Avrupa Birliği topluluğu üye ülkeleri ortak bir karar ile Sosyal Eylem Planını hayata geçirmişlerdir. Bu plan üçüncü dünya ülkelerinde yer alan vatandaşları ve aileleri hakkında meydana gelmiştir. Bununla birlikte bu plan göçmen işçilerin yaşam standartlarının korunması ve insani hakları içermektedir. 1973 senesinde yaşanan Petrol Krizi neticesinde dış ülkelere işçi göçünün durdurulmasına rağmen ailelerin birleşmesinde sakınca görülmemiştir. Bununla birlikte Avrupa Birliği serbest dolaşımı ve topluluk sınırlarını kontrol etmeleri gibi durumları 1970'li senelerin ortalarında sağlamaya çalışmıştır. Avrupa Birliği göç hareketleri konusunda bütünleşme ve işbirliği aşamalarına 1980'li yıllarda girmiştir. Bu kapsamda Trevi Grubu oluşturulmuştur. Bu kurum terörle mücadeleyi kapsamaktadır. 1980 senesinde Trevi Grubu'nun görev alanlarına mültecilik ve düzensiz göç unsurları da dâhil edilerek etki alanı genişletilmiştir. Avrupa Birliği'nin güçlenmesi ve iç sınırların

ortada kaldırılmasına yönelik Avrupa Tek Senedi 1986 senesinde imzalanmıştır. Avrupa Tek Senedi Antlaşmasına göre, hizmet, mal, bireylerin serbest dolaşımı ve sermaye gibi konular üzerinde durulmuştur (Toksöz, 2006). Avrupa Birliği topluluğu üye ülkeleri 1980’li senelere kadar her ülke kendisine göre uygulamaları hayata geçirmektedir. Avrupa Birliği üye ülkelerinin takip ettikleri politikaların birbirlerine benzerlik göstermesi ve entegrasyon süresinin hız kazanması sonucuyla 1990’lı senelerden sonra üye ülkeler arasında ortak politikaların benimsenmesine sebebiyet vermiştir (Toksöz, 2006: 15).

4.3.3. Avrupa Birliğinin Göç Politikaları Uygulama Modelleri

Avrupa Birliği topluluğu üye ülkelerinin, göçmenlerin toplum tarafından benimsenmesi yönünde sergiledikleri politikalar farklılıklar göstermektedir. Bunun nedeni farklı politikaların çeşitli faktörlere göre değişim göstermesinden kaynaklanmaktadır. Bu faktörler;

- Mültecilerin yerel toplum ile farklılıkları ve benzerlikleri
- Göçmenlerin ne kadar zamandır ülke içerisinde barındığı
- Toplumların ya da göçmenlerin sosyal ve ekonomik açıdan gelişmişlikleri

olarak değişmektedir.

4.3.4. AB’nin Türkiye’deki Mültecilere ve Sığınmacılara Yardımları

Mülteciler ve sığınmacılar kendi ülkelerinde meydana gelen savaş ya da iç karışıklık sebebiyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Bununla beraber bu bireyler ülkelerini terk edip başka ülkelere sığınmaya gerek duymuşlardır. Mülteci ve sığınmacıların göç ettikleri yerlerden biri de Türkiye’dir. Türkiye sığınmacı ve mültecilere barınma olanakları tanıyıp temel gereksinimlerini karşılamaktadır. Avrupa Birliği genel bir anlatım ile topraklarına mülteci almayı uygun görmemektedir. Bu çerçevede Türkiye’ye mülteciler konusunda yardımlar yapmaktadır. Bu yardımların büyük bir çoğunluğunu ekonomik yardımlar oluşturmaktadır. Bu başlık altında Avrupa Birliği’nin Türkiye’de bulunan sığınmacı ve mültecilere yaptığı yardımlar incelenmektedir.

4.3.4.1. AB'nin Suriyeli Mültecilere Yardımları

Avrupa Birliği; AB topluluğu üye ülkeleri ile Avrupa Komisyonu vasıtasıyla Suriye'de meydana gelen karışıklık için finansal destek sağlamaktadır. Bu sebepten dolayı mülteci Suriyeliler için 2013 senesinde Kuveyt'te uluslararası yardım konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans "Suriye İçin Üst Düzeyli İnsani Yardım Taahhüt Konferansı" adı altında Birleşmiş Milletler önderliğinde düzenlenmiştir. Bu konferansta Avrupa Komisyonu yaklaşık olarak 515 milyon Euro taahhüt ederken Avrupa Birliği topluluğu üye ülkeleri ise yaklaşık olarak 1,09 milyar Euro taahhüt etmişlerdir. Avrupa Birliği üye devletleri ile Avrupa Komisyonu 2011 ile 2013 seneleri arasında Suriye krizine yapılan finansal yardımlar yaklaşık olarak 2 milyar Euro civarında seyretmektedir (European Commission, 2014).

Kuweyt'te 2014 senesinde bir konferans daha meydana gelmiştir. Bu konferansa Avrupa Birliği üye ülkeleri ve Avrupa Komisyonu yardım amacıyla yaklaşık olarak 550 milyon Euro'luk taahhüt hazırlamışlardır (European Commission, 2015a). Avrupa Komisyonu bu yardımlara ilave olarak yine aynı konferansta 165 milyon Euro'luk taahhüt hazırlamışlardır (Öner, 2015). Kuveyt'te 2015 senesinde uluslararası yardım konferansı adı altında üçüncü defa oturma düzenlenmiştir. Bu konferansta Avrupa Komisyonu ile Avrupa Birliği üye devletleri yaklaşık olarak 1,1 milyar Euro'luk taahhütte bulunmuşlardır (European Commission, 2015b).

Suriyeliler için yapılan yardım konferansına Almanya, Kuveyt, Norveç, İngiltere ve Birleşmiş Milletler ev sahipliği yapmıştır. Bu konferans 2016 senesinde gerçekleşmiştir. Konferansta Avrupa Birliği topluluğu üye devletler ile Avrupa Komisyonu Suriye krizi çerçevesinde yaklaşık 3 milyar Euro'luk taahhütte bulunmuşlardır (Council of the European Union, 2016b).

I. Brüksel Konferansı 2017 senesinde gerçekleşmiştir. Bu konferansa Almanya, Norveç, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Kuveyt, Katar ve İngiltere'nin ev sahipliğiyle gerçekleşmiştir. Konferansın başlığı "*Suriye'nin ve bölgenin geleceğini desteklemek*" olarak belirlenmiştir. 2017 senesi için katılımcılar yaklaşık olarak 6 milyar dolar taahhütte bulunmuşlardır. Bununla birlikte Avrupa Birliği topluluğu üye ülkeler ile Avrupa Komisyonu yaklaşık olarak 4,02 milyar dolar taahhütte

bulunmuşlardır. Katılımcılar arasında Almanya en çok taahhüt veren ülke olarak dikkat çekmektedir (Council of the European Union, 2017b).

Konferansın ikincisi II. Brüksel Konferansı adı altında 2018 senesinde gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği üye ülkeleri ve Avrupa Komisyonu 3,04 milyar dolar taahhüt etmişlerdir. Avrupa Birliği üye devletleri arasında Almanya bu yılda da en çok taahhüt veren ülke olarak dikkat çekmiştir (Council of the European Union, 2019a).

Konferansın üçüncüsü ise III. Brüksel Konferansı adı altında 2019 senesinde gerçekleşmiştir. Suriyeliler için uluslararası toplum yaklaşık olarak 7 milyar dolar'lık taahhütte bulunmuşlardır. Bununla birlikte Avrupa Birliği üye ülkeleri ve Avrupa Komisyonu yaklaşık olarak 5,58 milyar dolar taahhütte bulunmuşlardır. Bu konferansta da en çok taahhüt veren ülke Almanya olarak kayıtlara geçmiştir (Council of the European Union, 2019b).

Konferansın dördüncüsü de IV. Brüksel Konferansı adında telekonferans yöntemiyle 2020 senesinde gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği üye devletleri ile Avrupa Birliği komisyonu yaklaşık olarak 3,75 milyar dolar'lık taahhütte bulunmuşlardır. Bunun yanı sıra uluslararası toplum yardım adı altında Suriyelilere 5,5 milyar dolar taahhütte bulunmuştur. Almanya yine üye ülkeler arasında en çok yardımda bulunan ülke olarak kayıtlara geçmiştir (Council of the European Union, 2020b).

Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler başkanlığında çevrimiçi olarak gerçekleştirilen konferans, V. Brüksel Konferansı olarak 2021 senesinde gerçekleşmiştir. Bu konferans Suriyelilere yardım kapsamında oluşturulmuştur. Bununla beraber bu yardım amacıyla uluslararası toplum yaklaşık olarak 5,3 milyar Euro'luk taahhütte bulunmuşlardır. Bu para; Avrupa Birliği üyesi devletler, diğer devletler ve Avrupa Komisyonu tarafından bölünmüştür (European Commission, 2021). Konferansta verilen bilgi notu kapsamında Suriye'deki krizin oluşmasından itibaren Avrupa Birliği üyeleri yaklaşık olarak toplam 24,9 milyar Euro dağıttığı açıklanmıştır. Avrupa Birliği bu çerçevede Suriyeliler için büyük bir uluslararası yardım sağlayıcı aracı olarak görülmektedir (Council of the European Union, 2021b).

4.3.4.2. AB'nin Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Yardımları

Avrupa Birliği, Türkiye'de barınan Suriyeli mülteciler için yaklaşık olarak 32 milyon Euro destekte bulunmuştur. Bu destek 2012 ile 2014 seneleri arasında kapsamaktadır (European Union, 2020). Türkiye ile Avrupa Birliği arasında yapılan 2015 senesindeki zirvede Türkiye'ye 3 milyar Euro destek sağlanmıştır. Bununla beraber 2016 senesi içerisinde gerçekleşen bir başka zirvede de yapılan desteğin bitmesi durumunda 3 milyar Euro'luk daha destek sağlanacağı bildirilmiştir (Mülteciler Derneği, 2020). Avrupa Birliği'nin taahhüt ettiği 6 milyar Euro desteğin; 3,6 milyar Euro'su dayanıklılık için ayarlanırken 2,4 milyar Euro ise temel gereksinimler çerçevesinde planlanmıştır (European Union, 2020). Avrupa Birliği'nin mali destek sağladığı bu program "Türkiye'deki Mülteciler İçin AB Mali Yardım Programı (The EU Facility for Refugees in Turkey-FRIT)" olarak adlandırılmaktadır (AB Türkiye Delegasyonu, 2018). Bu program içerisinde belirlenen 6 milyar euro'nun 2019 senesine kadar temin edileceği sözü verilmesine rağmen yaklaşık olarak 3,4 milyar Euro ödenebilmiştir. Proje tabanlı bir anlaşma olduğu ifade edilerek 2025 senesine kadar ödenmesi gerektiğine karar verilmiştir (Council Of The European Union, 2020b). Türkiye içerisinde yer alan kuruluşların hazırlamış oldukları projeler Avrupa Birliği'nin oluşturduğu komiteye sunulmaktadır. Bu komitenin onaylaması halinde proje için harcanan miktar fon programından karşılanmaktadır. Avrupa Birliği'nin Türkiye'de barınan mültecilerin bazı gereksinimlerinin karşılanabilmesi için hazırlanan projelerin desteklenmesi gerekmektedir. Bu gereksinimler (Mülteciler Derneği, 2020);

- Temel ihtiyaçlar
- İnsani yardımlar
- Eğitim
- Sağlık
- Güvenlik olarak sıralanabilmektedir.

Türkiye'deki Mülteciler için AB Mali Yardım Aracı (FRIT), yerel halk ile sığınmacıların temel gereksinimlerini karşılamak amacıyla oluşturulmuştur. Bu yardım programı altı temel başlık altında etkinliklerini sağlayabilmektedir. Bu başlıklar;

- Eğitim
- Sağlık
- Sosyoekonomik konular
- Göç yönetimi
- İnsani yardımlar
- Belediye hizmetleri olarak ifade edilmektedir.

Belirlenen bu yardımların sağlanması için bazı Avrupa Birliği kurumlarının sorumlulukları bulunmaktadır. Bu kurumlar (AB Türkiye Delegasyonu, 2018);

- Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları
- Avrupa Güven Fonu
- Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
- Barışa ve İstikrara Katkı Aracı olarak sıralanabilmektedir.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında yapılan 2016 senesindeki mutabakatta Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO)'nın mali destek verdiği insani yardımlar hususunda Türkiye'de bulunan iki temel insani projeye fon arayışı bulunmaktadır (ECHO, 2020). Bu projelerin birisi "Sosyal Uyum Yardımı" olarak bilinen SUY projesidir. SUY projesine birden fazla kuruluşlar ile "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı dâhil olmaktadır. Bu proje kapsamında "dünyanın en büyük nakit para destek (cash transfer) programına" dönüşüm sağlanmıştır (Erdoğan, 2020: 45).

SUY projesi çerçevesinde sığınmacılara "Kızılay Kart" adı altında kartlar dağıtılmıştır. Bununla beraber Kızılay kartı bulunan sığınmacılara 2021 senesi ile beraber 155 Türk Lirası maddi yardımda bulunmaktadır. Bu kapsamda yaklaşık olarak 1,7 milyon Suriyeli sığınmacılara finansal destekte bulunmaktadır. Yapılan bu finansal destekler bazı koşullara göre değişmektedir. Bu koşullar aşağıda sıralanmaktadır (Mülteciler Derneği, 2021);

- *Tek başına olan, kimsesi olmayan 18-59 yaş arası kadınlar,*
- *Tek başına olan, kimsesi olmayan 60 yaş ve üzeri yaşlılar*
- *18 yaşın altında en az bir çocuğu olan yalnız anne veya yalnız babalar*
- *Engel düzeyi %40 ya da üzerinde bir ya da daha fazla engelli bireyi olan aileler (engel durumu, yetkili devlet hastanesinden alınacak engelli raporu ile belgelenmelidir).*
- *4'ten fazla çocuğu olan aileler.*

- Çok sayıda bakmakla yükümlü olunan bireyi (çocuk, yaşlı, engelli) olan aileler (bu kriter ailedeki sağlıklı yetişkin (18-59 yaş arası) birey başına 1,5 ya da daha yüksek oranda bakmakla yükümlü olunan birey düşmesiyle belirlenir).

Erdoğan (2020) SUY programı tanımlamıştır. Bu tanımlama;

SUY Programı, Türkiye’de uluslararası koruma/geçici koruma alanında, kamp dışında yaşayan yabancı uyruklu kişilerin temel ihtiyaçlarını onurlu bir şekilde karşılamalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır. SUY kapsamında ayrıca aile bazlı olarak üç ayda bir kez olmak üzere ilave bir mali destek sağlanmaktadır. Yardım, “muhtaçlık durumunun” değerlendirilmesi yapıldıktan sonra, KIZILAY KART aracılığı ile verilmektedir. Genel olarak “Kızılay Kart” şeklinde bilinen SUY destek programı AB Sivil Koruma ve İnsani Yardım Bürosu (ECHO) tarafından finanse edilmektedir... Sığınmacılar için bu kaynak özellikle kentsel alanlarda yaşayan, temel ihtiyaçları ve gıda gereksinimlerinin yanında kira, elektrik, su, ulaşım vb. giderleri ödemek zorunda olan aileler için yeterli olmasa da son derece önemlidir.

olarak ifade edilmiştir.

Avrupa Birliği’nin Türkiye’de geçimini sağlayan Suriyeliler için yapmış oldukları mutabakat kapsamında mali destek sağlayan diğer bir organ da “Şartlı Eğitim Yardımı” (ŞEY) olarak tanımlanmaktadır. Şartlı Eğitim Yardımı farklı bakanlıklar ve kurumlar tarafından yürütülmektedir. Bunlar;

- Milli Eğitim Bakanlığı
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- Türk Kızılay’ı
- UNICEF olarak sıralanabilir.

Şartlı Eğitim Yardım Projesi; Türkiye’de bulunan yardım alması gereken sığınmacı ailelere ve bu ailelerin çocuklarının eğitime devam etmesi koşuluyla iki ayda bir olmak üzere maddi yardım yapılmaktadır. Bu yardım programı 2017 senesinden itibaren yapılmaktadır. Erdoğan (2020) ŞEY programını şu şekilde anlatmaktadır;

Suriyelilere yönelik bir başka mali destek programı ise zorunlu okul çağındaki öğrencilerin okula gitmesini teşvik için kullanılmaktadır. UNICEF ile işbirliğinde 2003’ten bu yana T.C. vatandaşları için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından uygulanan bu sistem, normal şartlarda vatandaş olmayan çocuklara da açıktır. Ancak 2017 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Milli Eğitim Bakanlığı, Türk Kızılayı, ECHO, Norveç Hükümeti ve diğerleri arasında kurulan bir ortaklıkla Suriyeliler ve diğer sığınmacıların dahil edilme süreci hızlandırılmıştır. ŞEY programının ana amacı; çocukları olan yoksul ailelerin

önündeki mali engelleri azaltmak ve aileleri, çocuklarını düzenli olarak okula göndermeye teşvik etmektir. ŞEY ödemeleri, okula düzenli olarak devam etmeleri şartıyla anaokulu çağından 12. sınıfa kadar her çocuk için iki ayda bir yapılmaktadır. Burada kız çocuklarına daha fazla destek verilmektedir. Durumları uygun olan aileler hem SUY hem de ŞEY için başvurabilmektedir.

Şartlı Eğitim Sistemi çerçevesinde 2020 senesinden itibaren yaklaşık olarak 625.000 sığınmacı çocuklara maddi destekler sağlanmıştır (ECHO, 2020).

ŞEY projesi kapsamında 2017 senesi içerisinde 50 milyon Euro taahhüt edilmiştir. Bununla birlikte 2019 senesi itibari ile 20 milyon Euro taahhüt edilmiştir. Bu çerçevede ilkokul ve ortaokul düzeyinde eğitim gören çocuklara maddi destek sağlanması planlanmıştır. Bu destekler şu şekilde verilmektedir;

- 1 ila 8'inci sınıftaki kız öğrenciler için 40 TL, erkek öğrenciler için 35 TL,
- 9 ila 12'nci sınıftaki kız öğrenciler için 60 TL, erkek öğrenciler için ise 50 TL'dir.

Şartlı Eğitim Yardımı projesinden sosyal güvencesi bulunmayan ihtiyaç sahibi aileler yararlanmaktadır. Okul yönetiminin öğrenciye dair okula devam ettiğinin yazılı olarak belirlenmesi halinde yardım alınabilmektedir. Bununla beraber öğrencinin eğitime %80 devam koşulu aranmaktadır (Kaya, 2021).

Türkiye'de barınan Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerinin maddi destekleri Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT) tarafından sağlanmaktadır. Bu çerçevede SIHHAT projesi 2016 senesinde hayata geçirilmiştir (SIHHAT, 2021).

SIHHAT projesi sayesinde Türkiye'de barınan Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerinden yararlanması ve geliştirilmesi sağlanmıştır. Türkiye'de Suriyelilerin daha yoğun olarak bulunduğu şehirlerde yaklaşık olarak 177 tane Göçmen Sağlığı Merkezi kurulmuştur. Bu merkezler içerisinde sığınmacılara sağlık hizmetleri ile beraber uzmanlık hizmetleri de verilmektedir Bu merkezlerde yaklaşık olarak 4,7 milyon hasta tedavi edilmiştir (SIHHAT, 2021). Bu proje Avrupa Birliği tarafından desteklenmekte ve 300 milyon Euro değerindedir. Bununla birlikte AB'nin Türkiye üzerinde sağlamış olduğu en büyük hibe desteği şeklinde gösterilmektedir (AB Türkiye Delegasyonu, 2017b).

Avrupa Birliği topluluğu; Birleşmiş Milletler tarafından Türkiye’de bulunan sığınmacılara ilişkin yürütmüş olduğu çalışmalarda da mali desteklerde bulunmaktadır. Bununla beraber BMMYK, Türkiye’de yapmış olduğu çalışmalar kapsamında son 5 yıllık zaman diliminde yaklaşık olarak 116 milyon Euro destekte bulunmuştur (BMMYK Türkiye, 2020).

Avrupa Birliği Suriye krizinin ortaya çıktığı 2011 yılından itibaren Türkiye’ye yaklaşık olarak 10,9 milyar Euro katkı sağladığını açıklamıştır. Bu yapılan finansal destekler Avrupa Birliği topluluğu ve Avrupa Birliği bütçesinden oluşturulmuştur. Bununla beraber Avrupa Birliği uluslararası kapsamda sığınmacılar konusunda en fazla yardım yapan bağışçı olduklarını ifade etmektedir. (AB Türkiye Delegasyonu).

Avrupa Birliği’nin Türkiye’de yaşamlarını sürdüren Suriyeli sığınmacılara yönelik yapmış olduğu yardımlar AB Liderler Zirvesinde konuşma kapsamında değerlendirilmiştir. Avrupa Birliği Liderler Zirvesinde yapılan bildiri kapsamında Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi ülkelere yapılacak olan finansal desteğin gecikmemesi konusunda çağrı yapılmıştır (Euronews, 2021b). Euronews (2021); Türkiye’nin 2024 senesine kadar Suriyeli sığınmacıları topraklarında barındırması halinde Avrupa Birliği’nin yaklaşık olarak 3,5 milyar Euro gibi bir bütçeyi taahhüt etmeyi planladığı ifade edilmiştir (Euronews, 2021c).

SONUÇ

Suriyeli mültecilerin uzun vadeli mevcudiyeti, Türkiye'deki uzun vadeli dayanıklılık ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli bir siyasi ve finansal taahhüt gerektirmektedir. Suriyeli mültecilere yönelik koruma rejimini iyileştirmek için bazı yeni düzenlemeler yapılmıştır. Ancak Suriyeli mültecilerin sosyal entegrasyonu için hala uzun vadeli politikalar geliştirilmemiştir.

Türkiye'de uzun vadeli entegrasyon politikalarının eksikliğinden kaynaklanan sorunlar ve yasal hakların oynaklığı da uygulama sürecinde geçiş aşamasını kolaylaştırmak için ciddi zorluklar yaratmaktadır. Türkiye'nin yetersiz kurumsal ve altyapı kapasitesinin, kentsel Suriyeli mültecilerin uzun vadeli ihtiyaçlarını karşılamada ciddi sorunlara yol açtığı ifade edilebilir. Mülteci politikalarının etkinliği, Türkiye'deki Suriyeli kentsel mültecilerin sayısının katlanarak artmasıyla zorlanmıştır.

Artan sayıda kentsel Suriyeli mülteci, özellikle Türkiye'nin güneydoğu illerinde hem fiziksel altyapı hem de kamu hizmetleriyle ilgili altyapı üzerinde büyük bir yük oluşturmaktadır. Sürdürülebilir ve esnek bir altyapıyı geliştirmek için, kapasite geliştirmeye büyük miktarda finansal kaynak yatırımına büyük ihtiyaç vardır. Türkiye'nin, mali kaynak sıkıntısı nedeniyle çok kısa bir süre içinde okullar ve toplum merkezleri için güçlü bir altyapı oluşturması ve kapasite geliştirmesi çok zordur.

Mültecilere ev sahipliği yapan ülkelerin kapasite geliştirmelerinin güçlendirilmesi, uzun yıllar sürebilecek uzun bir süreçtir ve bu nedenle siyasi aktörlerin çok yıllık taahhütlerini gerektirir. Bu bağlamda, araştırma, Türkiye'deki mültecilerin yaşam koşullarında AB fonlarının rolünü incelemiştir. Türkiye'deki siyasi atmosfer nedeniyle AB kendini yeniden konumlandırmak zorunda kalmıştır. AB ile Türkiye arasındaki gergin ilişki, uzun vadeli projeyi askıya alma riski yaratmaktadır. Stresli siyasi atmosfer, Türkiye'deki mültecilere yönelik AB fonlarının sürdürülebilirliğini önemli ölçüde etkilemektedir.

AB-Türkiye Bildirisi, AB Üye Devletlerinin taktiklerine en çarpıcı örnektir. AB, Suriyeli mültecileri Türkiye'de tutmak için mali yardımı siyasi bir araç olarak kullanmaya çalışmaktadır. AB Üye Devletleri, Suriyeli mültecilerin, mülteciler temel ihtiyaçlarını karşılama olanağına sahip olduklarında Türkiye'de kalmayı tercih

edeceklerini beklemiştir. Ancak, Suriye'nin komşu ülkelerinde kalıcı çözümlerin bulunmaması nedeniyle varsayım başarısız olmuştur. AB'nin pratik alanda mülteci yardımına yönelik ihtiyaç temelli yaklaşımı, Türkiye'de mülteci hakları paradoksuna sahip olunmasını önemli ölçüde pekiştirmektedir.

AB hem Avrupa'da hem de Suriye'nin komşu ülkelerinde göç ve sığınma alanında strateji geliştirmenin belirlenmesinde öncü bir rol üstlenmeyi hedeflemektedir. AB'nin iç güvenliğini, Suriyeli mültecilerin yasal olarak güçlendirilmesinden daha yüksek önceliğe koymuştur. Bu anlamda Türkiye, AB Üye Devletlerinin mültecilerin korunması konusundaki sorumluluklarını hafifletmesine yardımcı olan en stratejik ortaklardan biri olarak görülmektedir. AB'nin güvenlik uygulamaları ve düzensiz göçe ilişkin dışsallaştırma politikaları, AB'nin insani politikalarının özelliklerinin şekillenmesinde belirleyici bir role sahiptir.

Türkiye'deki Suriyeli kentsel mülteciler söz konusu olduğunda, AB'nin insani yardımının niteliği, Türkiye'deki mültecilere yönelik hizmetlerin ve yardımın nicelik ve kalitesinin artırılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yardımını sınır kontrol önlemlerinin katı bir şekilde uygulanması şartına bağlamaktadır. Daha açık bir ifadeyle, Türk hükümetinin yasadışı göçmenlerin Avrupa'yı geçmesini engellemeye yönelik başarılı girişimi, insani yardımın sağlanmasında belirleyici bir role sahiptir.

Mülteci ihtiyaç ve isteklerinin anlaşılmasına dayalı olarak, araştırma, Türkiye'deki kentsel mültecilerin maddi ve sosyo-psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasında AB'nin ve diğer uluslararası kuruluşların insani yardımının rolünü analiz etmiştir. Bu anlamda araştırmada, insani yardım programlarının mültecilerin sadece maddi ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda eğitim ihtiyaçlarını ve sosyo-psikolojik ihtiyaçlarını da karşılamaya eşit önem vermesi gerektiği savunulmaktadır.

Bu araştırma sonucunda oluşan öneriler şöyledir;

Farklı ekonomik, kültürel ve toplumsal özellikleri olan sığınmacılar ya da göçmenler için sürdürülebilir bir göç politikası hayata geçirilmelidir.

Ekonomik ve toplumsal anlamda bütünleştirme için bazı çalışmalar yapılmalıdır. Entegrasyon çalışmalarına hız kazandırılmalıdır.

Sığınma ve göç hareketleriyle ilgili uzun dönemli politikalar izlenilmelidir.

Sivil toplum örgütleriyle iş birlikleri artırılmalıdır.

Bazı göçmelere ya da sığınmacılara mesleki ve beceri eğitimleri verilip, topluma katılmaları sağlanmalıdır.

İnsan tacirleriyle ilgili sert yaptırımlar yapılmalıdır.

Bazı sığınmacılara ya da göçmenlerin uzmanlıklarına ya da yeteneklerine göre uygun iş imkanlarına bu insanlar teşvik edilmelidir.

Türkiye, uluslararası düzeyde ülkelerle anlaşmalar yaparak uzun vadeli çözümler üretebilir.

Uluslararası kuruluşlarla yapılan anlaşmalar sonucunda Türkiye'deki mülteciler ve sığınmacılar şartlarına elverişli bir şekilde uluslararası antlaşmalara riayet edilerek ülkeden gönderilebilir.

Sonuç olarak bu araştırma, AB'nin nakit yardım programlarına, Türkiye'deki çok hizmetli toplum merkezlerine ve eğitim tesislerine yönelik AB fonlarına odaklanmaktadır. Türkiye'de uygulanan göç politikalarında devletin yalnız olmadığı ve bu politikaların uluslararası bir konu haline gelerek uluslararası kuruluşlar ile çözüme kavuşturulmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu anlamda en çok mültecinin yaşadığı ülke olan Türkiye, göç, mülteci gibi krizlerde uluslararası kuruluşlardan yardım alarak politikalarını bu yönde oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Acer, Y., Kaya, İ. Ve Gümüş, M. (2011). *Türkiye İçin Yeni Bir İltica Stratejisi Üzerine Gözlemler*. Ö. Çelebi, S. Özçürümez, Ş. Türkay (Ed.) İçinde (S.49-76) İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika. Ankara: BMMYK Yayınları

Açıklın, N. (1997). *Göç ve Çalışan Çocukların Sorunları*. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

AFAD. (2017). T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar. https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2373/-files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+7 , 12.06.2022.

Ağanoğlu, H. Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi Göç*. İstanbul: Kum Saati.

Akan, Y. ve Arslan, I. (2008). *Göç Ekonomisi*. Bursa: Ekin Basım Yayın ve Dağıtım.

Akçadağ, E. (2012). *Yasa Dışı Göç Ve Türkiye Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Rapor No: 42, İstanbul.

Aktar, A. (2012). *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Aktekin, M. Ve Dedeoğlu, N. (1995). *Antalya'da Gecekondu Bölgeleri Ve Sağlık Sorunları*. *Toplum Ve Hekim*, 10 (66): 22-29

Aktel, M. ve Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye'de Göç Yönetimi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(2), 579-604

Alkış, N. (1996, 22 Ocak). *Siyasette Gecekondu Damgası*. Cumhuriyet Gazetesi.

Ateş, D. (2014) *Uluslararası Örgütler: Devletlerin Örgütlenme Mantığı*. Bursa: Dora Basım Yayın Dağıtım.

Ay, H. (2013). *AB Mali Yapısı*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Bakırtaş, T. (2012). “Küresel Gelişme Modelinde Uluslararası Göç Olgusu Ve Yansımaları”. *Alternatif Politika*, 4(2), 232-261, 2012.

Bal H., Aygül, H. H., Oğuz, Z. N. ve Uysal, M. T. (2012). Göçle Gelenlerin Toplumsal Sorunları (Isparta Örneği). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (27): 191-210.

Başel, H. (2007). Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin Ve İç Göçün Nedenleri. *Journal of Social Policy Conferences*. 53(1):515-520

Batır, K. (2017). Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 585-604, 2017.

Bayhan, V. (1995). Sanayileşme Sürecinde Anomi Ve Yabancılaşma. *Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2 (1): 55-59.

Bayhan, V. (1997). *Türkiye’de İç Göçler Ve Anomik Kentleşme. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası

Bayraktar, H. (2007). Kırım Ve Kafkasya’dan Adana Vilayeti’ne Yapılan Göç Ve İskânlar (1869–1907). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 406-434.

Berber, Ş. G. (2012). Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçişte Yahudilerin Türkiye Cumhuriyetine Uyum Süreci: Moiz Kohen Örneği, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 7(4): 1779-1800

Betts, A. (2017). *Zorunlu Göç ve Küresel Politika*. Hece Yayınları. Ankara.

Betts, A., Gill, L. ve Milner, J. (2017). *Mülteci Koruma Siyaseti ve Pratiği*. İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

Biffl, G. (2019). "Migration and Labour Integration in Austria. SOPEMI Report on Labour Migration Austria 2017-18", Report of the Austrian SOPEMI correspondent to the OECD. *Monograph Series Migration and Globalisation, Edition Donau-Universität Krems*, Krems.

Bozdağlıoğlu, Y. (2014). Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi Ve Sonuçları, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 3, 9-32.

Brookings, (2020). <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/11/06/the-eus-new-pact-on-migration-and-asylum-is-missing-a-true-foundation/>
17.11.2021.

Brubaker, R. (1996). *Nationalism reframed: Nationhood and the national question in the new Europe*. Cambridge University Press.

Bulut, Y. (2005). *Gap Bölgesinde Kentleşme*. Ankara: Nobel Kitapevleri.

Bülbül, S. ve Köse, A. (2010). Türkiye'de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçkleme Yöntemi İle İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39 (79).

Castles, S. (2003). Towards A Sociology Of Forced Migration And Social Transformation. *Sociology* 37(1), 13-34.

Castles, S., Miller, M. J., Bal, B. U. Ve Akbulut, İ. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ceran, Y. (2011). *Göç Sorunu Ve Yeni Göç Politikalarının Uygulanmasında Kent Konseylerinin İşlevi*. Bursa Kent Konseyleri Sempozyumu, 2(3).

Ceylan, A. (2022). *1990 Sonrası Türkiye'ye Yönelik Göçlerin Değişen Yapısının Siyasal Partilerin Göç Politikalarına Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Crisp, J. (2020). UNHCR at 70: An Uncertain Future for the International Refugee Regime. *Global Governance. A Review of Multilateralism and International Organizations* 26(3): 359-368.

Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk Kültüründe Göç Ve Toplumsal Değişim. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (129).

Çelik, B, N. (2015). Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan Veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak Ve Yükümlülükler. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı Cilt:1, S 67-148.

Çelik, F. (2007). Türkiye'de İç Göçler:1980-2000. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (87).

Çınar, Y., K. (1996). *Küresel Göç Sorunları Ve Birleşmiş Milletler*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

Çobanoğlu, Z. (1996). *Konut Sağlığı*. Ankara: Somgür Yayınevi.

Demir, E. (1994). *1980 Sonrası Türkiye’de Uygulanan Ekonomi Politikalarının Kent Emekçi Ailelerinin Geçim Stratejileri Üzerindeki Etkisi. Dünya’da Ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları, 1.

Deniz, O. (2009) . *Uluslararası Göçler ve Türkiye’ye Yansıması*. Çantay Yayınları, İstanbul.

Denk, E. ve Uçak, G. (2015). *Birleşmiş Milletler Sistemi*. Siyasal Kitabevi, Ankara.

Develi, E. S. (2017). 21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politigi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Göç Özel Sayısı, 22: 1343-1353.

Doğan, M. (2011). Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 293-307

Durugönül, E. (1997). *Sosyal Değişme, Göç Ve Sosyal Hareketler. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Durugönül, E. (2000). *Türk Kültürel Kimliğinin Kurgulanması ve Sorunlar*. III. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri, 2-4.

Düvell, F. (2008). Transit, Migration and Politics: Trends and Constructions on the Fringes of Europe, *IMISCOE Policy Brief*, No. 12.

ECHR, (2021). https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Dublin_TUR.pdf, 17.11.2021.

Ekşi, N. (2019) . Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin Türkiye’deki Faaliyetleri ve Türk İltica Sisteminde Değişen Rolü. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 77(1).

Emgili, F. (2017). Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Hakkındaki Araştırmalara Bir Bakış, Tarih Ve Günce, *Atatürk Ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 1/1, 29-54

Erder, S. (2006) . *Refah toplumunda getto ve Turkler (Ghetto and Turkish People in Welfare Society)*. Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

Erder, S. (2011). *İstanbul'a Bir Kent Kondu Ümraniye*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Erdoğan, M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler*. Konrad Adenauer Stiftung, İstanbul,

Erdoğan, M. (2020). *Suriyeliler Barometresi*. Orion Yayınevi, Ankara.

Eren, V., Altunkaya, Ö. F. Ve Özel, M. (2010). *Türkiye'de Göç, Gecekondu Ve Terör Üzerine Bir Araştırma: Adana Kenti Örneği*. (Ed.: Murat Sever, Hüseyin Cinoğlu Ve Oğuzhan Başbüyük). Terörün Sosyal Psikolojisi İçinde (S.262). Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Erhan, S. (1997). *Göç Ve Kimlik. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Erman, T. (1997). *Şehirli Olmak Ya Da Köylü Kalmak: Kentteki Kır Göçmeninin Kendini Tanımlaması Olayı. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Erol, M. (1994). "Kentsel Bütünleşme Üzerinde Köy Kent Farklılaşması Ve Aile Kurumunun Etkileri". *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, 17.

Euronews, (2021). <https://tr.euronews.com/2021/06/25/insan-haklar-gumruk-birligi-k-br-s-ab-zirvesi-nde-ankara-ya-hangi-mesajlar-verildi> 17.11.2021.

EUROPA, (2018). <https://www.consilium.europa.eu/en/press/pressreleases/2018/06/29/facility-for-refugees-in-turkey-member-states-agree-details-of-additional-funding/pdf>, 17.10.2021.

EUROPA, (2020). https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/migration-and-asylum/irregular-migration-and-return/return-and-readmission_en, 17.11.2021.

EUROPA, (2020). https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/1_en_act_part1_v7_1.pdf, 17.11.2021.

EUROPA, (2020). https://ec.europa.eu/info/strategy/eubudget/howitworks/annualife-cycle/figures_en, 18.11.2021.

EUROPA, (2020). <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0335&from=EN> Erişim Tarihi: 17.11.2021.

Europa, (2021). https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_1.1.3.pdf, 17.11.2021.

Europa, (2021). https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/551316/EPRS_BRI, 17.11.2021.

Faist, T. (2000). *The Volume And Dynamics Of International Migration And Transnational Social Spaces* (No. 304.8 F3).

Faist, T. (2007). *Göç-Güvenlik Bağı: 11 Eylül Öncesi Ve Sonrası Uluslararası Göç Ve Güvenlik. Kökler Ve Yollar: Türkiye’de Göç Süreçleri.* (Der. Ayhan Kaya Ve Bahar Şahin). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Fassmann, H. ve Munz, R. (1992). Patterns and trends of international migration in Western Europe. *The Population and Development Review*, 18(3): 457-480.

Genel, M G. (2013). Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü "Sirkeci Garından Munchen Hauptbahnhof'a. *Uluslararası Tarihi Yönleriyle 2. Türk-Alman Sempozyumu*. Uşak Üniversitesi İle Würzburg Maximillians (Almanya) Üniversitesi İşbirliği, Almanya, 14- 17 Kasım. S.302-338.

Geray, C. (1970). Türkiye'de Göçmen Hareketleri Ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi. *Amme İdaresi Dergisi*, 3(4), 8-36.

Gill, P. ve Phythian, M. (2018). Intelligence in an insecure world. John Wiley ve Sons, 2018.

Göçmen, İ. (2014). Avrupa Birliği Hukuku Çerçevesinde Avrupa Birliği'ndeki Türk Vatandaşları ve Aile Birleşimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 16(1), 73-122.

Göker, G. (2015). *Göç Kimlik Aidiyet Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*. Konya: Literatürk Academia Yayınları.

Güler, A. (1997). *Doğu Aşiretlerinde Göç Olgusu Ve Bunun Doğurguları*. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Gürel, A. Ve Balta, Y. (2011). İstanbul'un Göç Olayı Ve Etnik Hayat Üzerine, *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(6): 15-25.

Hopyar, Z. (2016). Avrupa'nın Mülteci Politikası. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 2(3): 59-67.

Ineli-Ciger, M. (2019). The Global Compact on Refugees and Burden Sharing: Will the Compact Address the Normative Gap Concerning Burden Sharing. *Refugee Survey Quarterly*, 38(2): 115-138.

Işık, Ş. (2009). Türkiye’de Eğitim Amaçlı Göçlerl. *Ege Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi*. 7(28): 52-59

İçduygu, A. (2011). *The Irregular Migration Corridor Between The EU And Turkey: Is It Possible To Block It With A Readmission Agreement*. European University Institute.

İçduygu, A. (2015). *Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göç Dalgaları İçinde Transit Göç, Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler, içinde (279-292)*, Bilgi Yayınları, İstanbul.

İçduygu, A. Erder, S. Ve Gençkaya, Ö, F.(2014). *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. Koç Üniversitesi Göç Araştırmalara Merkezi, Mirekoc Araştırma Raporları, S. 3-406.

İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999) . *Cumhuriyet Dönemi Göç Hareketleri: 75 Yılda Köylerden Şehirlere*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

İnan, C, E. (2014). Türkiye’de İskân Siyaseti: İskâna Yönelik Örgütsel Yapı Üzerinden Bir İnceleme. *Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 12(22), 82- 102.

Jensen, S. (2016). “Populist Radical Right and the Media from a Swedish Perspective a Study on the News Media’s Coverage of the Sweden Democrats”, *Graduate School of Communication*.

Kale, B. (2015). *Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri*. M. M. Erdoğan Ve A. Kaya (Ed.), Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Göçler İçinde (S.155-169). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Karakoç, R. (2011). *Göç Olgusunun Kentsel Toplumsal İlişkilere Etkisi. Kuram Ve Yöntem Açısından Türkiye’de Kamu Yönetimi Bildiriler Kitabı*. Ankara: IX. Kamu Yönetimi Forumu. Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.

Karpat, K. (2015). *Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri*. M. M. Erdoğan Ve A. Kaya (Ed.), *Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Göçler İçinde* (S. 155-169), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Karpat, K. H. (2003). *Türkiye ve Orta Asya*, çev. Hakan Gür, İmge Kitabevi, Ankara,

Kaya, A. (2016). *İslam, Göç ve Entegrasyon Güvenlikleştirme Çağı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Kaya, A., & Kentel, F. (2008). *Belçika Türkleri Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, Ö. (2008). *Sivil Toplum Kuruluşları ve Kalkınma. Yeterlilik Tezi, TC İçişleri Bakanlığı, Dernekler Dairesi Başkanlığı*, Ankara.

Kaygalak, S. (2009). *Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç Ve Kentleşme*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Keleş, I. (1997). *Türkiye’de Göç Eğilimleri Ve Şehirleşme Süreci*. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 1(1).

Kıray, M. (2007). *Topraktan Kopan Köylülerin Kentlerde Yaşama Stratejisi. Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Kocaman, T. ve Bayazıt, S. (1993). *Türkiye’de iç göçler ve göç edenlerin sosyo-ekonomik nitelikleri*. Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü.

Koçak, Y., ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3(3), 163-184.

Lale, A. (2018). *Kaos Teorisi Ve Uluslararası İlişkiler: Arap Baharı Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Liebig, T. ve Mo, J. (2013). *OECD “Ülkelerinde Göçün Mali Etkisi.”* Uluslararası Göç Görünümü, 125-189.

Lütem, Ö. E. (2012). *1984-89 Dönemi Türkiye’nin Bulgaristan Politikası ve 89 Göçü, 89 Göçü Bulgaristan’da 1984-89 Azınlık Politikaları Ve Türkiye’ye Zorunlu Göç*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Balkan Ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi (BALKAR) & Balkanlar Medeniyet Merkezi (BALMED), 137-169.

Macar, E. (2015). *Yunanistan’dan Anadolu’ya Göç: Nüfus Mübadelesi*. İçinde M.M.Erdoğan Ve A. Kaya (Derleyenler), Türkiye’nin Göç Tarihi (S.171-185). İstanbul :İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

MacFarlane, N. ve Khong, Y. F. (2006). *Human Security And The UN: A Critical History*. Indiana University Press, Bloomington.

McNicoll, G. (1995). *Trends in International Migration: Continuous Reporting System on Migration, Annual Report 1994*. Population and Development Review, 21(4), 902-903.

Mitsilegas, V. (2007). *Border Security In The European Union: Towards Centralised Controls And Maximum Surveillance* (pp. 359-394). Hart Publishing, Londra.

Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kurumsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması-Denizli/Tavas*. Çantay kitabevi, İstanbul.

Nas, Ç. (2015). *Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestliği: Hareketliliğin Yönetimi*. *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 169-186.

Odabağı, A. (2006). *Göç, Çarpık Kentleşme Ve Toplumsal Etkileri*. (6)

Oktik, N. (1997). *Köyün Çekiciliği-Kentin Iticiliği. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Okutan, M. Ç. (2009). *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

ORSAM, (2010). *Irak'tan Irağa: 2003 Sonrası Irak'tan Komşu Ülkelere Ve Türkiye'ye Yönelik Göçler*, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 21.

Özerim, M. G., Utku, D. E. ve Yazgan, P. (2019). Editörden: Çatışma ve Kriz Sürecinde Yoğun Kitleli Akışlara Uluslararası Toplumun Bir Cevabı Olarak Küresel Göç ve Mülteci Mutabakatları. *Göç Dergisi*, 6(1): 1-10.

Özgöker, U. (2006). *Uluslararası Siyasi, Askeri Ve Ekonomik Örgütler*. Der Yayınları, İstanbul.

Öztürk, M. (2007). *Türkiye'de İç Göçe Katılanların Kent Yaşamına Ve Kentsel Emek Piyasalarına Etkileri*. İstanbul Üniversitesi Dergisi.

Pazarlıoğlu, V. (2007). İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, 14 (123).

Peköz, M. (2002). Avrupa Birliği'nde göçmenler: Almanya'da Türkler Kürtler. Gün Yayıncılık, İstanbul.

Reitz, J. G. (2015). *Canadian Immigration Policy*. Immigration and Asylum.

Reynolds, J. (2020). *Fortress Europe, Global Migration and the Global Pandemic*. AJIL Unbound, 114, 342-348.

Sağlam, S. (2006). Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (5): 33-44.

Sevim, Y. (2010). Terör Mağdurları: Geriye Göç Çözüm Mü?. *Uluslararası Güvenlik Ve Terörizm Dergisi*, 1 (18)

Sezal, I. (1992). *Şehirleşme*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

Sezer A., ve Şanlı C., (2017). Coğrafya Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Göç Olgusu, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Temmuz.

Shrestha, N. R. (1987). Institutional policies and migration behavior: A selective review. *World Development*, 15(3), 329-345.

Solimano, A. (2001). *International Migration and the Global Economic Order*. (Vol. 2720). World Bank Publications.

Stalker, P. (2001). *The No-Nonsense Guide To International Migration*. Verso.

Şahin, C. (2001) Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21(2).

Taşcı, F. (2009) Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. *Kamu-İş Dergisi*, 10(4), 177-204.

Tatlıdil, E. (1997). *Hızlı Kentleşmenin Eğitim Politikaları Üzerine Etkileri. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

TBMM. (2018). Göç Ve Uyum Raporu, Ankara. https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2018/04/resources_goc_ve_uyum_raporu.pdf, 12.06.2022.

Tekeli, I. (1998). *Türkiye’de İç Göç Sorunları Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi. Türkiye’de İç Göç Konferansı Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Tekeli, İ. (1994). *Involuntary Displacement And The Problem Of Resettlement In Turkey From The Ottoman Empire To The Present*. İçinde S. Shami , Population Displacement And Resettlement Development And Conflict In The Middle East (Ss. 202-227). New York: Center For Migration Studies.

Tekeli, İ. (2008). *Göç Ve Ötesi*. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ. (2014). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekin, C. ve Altunsoy, Y. (2019). Cumhuriyet Döneminde Bulgaristan’dan Türkiye’ye Kitleli Göçler, *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 119-147

Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Tolay, J. (2014) . The EU and Turkey’s Asylum Policies in Light of the Syrian Crisis. *Policy Brief*, 10(4).

Toroğlu, E. (2007). Niğde İl'inde G Faktörleri Ve Glerl. *Ege Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7 (28).

Türker ., (2021). *Türkiye'de Bürokratik G Yönetimi rgtlenmesinin Artıları Ve Eksileri*, Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi.

Türkiye G Ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması (2006). *Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü*, <http://Www.Hips.Hacettepe.E-du.Tr/TGYONA-Anarapor.Pdf>, 12.06.2022.

UNHCR, (2020). <http://www.unhcr.org/governance.html>, 17.11.2021.

UNHCR, (2020). <http://www.unhcr.org/unitednationsgeneralassembly.html>, 17.11.2021.

UNHCR, (2020). <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> 17.11.2021.

UNHCR, (2021). <https://www.unhcr.org/flagship-reports/globaltrends/>, 17.11.2021.

UNHCR, (2021). <https://www.unhcr.org/partners/donors/51b04c9c9/syria-regional-response-plan-january-december-2013.html>, 17.11.2021.

UNHCR, (2021). <https://www.unhcr.org/tr/genel-bakis-2>, 18.11.2021.

UNHCR, (2021). <https://www.unhcr.org/tr/wpcontent/uploads/sites/14/2020/11/UNHCR-Turkey-Operational-Update-October-2020.pdf>, 17.11.2021.

Urk, M. (2010). *G Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar Ve İnsan Hakları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Uzun, E. (2016). Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK'nın Yapısı, Görevleri Ve Uluslararası Mülteci Hukukunun Gelişimindeki Yeri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (4), 60-85.

Ünver, C. (2003). Almanya'ya Türk İşgücü Göçü- Geçmişten Geleceğe Sorunlar, İmkanlar Ve Fırsatlar. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 45, 177-226.

Vural, G. (2018). *2009-2017 Tarihleri Arasında Avrupa'ya Giden Göçmenlerin Göç Rotalarının CBS Kullanılarak Görsel Analizi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Bilişim Enstitüsü, İstanbul.

WORLD MIGRATION REPORT 2000, (2000) https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2000_edited_0.pdf, 17.10.2021.

Yenigül, S. B. (2005) The Effects Of Migration On Urban. *Gazi University Journal of Science*, 18(2), 273-288.

Yıldız, İ. (2018). *Türkiye'ye Uluslararası Göçler Ve Türkiye'nin Göç Politikası*. Ankara: Kırmızı Çatı Yayınevi.

Yüce, Y. (2003). *The Challenge Of Becoming An İmmigration Country: The Case Of Germany In The Light Of The New Legal Draft On İmmigration* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yüksel, A., S. (2009). *Migrant as Entrepreneurs: Rethinking Migration, State and Entrepreneurship in the Neoliberal Era*. İstanbul, Mirekoç.